

Ίω. Καμπανᾶ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΠ

1315

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΜΠΑΝΑ
ΛΕΚΚΑ 25 : ΑΘΗΝΑΙ

Σ.Π. 1315

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΜΠΑΝΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΑ

- ΡΙΖΙΚΩΣ ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ
- ΝΕΕΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ
- ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΜΠΑΝΑ
ΟΔΟΣ ΛΕΚΚΑ 25 - ΑΘΗΝΑΙ
1955

ΚΝΤ. 1952/1957

Κάθε γνήσιο αντίτυπο έχει εδώ την υπογραφή του συγγραφέα.

Γκαρβανιά

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

3000 - 146 π. Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΑΠΟ ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

000 - 500 π. Χ.

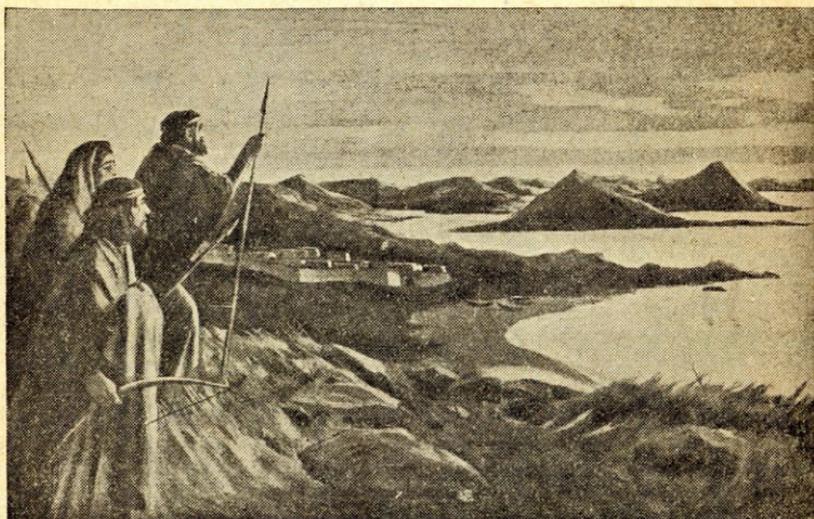
1. Οί πρώτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος

Ἡ χώρα ποῦ κατοικοῦμε σήμερα, ἡ ὁμορφη Ἑλλάδα μας μὲ τὸ ἔξοχο κλίμα, τὸν ξάστερο οὐρανό, τὰ γραφικὰ ἀκρογιάλια καὶ τὴ γαλανὴ θάλασσα, ἔχει τὴν πιὸ ἔνδοξη ἱστορία. Σ' αὐτὴν κατοίκησαν οἱ πρόγονοί μας ποῦ μετέδωκαν τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ σ' ὅλον τὸν τότε γνωστὸ κόσμο. Ποιοὶ ἦσαν οἱ πρώτοι κάτοικοι στὴ χώρα μας, αὐτὸ εἶναι ζήτημα πολὺ σκοτεινὸ γιατί δὲν ὑπάρχουν ἱστορικὰ βιβλία νὰ μᾶς διαφωτίσουν. Κατὰ τὴν παράδοση πρὶν κατεβοῦν οἱ Ἕλληνες, ἐδῶ στὴν πατρίδα μας κατοικοῦσαν ἄλλοι λαοί. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ Πελασγοὶ εἶχαν τὴν πρώτη θέση κι ἦσαν οἱ πιὸ πολιτισμένοι.

Οἱ Ἕλληνες κατὰγονται ἀπὸ τοὺς Ἀρίους ἢ Ἰνδοευρωπαίους, ποῦ ἐκεῖνα τὰ χρόνια (3000 π. Χ.) εἶχαν ταραξεί τὴν Ἀσία καὶ τὴν Εὐρώπη μὲ τίς μεταναστεύσεις ποῦ ἔκαναν. Οἱ Ἄριοι ἦσαν ψηλοὶ, γενναῖοι, καλὰ ὀπλισμένοι καὶ κατοικοῦσαν στὶς πεδιάδες τῆς Ρωσίας. Ἀργότερα χωρίστηκαν σὲ τρεῖς μεγάλους ὄγκους: Ὁ ἕνας προχώρησε στὰ ἀνατολικά καὶ ἀπὸ τὸ Τουρκεστὰν χύθηκε στὶς πεδιάδες τῶν Ἰνδιῶν. Ὁ ἄλλος προχώρησε στὰ νοτιοανατολικά καὶ ἀπὸ τὸν Καύκασο ἀπλώθηκε στὴ Δυτικὴ Ἀσία καὶ ὁ τρίτος κατέβηκε στὶς πεδιάδες τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τὸν τελευταῖο πάλι χωρίστηκε μιὰ ὁμάδα καὶ προχώρησε στὴ Βαλκανικὴ Χερσόνησο. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ πρώτοι Ἕλληνες.

2. ΟΙ "Ελληνες κατεβαίνουν στην 'Ελλάδα

Κατά τὸ 2000 π. Χ. μερικοὶ ἀπὸ τοὺς "Ελληνες χώρισαν καὶ κατέβηκαν στὴ σημερινὴ 'Ελλάδα. Πρῶτοι ἔφτασαν οἱ

Εἰκ. 1. Οἱ πρῶτοι "Αῖοι στὴν 'Ελλάδα.

'Αχαιοὶ ποὺ ἦσαν πῶς πολλοί. Αὐτοὶ ἦταν πολὺ ἰσχυροὶ καὶ καλὰ ὤπλισμένοι. Γι' αὐτὸ εὐκόλα νίκησαν τοὺς ντόπιους καὶ προχωρώντας ἐγκατεστάθηκαν στὴν Πελοπόννησο. Ἀργότερα ἔφτασαν οἱ Ἴωνες ποὺ ἔμειναν στὴν Ἀττικὴ καὶ στὴν Εὐβοία καὶ τελευταῖοι οἱ Αἰολεῖς ποὺ κατοίκησαν στὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ 'Ελλάδα.

Ἀπὸ τίς τρεῖς φυλὲς προώδευσαν πῶς πολὺ οἱ Ἀχαιοί. Αὐτοὶ ἔκαμαν ἰσχυρὰ κράτη, ὅπως τῆς Τίρυνθας, τῶν Μυκηνῶν, τῆς Πύλου καὶ ἄλλα ποὺ δημιούργησαν θαυμαστὸ πολιτισμὸ. Σπουδαιότερο ὅμως κράτος ἦταν τῶν Μυκηνῶν καὶ γι' αὐτὸ ὅλος ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀχαιῶν λέγεται **Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς**. Οἱ πρωτεύουσες τῶν κρατῶν αὐτῶν ἦσαν ὠχυρωμένες μὲ ἰσχυρὰ τείχη καὶ στὴν κορυφὴ τῆς ἀκρόπολης εἶχαν οἱ βασιλεῖς τ' ἀνάκτορά τους. Αὐτὰ ἦσαν τεράστια σὲ ὄγκο καὶ ἔκταση, μὲ πολλὰ δωμάτια καὶ ἀποθήκες γιὰ τὴν συγκέντρωση τῶν προϊόντων καὶ τῶν θησαυρῶν τῶν βασιλέων.

Στήν ὄλη αὐτὴ ἐξέλιξη, πολὺ βοήθησαν τοὺς Ἀχαιοὺς οἱ Κρήτες ποὺ εἶχαν προελληνικὸ πολιτισμὸ. Ἀπ' αὐτοὺς πήραν τὶς τέχνες κι ἔγιναν καλοὶ ναυτικοί. Ἔτσι κατὰ τὸ 1400 π. Χ. εἶχαν ἀποκτήσει ἰσχυρὸ στρατὸ καὶ στόλο. Τότε κατέλαβαν τὴν Κρήτη, τὴν Κύπρο, τὴ Ρόδο, τὰ νότια παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔκτισαν παντοῦ ἀποικίες. Ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐκστρατεῖες τῶν Ἀχαιῶν πολὺ γνωστός μας εἶναι ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος. Τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο, ἀπὸ τὸ σημεῖο ποὺ φιλονίκησαν ὁ Ἀγαμέμνωνας μὲ τὸν Ἀχιλέα ὡς τὸ θάνατο τοῦ Ἔκτορα, ἐξυμνεῖ μὲ λεπτομέρεια ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ποιητὲς τοῦ κόσμου Ὁμηρὸς στὸ ἀθάνατο ποίημά του, τὴν Ἰλιάδα. Ὁ ἴδιος ἐξυμνεῖ καὶ τὶς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεά στὸ ἄλλο ἀθάνατο ποίημά του, τὴν Ὀδύσεια.

3. Κάθοδος τῶν Δωριέων

Ἐνῶ οἱ Ἀχαιοὶ ἦσαν ἀπασχολημένοι μὲ τὶς ἀποικίες, στὰ 1100 π.Χ. ἄρχισε νὰ κατεβαίνει στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ τετάρτη φυλὴ τῶν Ἑλλήνων οἱ Δωριεῖς, ποὺ εἶχαν μείνει πρὸ πίσω. Ὁπλισμένοι μὲ σιδερένια ὄπλα καὶ δυνατοὶ καθὼς ἦσαν, μπήκαν εὐκολὰ στὴν Ἑλλάδα κι ἀφοῦ ἔμειναν κάμποσο καιρὸ σ' ἓνα μέρος τῆς Στερεᾶς, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς ὠνομάστηκε Δωρίδα, πέρασαν κατόπιν ἀπὸ τὴν Ναύπακτο στὴν Πελοπόννησο. Ἐπειδὴ ἦσαν ἀπολίτιστοι, ὅπου πέρασαν ἔκαμαν μεγάλες καταστροφὲς κι ἡ ἐπιδρομὴ τους ἀνεστάτωσε ὄλη τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀχαιοὶ νικήθηκαν κι ὄλος ὁ πολιτισμὸς τους καταστράφηκε. Ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς πήγαν κι ἐγκαταστάθηκαν στὴν ὄρεινὴ Ἀρκαδία κι ἄλλοι στὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ τότε ἡ χώρα αὐτὴ ὠνομάστηκε Ἀχαΐα. Ὅλη τὴν ἄλλη Πελοπόννησο τὴν κατέλαβαν οἱ Δωριεῖς. Ἡ ἐπιδρομὴ ποὺ ἔκαμαν οἱ Δωριεῖς λέγεται «Κάθοδος τῶν Δωριέων». Γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἐπιδρομὴ τους, ἔπλασαν μιὰ ἱστορία πὼς ἦταν τάχα ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλῆ καὶ πὼς τοὺς εἶχε διώξει ὁ Εὐρυσθέας ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο.

Μετὰ τὴν κάθοδο τῶν Δωριέων οἱ Ἕλληνες ἔπαψαν τοὺς πολέμους καὶ ζοῦσαν πρὸ ἡσυχου. Γιὰ νὰ δικαιολογήσουν πὼς κατάγονται ἀπὸ τὴν ἴδια φυλὴ ἔπλασαν τὸν μῦθο τοῦ Ἑλληνα. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸ μῦθο, ὁ πρόγονός τους Ἑλληνας εἶχε

τρία παιδιά. Τὸ Δῶρο, τὸν Αἴολο καὶ τὸν Ξοῦθο. Ἀπὸ τὸν Ξοῦθο πάλι γεννήθηκαν ὁ Ἴωνας καὶ ὁ Ἀχαιοίς. Ἔτσι ἀπὸ τὰ δύο πρῶτα παιδιά τοῦ Ἑλληνα καὶ τὰ παιδιά τοῦ Ξοῦθου, ἔγιναν αἱ τέσσερες φυλές τῶν Ἑλλήνων : Οἱ Δωριεῖς, οἱ Αἰολεῖς, οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Ἀχαιοί.

4. Τὰ κράτη τῶν Ἑλλήνων

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι χωρισμένη μὲ τὰ πολλὰ βουνά καὶ τίς θάλασσές της σὲ πολλές φυσικὲς περιοχές, πού ἡ κάθε μιὰ εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν ἄλλη. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο, ἀλλὰ καὶ γιατί μὲ τὰ τότε μέσα τῆς συγκοινωνίας στὴν ξηρά, δὲ μπορούσε νὰ διοικηθῆ ἓνα τόσο μεγάλο κράτος, οἱ Ἕλληνες στὴν ἀρχαιότητα δὲν ἀποτελοῦσαν ἓνα κράτος παρὰ ἦσαν χωρισμένοι σὲ πολλές πολιτείες, ἀνεξάρτητες.

Κάθε πολιτεία, ἀποτελοῦσε χωριστὸ κράτος μὲ δικό της βασιλιά καὶ δικούς της νόμους. Τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἦσαν τοῦ Ἄργους, τῆς Σπάρτης, τῆς Ἀθήνας, τῆς Θήβας καὶ ἄλλα μικρότερα πού θὰ συναντήσωμε πῶς πέρα.

Μολονότι οἱ κάτοικοι ἦσαν χωρισμένοι, ἤξεραν πῶς ὄλοι τους ἦσαν Ἕλληνες γιατί εἶχαν τὴν αὐτὴ καταγωγή, τὴν ἴδια γλῶσσα καὶ τίς ἴδιες συνήθειες. Ἀκόμη εἶχαν τὴν ἴδια θρησκεία καὶ πίστευαν τοὺς δώδεκα θεούς. Γιὰ νὰ τιμοῦν καλύτερα τοὺς θεούς τους, μαζεύονταν σὲ κοινούς τόπους κι ἐκεῖ ἔκαναν γιορτές καὶ πανηγύρια.

5. Τὰ μαντεῖα

Οἱ Ἕλληνες πίστευαν ὅτι οἱ θεοὶ ἀνακατεύονται στὶς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ μὲ διάφορα σημεῖα πρόλεγαν αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν στὸ μέλλον.

Οἱ ἀστραπές, οἱ σεισμοί, τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν, ὁ καπνὸς κατὰ τίς θυσίες καὶ τὰ ἐντόσθια τῶν ζώων πού θυσίαζαν, ὄλα αὐτὰ τὰ θεωροῦσαν καλὰ ἢ κακὰ σημεῖα τῶν θεῶν καὶ τὰ ἐξηγοῦσαν εἰδικοί ἄνθρωποι, οἱ μάντιες. Αὐτοὶ ἦσαν πολλοὶ καὶ ἀπαραίτητοι γιὰ κάθε θυσία.

Μὰ οἱ Ἕλληνες νόμιζαν πῶς οἱ θεοὶ φανερώνουν καλύτερα τὴ θέλησή τους, σὲ κάτι ἱεροὺς τόπους, τὰ Μαντεῖα. Σπουδαιότερα Μαντεῖα ἦσαν δύο : τῆς Δωδώνης στὴν Ἠπειρο καὶ τῶν Δελφῶν. Τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἦταν κτισμένο στὶς νότιες

πλαγιές του Παρνασσού κι αφιερωμένο στο θεό Ἀπόλλωνα. Ἐκεῖ πήγαιναν ἀπό παντοῦ προσκυνητές μὲ πολλὰ δῶρα καὶ ρωτοῦσαν γιὰ τὶς διάφορες κρατικές ἢ ἰδιωτικές τους ὑποθέσεις. Ὁ Ἀπόλλωνας τοὺς ἀπαντοῦσε μὲ τὴν Πυθία κι ἡ ἀπάντηση λεγόταν χρησμός. Πρὶν χρησιμοδοτήσῃ ἡ Πυθία, νήστευε

Εἰκ. 2. Ἡ Πυθία

τρεῖς μέρες καὶ κατόπιν λουζόταν στὴν Κασταλία πηγή. Ὕστερα καθόταν σ' ἓνα τρίποδο ποῦ ἦταν στημένο σ' ἓνα βαθὺ χάσμα κι ἀπὸ τὸ χάσμα ἔβγαιναν ἀναθυμιάσεις, ἀπὸ φύλλα δάφνης ποῦ καίονταν στὸ βάθος. Ζαλισμένη τότε ἡ Πυθία, ἔλεγε κάτι ἀσυνάρτητα λόγια. Αὐτὰ τὰ ἔγραφαν οἱ ἱερεῖς ποῦ ἦσαν σοφοὶ καὶ εἶχαν μεγάλη πείρα καὶ κατόπιν ἔκαναν τὸ χρησμὸ.

Μὲ τὸν καιρὸ τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν ἀπόχτησε τόση φήμη ὥστε καμμιά σοβαρὴ πράξη δὲν ἐπιχειροῦσαν οἱ ἄνθρωποι

καί τὰ κράτη, ἂν δὲν ρωτοῦσαν τὴν Πυθία. Ἀπὸ τὰ πολλὰ δῶρα πού ἔφερναν, ἀπόκτησε πολλὰ πλοῦτη καί ἔγινε ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα κέντρα πού σύχναζαν οἱ Ἕλληνες.

6. Οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες

Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καί σὲ ὠρισμένη ἐποχή, γίνονται σήμερα θρησκευτικὰ πανηγύρια. Σ' αὐτὰ πηγαίνουν οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου πού γιορτάζει καί ὅσοι κατοικοῦν γύρω. Μετὰ τὴ λειτουργία ἀκολουθεῖ διασκέδαση μιὰ καί δυὸ μέρες. Ἔτσι τοὺς δίνεται εὐκαιρία νὰ γνωρίζωνται καλύτερα καί πολλές φορὲς τακτοποιοῦν ἐκεῖ τὶς ὑποθέσεις τῶν.

Ἡ συνήθεια αὐτὴ εἶναι πολὺ παλιά, γιατί τὸ ἴδιο ἔκαναν κι οἱ πρόγονοί μας Ἕλληνες. Μαζεύονταν δηλαδὴ κι αὐτοὶ σὲ ὠρισμένους τόπους κι ἀφοῦ ἔκαναν θυσίες στὸ θεὸ πού γιόρταζε, κατόπιν διασκέδαζαν μὲ χοροὺς καί τραγούδια. Στὸ τέλος ἔκαναν κι ἀγωνίσματα γιατί νόμιζαν πὼς ἔτσι εὐχαριστοῦσαν τὸ θεὸ πιδὸ καλύτερα. Τέτοια πανηγύρια γίνονταν παντοῦ. Σὲ μερικὰ ὅμως μέρη πηγαιναν ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα κι οἱ ἀγῶνες ἐκεῖ ἔγιναν πανελλήνιοι. Αὐτοὶ ἦσαν τέσσερες:

1. Τὰ Πύθια, πού γίνονταν στοὺς Δελφοὺς κάθε τέσσερα χρόνια γιὰ νὰ τιμήσουν τὸν Ἀπόλλωνα κι οἱ νικητὲς ἔπαιρναν στεφάνι ἀπὸ δάφνη.

2. Τὰ Ἴσθμια, πού γίνονταν κάθε δύο χρόνια στὸν Ἴσθμό, γιὰ νὰ τιμήσουν τὸν Ποσειδῶνα καί ὅσοι νικοῦσαν ἔπαιρναν στεφάνι ἀπὸ ἡμερη πεύκη.

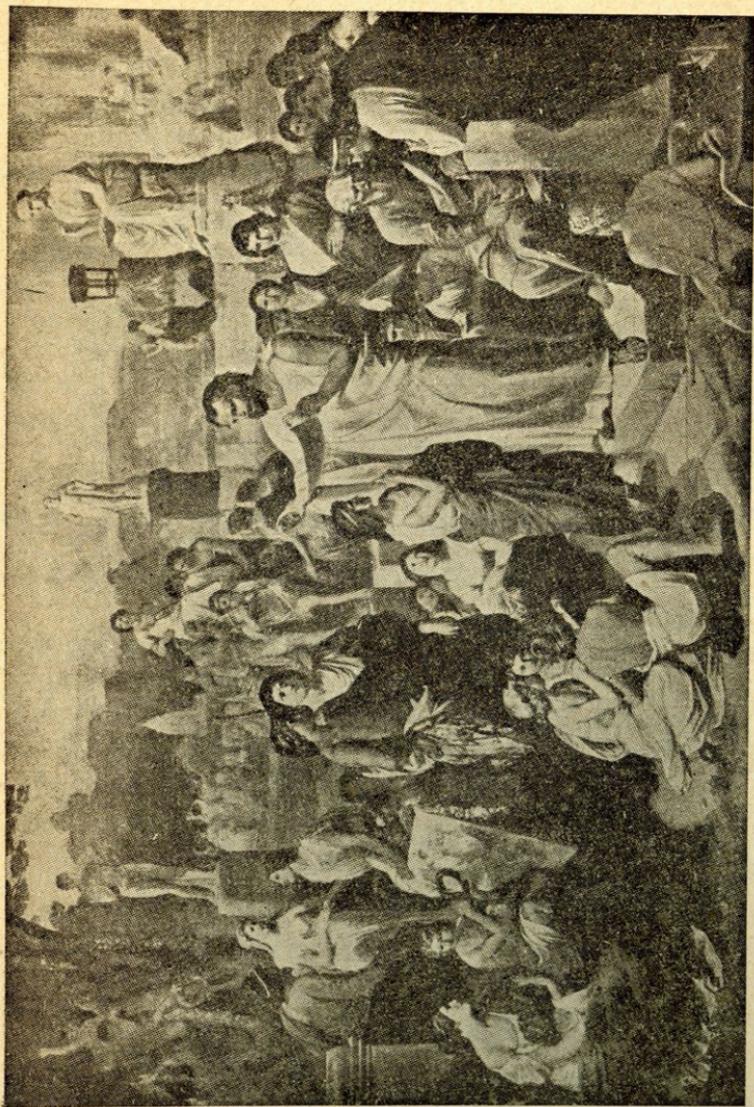
3. Τὰ Νέμεια, πού γίνονταν κάθε δυὸ χρόνια στὴ Νεμέα γιὰ νὰ τιμήσουν τὸ Δία καί στοὺς νικητὲς ἔδιναν στεφάνι ἀπὸ σέλινο, καί

4. Τὰ Ὀλύμπια, πού γίνονταν κάθε τέσσερα χρόνια στὴν ἀρχαία Ὀλυμπία, γιὰ νὰ τιμήσουν πάλι τὸ Δία καί τοὺς νικητὲς στεφάνωναν μὲ κλαδί ἀγριλιάς.

Σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες, μόνον οἱ γνήσιοι Ἕλληνες εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν μέρος.

7. Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες

Στὴν ὥραία κοιλάδα τῆς Ὀλυμπίας, πού ἀπλώνεται μὲ ταξὺ τοῦ Ἀλφειοῦ καί τοῦ παραποτάμου τοῦ Κλάδεου γίνονταν τὴν ἀρχαία ἐποχὴ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Στὴν ἀρχὴ

Είκ. 3. Στεφάνωναν τούς νικητές με κλαδί ἀργιλιάς. (βλ. σελ. 38)

ἔπαιρναν μέρος μόνον οἱ Ἥλαιοι, οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Τριφύλιοι. Ἀργότερα ἔγιναν πανελλήνιοι. Μὲ τὰ ἄφθονα δῶρα τῶν προσκυνητῶν στόλισαν τὴ μεγάλη πλατεῖα ποὺ τὴν τριγύριζε πυκνὸ δάσος μὲ ναοὺς, βωμοὺς κι ἀγάλματα θεῶν, ὅλα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης.

Στὸ χῶρο τοῦτο ξεχώριζε ὁ ναὸς τοῦ Δία. Μέσα στὸ ναὸ ἦταν στημένο, σὲ μεγαλόπρεπο θρόνο, τὸ ἄγαλμά του γινωμένο ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἔλεφαντόδοντο, ἔργο τοῦ μεγάλου καλλιτέχνη Φειδία. Τὸ ἄγαλμα τοῦ Δία, ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Οἱ ἀγῶνες γίνονταν τὸν Ἰούλιο μῆνα καὶ τότε σταματοῦσαν οἱ πόλεμοι. Κηρύσσονταν ὅπως ἔλεγαν ἔκεχειρία. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀθλητῆς, ποὺ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὅλοι Ἕλληνες, πήγαιναν στὴν Ὀλυμπία καὶ πολλοὶ θεατῆς, συγγενεῖς καὶ πατριῶτες τῶν ἀθλητῶν νὰ παρακολουθήσουν τοὺς ἀγῶνες. Αὐτοὶ ποὺ ἔκριναν τοὺς ἀγῶνες κι ἔδιναν τὰ βραβεῖα, ἦσαν δώδεκα καὶ λέγονταν ἑλλανοδίκαι. Ὅλοι τους ἦσαν Ἥλαιοι καὶ τὸν περισσότερο καιρὸ ἔμεναν ἐκεῖ μὲ τοὺς ἱερεῖς.

Οἱ ἀγῶνες κρατοῦσαν πέντε ἡμέρες κι εἶχαν αὐτὴ τὴ σειρά:

Τὴ πρώτη μέρα ἔκαναν θυσίες στὸ Δία καὶ στοὺς ἄλλους θεοὺς κι ὀρκίζονταν οἱ ἑλλανοδίκαι κι οἱ ἀθληταὶ πὼς δὲ θὰ κάμουν καμμιὰ παρανομία. Τὴ δεύτερη, τρίτη καὶ τέταρτη γίνονταν οἱ ἀγῶνες. Πρῶτο ἀγώνισμα ἦταν ὁ δρόμος μέσα στὸ στάδιο. Κατόπιν ἡ πάλη, τὸ πῆδημα, ἡ δισκοβολία, ἡ πυγμὴ, τὸ παγκράτιο, οἱ ἵπποδρομίες κι οἱ ἀρματοδρομίες. Τὴν τελευταία ἡμέρα στεφάνωναν τοὺς νικητῆς μὲ κλαδιὰ μιᾶς ἀγριλιάς ποὺ πίστευαν πὼς τὴ φύτεψε ὁ Ἡρακλῆς. Τὰ κλαδιὰ αὐτὰ τὰ ἔκοβε μὲ χρυσοὸ μαχαίρι ἓνα παιδί ποὺ ζοῦσαν οἱ γονεῖς του.

Ὁ κήρυκας φώναζε μὲ τὴ σειρά, πρῶτα τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ κι ὕστερα τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του καὶ τῆς πατρίδας του. Ἐνας - ἕνας ἐρχόταν τότε μπροστὰ στὸ τραπέζι, ποὺ ἦταν τὰ στεφάνια καὶ τοὺς στεφάνωνε ὁ γεροντότερος ἑλλανοδίκης. Τὸ νικητὴ τοῦ δρόμου θεωροῦσαν πρῶτο νικητὴ τῶν ἀγῶνων. Ὁ Ὀλυμπιονίκης εἶχε μεγάλα ἀξιώματα στὴν Ἑλλάδα. Πάντοτε εἶχε τιμητικὴ θέση στὸ θέατρο καὶ στὶς τελετῆς, δὲν πλήρωνε φόρους καὶ στὴ Σπάρτη πολεμοῦσε δίπλα στὸ βασιλιά. Ὅποιος νικοῦσε τρεῖς φορές, εἶχε δικαίωμα νὰ στήση στὴν Ὀλυμπία τὸ ἄγαλμά του. Μεγάλη ὑπόδοχὴ ἔκαναν στὸν Ὀλυ-

μπιονίκη ἄμα γύριζε στήν πατρίδα του. Ἐπάνω σέ ἄρμα ποῦ τὸ ἔσερναν τέσσερα λευκά ἄλογα, ἔμπαινε στήν πόλη κι ἂν εἶχε τείχη, γκρέμιζαν ἕνα μέρος γιὰ νὰ μπῆ μέσα. Μ' αὐτὸ ἤθελαν νὰ δείξουν, πῶς ἡ πόλη ποῦ εἶχε τέτοιους ἄντρες, δὲν χρειάζεται τείχη. Γι αὐτὸ ἡ Σπάρτη δὲν εἶχε τείχη.

Ἡ τετραετία λεγόταν Ὀλυμπιάδα καί μ' αὐτὴ μετροῦσαν οἱ Ἕλληνες τὴ χρονολογία. Πρῶτη Ὀλυμπιάδα λογάρισαν ἀπὸ τὸ 776 π. Χ. κι ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ γράφουν τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν. Πρῶτος Ὀλυμπιονίκης γράφτηκε ὁ **Κόροιβος** ἀπὸ τὴν Ἡλεία.

Ἐδῶ καί ἀρκετὰ χρόνια ἔκαμαν στήν Ὀλυμπία ἀνασκαφές καί βρῆκαν πολλὰ ἀγάλματα ποῦ στολιζοῦν τὸ Μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας. Ἀπ' ὅλα αὐτὰ ξεχωρίζει ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλη τὸ διαμάντι τῆς Ὀλυμπίας, ἡ Νίκη τοῦ Παιονίου κ. ἄ.

8. Οἱ Ἑλληνικὲς ἀποικίες

Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων ἀνάγκασε πολλοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος νὰ φύγουν στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καί νὰ χτίσουν ἐκεῖ ἀποικίες. Ἐπειτα ἀπὸ μακροὺς ἀγῶνες μὲ τοὺς ντόπιους, οἱ Αἰολεῖς κατέλαβαν τὶς χώρες ποῦ εἶναι κοντὰ στὸν Ἑλλήσποντο ὡς τὴ Λέσβο. Οἱ Ἴωνες συνέχισαν ὡς τὴ Μίλητο κι ἡ χώρα τους ὠνομάστηκε Ἴωνία. Ὅλες οἱ Ἴωνικὲς πόλεις ἐνώθηκαν σὲ μιὰ ὀμοσπονδία μὲ κέντρο τὸ ναὸ τοῦ Ποσειδῶνα, κοντὰ στὸ δασωμένο ἀκρωτήριο τῆς Μυκάλης καί συσκέπτονταν γιὰ τὶς ὑποθέσεις τους. Ἐκεῖ κάθε τέσσερα χρόνια ἔκαναν ἀγῶνες, τὰ Πανιώνια.

Ἀλλὰ καί οἱ Δωριεῖς ἄμα ἔγιναν πολλοί, πῆραν τὶς ἀποικίες τῶν Ἀχαιῶν ποῦ ἦσαν νοτιώτερα τῶν Ἴωνικῶν καί ἴδρυσαν τὴ Δωρικὴ ὀμοσπονδία, μὲ κέντρο τὸ ναὸ τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνα. Ἀργότερα κι οἱ Κυκλάδες ἔκαμαν ὀμοσπονδία μὲ κέντρο τὴ νῆσο Δῆλο, ποῦ τὴν θεωροῦσαν ἱερή, γιὰτὶ πίστευαν πῶς ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ Ἀπόλλωνας κι ἡ Ἀρτέμιδα.

Ἐτσι σχηματίστηκαν οἱ πρῶτες ἀποικίες τῶν Ἑλλήνων καί τὸ Αἰγαῖο ἔγινε πιά θάλασσα ἑλληνική. Οἱ ἀποικίες αὐτὲς προώδεψαν ὄχι μόνο στὸ ἐμπόριο καί στὴ ναυτιλία ἀλλὰ καί στὰ γράμματα. Ἐκεῖ τότε ἔζησαν οἱ μεγάλοι ποιητὲς μας Ὀμηρος ἀπὸ τὴ Σμύρνη κι ἡ ποιήτρια **Σαπφῶ** ἀπὸ τὴ Μυτιλήνη. Οἱ φί-

λόσοφοι **Θαλής** ἀπ' τὴ Μίλητο καὶ **Πυθαγόρας** ἀπὸ τὴ Σάμο. Ὁ πατέρας τῆς Ἱστορίας **Ἡρόδοτος** ἀπ' τὴν Ἀλικαρνασσὸ καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Γιά τὸ λόγο τοῦτο στὰ μέρη ἐκεῖνα δημιουργήθηκε τότε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ποὺ διατηρήθηκε πολλὰ χρόνια, ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἡ ποίηση καὶ οἱ τέχνες.

Ἀπὸ τὰ 800 π. Χ. κι ὕστερα τὸ δαιμόνιο ἐμπορικὸ κι ἐπιχειρηματικὸ πνεῦμα, ὠδήγησε τοὺς Ἕλληνας πρὸ μακριὰ καὶ ξαπλώθηκαν στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Μεσογείου. Ἐκεῖ ἔχτισαν πολλὲς ἀποικίες κι ἔτσι παρουσιάστηκε στὸν κόσμον καὶ στὴν Ἱστορία τῶν αἰώνων ἡ Μεγάλῃ Ἑλλάδα. Κέντρο τῶν ἀποικιῶν στὴ δύση ἦταν ἡ Σικελία ποὺ διατήρησε τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.

Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐσχιζαν πρὸ ἐλεύθερα ὅλες τὶς θάλασσες ἀπὸ τὴν Κολχίδα ὡς τὸ Γιβραλτάρ καὶ μεταδόθηκε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κι ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς σ' ὅλον τὸν τότε γνωστὸ κόσμον.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : Φέρετε πληροφορίες γιὰ τὸν Κρητικὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν Κνωσό. Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς (πληροφ.). Τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἄλλοτε καὶ τώρα (πληροφ.). Ἀπὸ τ' ἀρχαῖα ἀγωνίσματα ποιά γίνονται σήμερα; Μουσεῖο Ὀλυμπίας (πληροφ. καὶ εἰκόνες). Ἀναπτύξετε γιὰτὶ οἱ ἑλληνικὲς ἀποικίες ὠφέλησαν τὴν ἀνθρωπότητα; Ὀμηρος, Πυθαγόρας, Ἡρόδοτος (πληροφ.) Ἄλλες πληροφορίες, ἐντυπώσεις ἀπορίες, εἰκόνες. Ἐλεύθερες ἐργασίες.

Η Σ Π Α Ρ Τ Η

9. Οἱ κάτοικοι τῆς Σπάρτης

Μετὰ τὴν κάθοδο τῶν Δωριέων μιὰ ἰσχυρὴ δμάδα ἀπ' αὐτοὺς ἐγκαταστάθηκε στὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα. Ἀφοῦ κατὰκτησαν ὅλη τὴ Λακωνικὴ, τὴ μοιράστηκαν μεταξύ τους, ἔχτισαν τὴ Σπάρτη καὶ τὴν ἔκαναν πρωτεύουσά τους. Ἀπ' αὐτὴν ὠνομάστηκαν Σπαρτιάτες.

Ὅσοι ἀπὸ τοὺς παλιοὺς κατοίκους ὑποτάχτηκαν χωρὶς πόλεμον ἔμειναν ἐλεύθεροι. Κράτησαν λίγα κτήματα στὰ ὄρεινά μέρη καὶ πλήρωναν μικρὸ φόρον στοὺς νικητές. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν ἔμποροι καὶ τεχνίτες καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ κατοίκησαν γύρω στὴ Σπάρτη, ὠνομάστηκαν περίοικοι.

Ὅσοι δμως ἀντιστάθηκαν, μόλις νικήθηκαν ἔγιναν δοῦλοι,

καλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἔπαιρναν τὸ μισθὸ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν εἰλωτες. Ἔτσι οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς εἶχαν χωριστὴ σέ: **Σπαρτιάτες, περιοίκους καὶ εἰλωτες.** Ἀπ' αὐτοὺς οἱ Σπαρτιάτες δὲν ἔκαναν καμμιά ἐργασία παρὰ ἦταν ἀπασχολημένοι μὲ τὴ στρατιωτικὴ ζωὴ καὶ πάντοτε γυμνάζονταν γιὰ τὸν πόλεμο. Ἔτσι δημιουργήθηκε ὁ ἰσχυρὸς στρατὸς τῶν Σπαρτιατῶν, μὲ αὐστηρὴ πειθαρχία, ποὺ ἔμεινε μοναδικὸς στὴν Ἱστορία. Οἱ συχνὲς ἐπαναστάσεις ποὺ ἔκαναν οἱ εἰλωτες νὰ ἐλευθερωθοῦν, δὲν ἔφεραν κανένα ἀποτέλεσμα, γιατί εἶχαν ἰσχυροὺς ἀντιπάλους.

Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης γιὰ τὴν ὀργάνωση τοῦ στρατοῦ, ἦσαν πολὺ αὐστηροὶ καὶ πίστευαν πῶς τοὺς ἔκαμε ἕνας σοφὸς νομοθέτης, ὁ Λυκοῦργος.

10. Ὁ Λυκοῦργος

Ἄν ἔζησε στὴ Σπάρτη ὁ Λυκοῦργος καὶ πότε, αὐτὸ δὲν τὸ ἤξεραν καλά - καλά οἱ Σπαρτιάτες. Ὑπῆρχε μόνο μιὰ παράδοση, πῶς ὁ Λυκοῦργος ἦταν γιὸς τοῦ βασιλιᾶ τῆς Σπάρτης Εὐνομου. Ἄμα πέθανε ὁ Εὐνομος ἔγινε βασιλιάς ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του, ὁ Πολυδεύκης. Μὰ κι αὐτὸς πέθανε γρήγορα κι ἄφησε τὴ χήρα γυναῖκα του ἔγκυο. Βασιλιάς τότε τῆς Σπάρτης ἔγινε ὁ Λυκοῦργος κι ὄλοι τὸν ἀγαποῦσαν γιατί κυβερνοῦσε καλά τὸ λαὸ του.

Σὲ λίγον καιρὸ ἡ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ του γέννησε ἕνα ἀγόρι. Ὁ Λυκοῦργος πῆγε τὸ νεογένητο στὴν πλατεῖα, ἔδειξε στὸ λαὸ τὸ νέο βασιλιά του καὶ ζήτησε νὰ τοῦ δώσουν ὄνομα. Ὁ λαὸς ὑποδέχθηκε μὲ χαρὰ τὸ νέο βασιλιά του καὶ τὸν ὠνόμασε Χαρίλαο, δηλαδὴ χαρὰ τοῦ λαοῦ.

Ὅταν πιά ὁ Χαρίλαος ἔγινε μεγάλος, παρέδωσε σ' αὐτὸν ὁ Λυκοῦργος τὸ βασίλειο κι αὐτὸς ἔφυγε σὲ ξένες χώρες. Ἦθελε νὰ μελετήσῃ τοὺς νόμους καὶ τίς συνήθειες, ποὺ εἶχαν οἱ τότε πολιτισμένοι λαοί. Πῆγε στὴ Μικρὰ Ἀσία κι ἐπισκέφθηκε τίς ἑλληνικὲς ἀποικίες, στὴν Κρήτη, στὴν Αἴγυπτο κι ἔμεινε ἀρκετὸν καιρὸ σὲ κάθε χώρα. Ἄμα ἐτοίμασε τοὺς νόμους ποὺ ἠθελε νὰ βάλῃ, γύρισε στὴν πατρίδα του.

Ὁ Χαρίλαος στὸ μεταξὺ εἶχε σκοτωθῆ σὲ κάποια ἐπανάσταση κι ὁ λαὸς ζήτησε τὸ Λυκοῦργο νὰ γίνῃ βασιλιάς. Πρὶν

δμως άνεβη στό θρόνο ό Λυκοϋργος πήγε στό Μαντείο τών Δελφών και ρώτησε άν οί νόμοι θά ώφελήσουν τήν πατρίδα του. 'Η Πυθία τότε τοϋ άπάντησε: «'Αν οί πατριώτες σου φυλάξουν καλά τούς νόμους πού θά βάλης, ή Σπάρτη θά γίνη ισχυρή και τó όνομά σου θά μείνη άθάνατο». Κατόπιν ό Λυκοϋργος γύρισε στη Σπάρτη κι έβαλε τούς νόμους του.

11. Οί νόμοι τοϋ Λυκούργου

Ό Λυκοϋργος με τούς νόμους του κανόνισε τή Διοίκηση τής Σπάρτης, τή ζωή τών πολιτών και τήν άνατροφή τών νέων.

Α'. 'Η διοίκηση τής Σπάρτης

1. Σύμφωνα με τούς νόμους τοϋ Λυκούργου, έμειναν στη Σπάρτη δύο βασιλείς, πού κατάγονταν από τις δύο βασιλικές οικόγένειες τών Δωριέων. Οί βασιλείς στην άρχή είχαν μεγάλα δικαιώματα. Σιγά-σιγά όμως ή έξουσία τους περιορίστηκε νά δικάζουν τούς άρχοντες και νά παίρνουν μέρος στις θρησκευτικές τελετές. Στόν πόλεμο ήταν άρχιστράτηγοι και πολεμούσαν μαζί με τó στρατό.

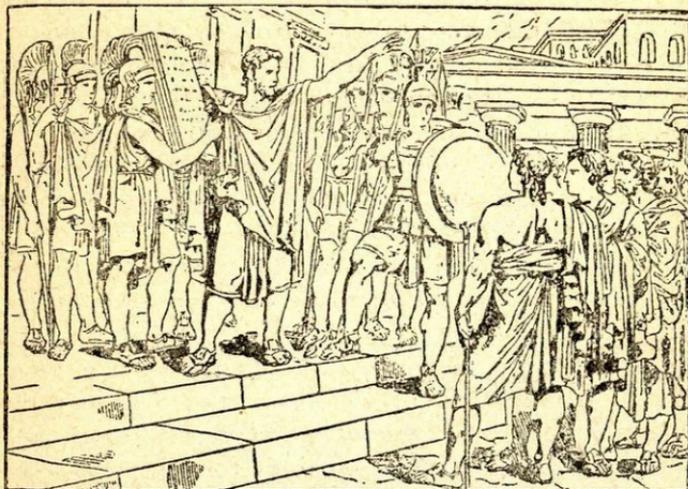
2. Τήν έξουσία τής χώρας είχε η Γερουσία. Αύτη αποτελειτο από 28 γέροντες, πού τούς έβγαζε ό λαός μεταξύ τών άρχόντων και ήσαν ισόβιοι. 'Η γερουσία μαζί με τούς δύο βασιλείς πού ήσαν πρόεδροί της, κυβερνούσαν πραγματικά τó κράτος κι έτοίμαζαν τούς νόμους πού θά ψήφιζε ό λαός στη συνέλευση.

3. Άλλη άρχή πιό σπουδαία ήταν οί έφοροι. Αύτοι ήσαν πέντε και τούς έβγανε ό λαός κάθε χρόνο. Δουλειά τους ήταν νά επιβλέπουν τήν άνατροφή τών νέων, νά ελέγχουν και νά παύουν τούς άρχοντες και νά τιμωροϋν όσους παραβαίνουν τούς νόμους. Με τόν καιρό όμως έγιναν παντοδύναμοι και μπορούσαν νά δικάσουν άκόμη και τούς βασιλείς.

4. Τέλος τετάρτη άρχή ήταν ή έκκλησία τοϋ λαοϋ, πού λεγόταν 'Απέλλα. Αύτήν τήν αποτελοϋσαν όλοι οί στρατεύσιμοι Σπαρτιάτες, από 30 χρονών κι άπάνω. Σε κάθε πανσέληνο μαζεϋονταν στην πλατεία και ψήφισαν ή απέρριπταν τούς νόμους πού υπέβαλλε ή Γερουσία για έγκριση. 'Η έκκλησία τοϋ λαοϋ έβγαζε άκόμη τά μέλη τής Γερουσίας και τούς έφόρους κι αποφάσιζε άν θά γίνη πόλεμος ή ειρήνη.

Β'. Ἡ ζωὴ τῶν πολιτῶν

1. Γιὰ νὰ εἶναι ἴσοι ὅλοι οἱ πολῖτες, χῶρισαν τὴ γῆ σὲ μερίδια καὶ τὰ μοίρασαν στὶς οἰκογένειες ἀνάλογα μὲ τὰ μέλη τους. Κάθε οἰκογένεια δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ τὸ μεριδίό της, οὔτε νὰ τὸ μοιράσῃ σὲ μικρότερα κομμάτια. Ὅταν

Εἰκ. 4. Ὁ Λυκοῦργος ἀνακοινώνει στὸ λαὸ τοὺς νόμους του...

πέθαινε ὁ πατέρας, τὸ μεγαλύτερο παιδί διηθύθυε τὴν περιουσία καὶ ἦταν ὑποχρεωμένο νὰ τρέφῃ ὅλη τὴν οἰκογένεια. Τὰ κτήματα αὐτὰ τὰ καλλιεργοῦσαν οἱ εἴλωτες.

2. Γιὰ νὰ μὴν ἀγαπήσουν οἱ Σπαρτιάτες τὰ χρήματα, ὁ Λυκοῦργος ἀπαγόρευσε τὰ χρυσᾶ κι ἀσημένια νομίσματα κι ὥρισε μόνο τὰ σιδερένια πού ἦσαν βαριά. Αὐτὰ δὲν εἶχαν καμμιά ἀξία γιατί δὲν μποροῦσαν νὰ τὰ φέρουν μαζί τους.

3. Ὁ Λυκοῦργος θέλησε ἀκόμη νὰ διώξῃ τὴν πολυτέλεια καὶ νὰ γίνουν οἱ Σπαρτιάτες ἀγαπημένοι. Γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ ἄντρες μὲ τοὺς βασιλεῖς κάθονταν σὲ κοινὰ συσσίτια. Καθένας ἔφερνε τὸ μεριδίό του ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά του κι ἔτρωγαν μαζί σὲ κοινὰ τραπέζια. Τὸ καλύτερό τους φαγητὸ ἦταν ὁ μέλας ζωμὸς πού τὸν ἔκαναν μὲ χοιρινὸ κρέας καὶ μέσα ἔρριχναν αἷμα, ἀλάτι καὶ ξίδι. Στὸ ζωμὸ αὐτὸ βουτουσαν τὸ κριθαρένιο ψωμί τους κι ἔτρωγαν. Ἔτσι εὗρισκαν τὸν καιρὸ νὰ συζητοῦν μετὰ τὸ φαγητὸ γιὰ τίς διάφορες ὑποθέσεις τοῦ κράτους των.

Γ'. Ἡ ἀνατροφή τῶν νέων

Ἡ πιὸ μεγάλη ὁμως προσοχή τοῦ Λυκούργου στράφηκε στοὺς νέους. "Ἦθελε μ' αὐτὸ νὰ τοὺς κάμη καλοὺς πατριώτες καὶ δυνατοὺς πολεμιστὲς γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ὑπερασπίζουσι τὴν πατρίδα τους, σὰν ἄξια Σπαρτιατόπουλα. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸ νόμο, κάθε παιδί πού θὰ γεννιόταν ἂν ἦταν ἀγόρι, τὸ παρουσίαζαν οἱ γονεῖς του σὲ μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ γέρους καὶ τὸ ἐξέταζαν. "Ἄν εἶχε καμμιά σωματικὴ βλάβη ἢ ἦταν ἀσθενικό, τὸ ἔρριχναν σὲ μιὰ βαθιὰ χαράδρα τοῦ Ταυγέτου, τὴν Καιάδα. "Ἦθελαν νὰ εἰποῦν μ' αὐτό, πῶς αὐτὸς πού δὲν μπορεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του, δὲν εἶναι ἄξιος καὶ νὰ ζήσῃ ἀκόμη. "Ἄν ὁμως τὸ παιδί ἦταν γερό, τὸ ἔδιναν πάλι στοὺς γονεῖς του νὰ τὸ ἀναθρέψουν, ὥσπου νὰ γίνῃ ἑπτὰ χρονῶν. Κατόπιν τὸ ἔπαιρνε ἡ πολιτεία καὶ τὸ ἀνέτρεφε μὲ τ' ἄλλα παιδιὰ ἀλλὰ μὲ μεγάλη σκληραγωγία.

Τὰ παιδιὰ αὐτὰ τὰ γύμναζαν κάθε ἡμέρα στὸ δρόμο καὶ σ' ἄλλα ἀγωνίσματα καὶ τὰ μάθαιναν πῶς νὰ πολεμοῦν. Τὰ συνήθιζαν ἀκόμη νὰ ἀντέχουν στὴν πείνα, τὴ δίψα, τὸ κρύο καὶ στὴ ζέστη. Χειμῶνα καὶ καλοκαίρι φοροῦσαν τὸ ἴδιο φόρεμα, ἦσαν χωρὶς καπέλο, καὶ βάδιζαν ξυπόλυτα. Φαγητὸ τοὺς ἔδιναν λίγο, γιὰ νὰ ἀναγκάζονται νὰ κλέβουν καὶ νὰ βλάπτουν τοὺς ἐχθροὺς τους στὸν πόλεμο. "Ἄμα ὁμως δὲν ἤξεραν νὰ κρυφτοῦν καὶ τὰ ἔπιαναν, τὰ ἔδερναν ὥσπου ἔβγαναν αἷμα. Τὰ μάθαιναν ἀκόμη νὰ σέβονται τοὺς γέρους καὶ ν' ἀπαντοῦν στίς ἐρωτήσεις μὲ λίγα λόγια. Γράμματα μάθαιναν μόνο γραφὴ καὶ ἀνάγνωσι. Μάθαιναν ἀκόμη ἀπ' ἔξω τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, νὰ χορεύουν καὶ νὰ τραγουδοῦν πατριωτικὰ τραγούδια. Μὲ τὴν ἀνατροφή αὐτὴ οἱ Σπαρτιάτες ἀγαποῦσαν τὴν πατρίδα τους ὅσο κανεὶς ἄλλος λαὸς καὶ θεωροῦσαν μάλιστα τιμὴ τους νὰ πεθάνουν γι αὐτήν. Ἄπὸ 20 ὠς 60 χρονῶν ὅλοι ἦσαν στρατιῶτες.

Τὴν ἴδια περίπου ἀνατροφή ἔδιναν καὶ στὰ κορίτσια. Ὁ πατριωτισμὸς τῆς Σπαρτιατίσσης ἔμεινε παροιμιώδης στὴν Ἱστορία. "Ἄμα ἔφευγε τὸ παιδί της στὸν πόλεμο, τοῦ ἔδινε τὴν ἀσπίδα καὶ τοῦ ἔλεγε : «ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς». Δηλαδή ἢ νὰ νικήσῃς ἢ νὰ σὲ φέρουν ἐπάνω σ' αὐτὴ νεκρόν. "Ἐτσι ὁ Σπαρτιάτης ἔπρεπε νὰ μείνῃ στὴ μάχη, ὥσπου νὰ νικήσῃ. "Ἄν ἔφευγε

έθεωρείτο άτιμος και όλοι τον περιφρονοσαν. "Αν ήταν άγαμος δεν ευρισκε σύζυγο κι αν είχε κορίτσια, δεν ευρισκε γαμπρό. Τέτοια τύχη είχεν ο άνανδρος στη Σπάρτη.

Αυτοί λοιπόν ησαν οι περίφημοι νόμοι του Λυκούργου. Κατόπιν ο Λυκούργος ώρκισε τους Σπαρτιάτες να τους φυλάξουν ώσπου να γυρίση κι ύστερα έφυγε στην Κρήτη κι εκεί πέθανε. Τότε σύμφωνα με την παραγγελία του, έκαψαν το σώμα του και σκόρπισαν τη στάχτη στον άερα για να μην τη φέρουν οι πατριώτες του στη Σπάρτη και λύσουν τον όρκο που έδωσαν.

12. Πρώτος Μεσηνιακός πόλεμος

Η Λακωνία είναι φτωχή χώρα. Γι αυτό άμα οι Σπαρτιάτες έγιναν ισχυροί, σκέφτηκαν πώς να μεγαλώσουν το κράτος τους. Πρώτη χώρα που πρόσεξαν ήταν η εύφορη Μεσσηνία και δεν άργησαν να βρουν άφορμή να την καταλάβουν.

Στά σύνορα της Μεσσηνίας, επάνω στον Ταύγετο, ήταν ο ναός της Άρτέμιδας. Έκει μαζεύονταν κάθε χρόνο που γιόρταζε η θεά οι Μεσσήνιοι κι οι Σπαρτιάτες, έκαναν θυσίες και διασκεδάζαν. Κάποια φορά εκεί που χόρευαν τα κορίτσια των Σπαρτιατών, ώρμησαν επάνω τους οι Μεσσήνιοι, τ' άρπαξαν και τα πήγαν στα χωριά τους. Σκότωσαν μάλιστα και το βασιλιά της Σπάρτης Τηλεκλο, που θέλησε να τα γλυτώση.

Οι Σπαρτιάτες μόλις έμαθαν αυτό έστειλαν στρατό και κατάλαβαν την όχυρή πόλη της Μεσσηνίας "Αμφεια. Από κει έκαναν έπίδρομές στη πεδιάδα της Μεσσηνίας κι ανάγκασαν τους κατοίκους να κλειστούν στο φρούριο της Ίθώμης.

Άρχηγός των Μεσσηνίων ήταν ο Άριστόδημος από βασιλικό γένος και πολύ εύγενής. "Εστειλε τότε εκείνος άνθρωπους στο Μαντείο να ρωτήση με ποιο τρόπο θα έλευθερωθή η πατρίδα του. Η Πυθία του άπάντησε πώς για να κινήσουν τους Σπαρτιάτες, πρέπει να θυσιάσουν στην Άρτέμιδα μια κόρη από βασιλικό γένος. Ο Άριστόδημος για να δώση θάρρος στο λαό θυσίασε ο ίδιος την κόρη του στη θεά. Έτσι οι Μεσσήνιοι πήραν θάρρος, ώρμησαν στους Σπαρτιάτες και τους νίκησαν. Στη μάχη σκοτώθηκε κι ο βασιλιάς των Σπαρτιατών Θεόπομπος. Οι Σπαρτιάτες τότε άφησαν πια την πεδιάδα και περιωρίστηκαν στην "Αμφεια.

Ὡστόσο ὁ Ἀριστόδημος ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ σκότωσε τὴν κόρη του ἦταν πολὺ δυστυχῆς. Κάθε βράδυ ἔβλεπε στὸν ὕπνο του τὸ φάντασμά της καὶ παραπονιόταν πῶς τὴ σκότωσε ἄδικα. Τέλος ἀπὸ τὴν ἀνησυχία πῆγε στὸ μνήμα της κι αὐτοκτόνησε.

Μόλις ἔμαθαν οἱ Σπαρτιάτες τὸ θάνατό του πῆραν θάρρος καὶ νίκησαν τοὺς Μεσσηνίους. Κατόπιν πῆραν καὶ τὸ φρούριο τῆς Ἰθώμης καὶ τότε ἡ Μεσσηνία ὑποτάχθηκε στοὺς Σπαρτιάτες. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους θέλησαν ν' ἀποφύγουν τὴ σκλαβιά, ἔφυγαν στὴν Ἀρκαδία καὶ τὸ Ἄργος. Οἱ ἄλλοι ἔγιναν δοῦλοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἔδιναν γιὰ φόρο τὸ μισθὸ ἀπὸ τὸ εἰσόδημά τους.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὠνομάστηκε **πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος** καὶ κράτησε 17 χρόνια. Ἄρχισε δηλαδὴ τὸ 743 π. Χ. καὶ τελείωσε τὸ 724.

13. Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος

Οἱ Μεσσηνιοὶ πάντοτε προσπαθοῦσαν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ σπαρτιατικὸ ζυγὸ, μὰ δὲν μποροῦσαν. Τέλος ὕστερα ἀπὸ 40 χρόνια ὁ Ἀριστομένης ποῦ καταγόταν ἀπὸ βασιλικὸ γένος, τοὺς ξεσήκωσε μιὰ νύχτα σ' ἐπανάσταση καὶ πολεμώντας γενναῖα, κατῶρθωσαν νὰ διώξουν τοὺς Σπαρτιάτες ἀπὸ τὴ χώρα τους. Κατόπιν πῆραν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀρκάδες καὶ τοὺς Ἀργεῖους, μπῆκαν στὴ Λακωνία καὶ ἔφθασαν ἔξω ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Ἐνα βράδυ ὁ Ἀριστομένης, γιὰ νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς Σπαρτιάτες, ἀνέβηκε κρυφὰ στὴν Ἀκρόπολη ποῦ ἦταν ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, κρέμασε ἐκεῖ μιὰν ἀσπίδα καὶ κάτω ἀπ' αὐτὴν ἔγραψε: «Αὐτὴ τὴν ἀσπίδα τὴν ἀφιερώνει ὁ Ἀριστομένης στὴ θεά, ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν Σπαρτιατῶν».

Οἱ Σπαρτιάτες ἐπειδὴ ταράσσονταν κι ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἐπανάστασεις, φοβισμένοι ζήτησαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἕναν ἀρχηγὸ νὰ μπορέσουν νὰ διώξουν τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τὴ χώρα τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, ἴσως γιὰ εἰρωνεῖα, ἔστειλαν τὸν κουτσὸ δάσκαλο καὶ ποιητὴ Τυρταῖο ποῦ καταγόταν ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Ὁ Τυρταῖος ἦταν ἐπιτήδειος στὸ νὰ ἐξάπτη τις ψυχὰς τῶν νέων. Κατῶρθωσε λοιπὸν μὲ τὰ πολεμικὰ του ἄσματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποσπάσματα σώζονται ἀκόμη, νὰ ἐνθουσιάσῃ τοὺς ἀπελπισμένους καὶ κουρασμένους Σπαρτιάτες, καὶ νίκη-

σαν τούς Μεσσηνίους. Μαζί με τούς αίχμαλώτους έπιασαν και τόν 'Αριστομένη και τόν έρριξαν στην Καιάδα. 'Εκεί ό 'Αριστομένης έμεινε πολλές ήμέρες, ώσπου με τή βοήθεια μιās άλεπούς βρήκε ένα μονοπάτι και γύρισε στην πατρίδα του. Στο μεταξύ οί Σπαρτιάτες άνάγκασαν τούς Μεσσηνίους νά κλειστούν στο φρούριο τής Εΐρας.

'Από κεί ό 'Αριστομένης επί 11 χρόνια έκανε έπιθέσεις κατά τών Σπαρτιατών που ήσαν στην πεδιάδα. Τέλος μιá βροχερή νύχτα, που ό 'Αριστομένης ήταν τραυματισμένος, οί Σπαρτιάτες μπήκαν στο φρούριο και τό κατέλαβαν. 'Από τότε όλη ή Μεσσηνία ύποτάχτηκε στους Σπαρτιάτες. 'Ο 'Αριστομένης έφυγε στη Ρόδο κι εκεί πέθανε. Πολλοί τότε από τούς Μεσσηνίους έφυγαν για τή Σικελία κι έχτισαν τήν πόλη Μεσσήνη, που σώζεται ώς τά σήμερα.

'Ο πόλεμος αυτός λέγεται Δεύτερος Μεσσηνιακός πόλεμος και κράτησε 27 χρόνια. Οί Σπαρτιάτες συνέχισαν τίς κατακτήσεις τους και κατέλαβαν τήν 'Αρκαδία και τήν Κυνουρία. Κατόπιν έκαμαν συμμαχία μ' όλα τά κράτη τής Πελοποννήσου, έκτός από τό "Αργος και τήν 'Αχαΐα. 'Η συμμαχία αυτή ώνομάστηκε Πελοποννησιακή κι ήταν ύπό τήν ήγεμονία τής Σπάρτης. Με τόν τρόπο αυτό ή Σπάρτη έγινε μεγάλη στρατιωτική δύναμη κι ή φήμη της άπλώθηκε κι έξω από τήν 'Ελλάδα.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Περισσότερες πληροφορίες για τήν 'Αρχαία Σπάρτη και τό Λυκοϋργο. Σās άρέσει ή άνατροφή που έδιναν οί Σπαρτιάτες στα παιδιά τους και γιατί; Κάνετε πινακίδα με τήν φράση: «'Η τάν ή επί τās» και νά τήν κρεμάσετε στην τάξη σας. 'Αριστομένης και Τυρταίος (πληροφ.). Μάθετε τό ποίημα του Τυρταίου: «Τί τιμή στο παλληκάρι όταν πρώτο στη φωτιά...». Διάφορες άπορίες.

Η ΑΘΗΝΑ

14. 'Η φιλοπατρία του Κόδρου

'Η 'Αττική είναι μικρή χερσόνησος σκεπασμένη με χαμηλά βουνά και μικρές πεδιάδες. Σ' αυτήν όπως ξέρουμε κατοίκησαν οί Ίωνες κι έκαναν πρωτεύουσα τήν 'Αθήνα.

Οί Δωριείς αφού κατέλαβαν τήν Πελοπόννησο, πέρασαν τόν 'Ισθμό και μπήκαν στην 'Αττική. Βασιλιάς τών 'Αθηνών

Ήταν τότε ο Κόδρος. Αὐτὸς ἔστειλε ἀνθρώπους στὸ Μαντεῖο νὰ ρωτήσουν ποῖοι θὰ νικήσουν κι ἡ Πυθία ἀπάντησε : «Θὰ νικήσουν ἐκεῖνοι ποὺ θὰ σκοτωθῇ ὁ βασιλιάς τους». Τὸ χρησμὸ αὐτὸ τὸν ἔμαθαν οἱ Δωριεῖς καὶ διέταξαν τοὺς στρατιῶτες νὰ

Εἰκ 5. Καὶ ὁ στρατιώτης τῶν Δωριέων χωρὶς νὰ ξέρη...

προσέξουν μήπως σκοτώσουν τὸν Κόδρο. Ὁ Κόδρος θέλοντας νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του, ντύθηκε ρούχα χωρικοῦ, πήρε κι ἕνα δρεπάνι καὶ πῆγε στὸ στρατόπεδο τῶν Δωριέων. Ἐκεῖ φιλονίκησε μ' ἕνα στρατιώτη καὶ τὸν χτύπησε. Κι ὁ στρατιώτης χωρὶς νὰ ξέρη ποῖος εἶναι, τὸν σκότωσε.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἄμα ἔμαθαν πὼς σκοτώθηκε ὁ βασιλιάς τους ἔστειλαν ἀνθρώπους στὸ στρατόπεδο τῶν Δωριέων καὶ ζήτησαν τὸ πτώμα του. Τότε οἱ Δωριεῖς ποὺ ἤξεραν πὼς θὰ νικήθουν, ἔφυγαν. Ἔτσι ὁ καλὸς αὐτὸς βασιλιάς θυσίασε τὴ ζωὴ του γιὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του.

Ἀπὸ τότε οἱ Ἀθηναῖοι κατάργησαν τὴ βασιλεία γιατί δύσκολα μποροῦσε νὰ βρεθῇ βασιλιάς σὰν τὸν Κόδρο.

15. Τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κόδρου κυβερνοῦσαν στὴν Ἀθήνα

έννια ἄρχοντες πού τοὺς ἄλλαζάν κάθε χρόνο. Αὐτοὶ ἦσαν : Ὁ βασιλιάς πού ἀσκούσε μόνο θρησκευτικά καθήκοντα, ὁ ἄρχοντας πού διοικούσε πραγματικά τὸ κράτος, ὁ πολέμαρχος πού διηύθυνε τὰ πολεμικά ζητήματα κι ἔξι θεσμοθέτες πού ἔγραφαν τίς συνήθειες καὶ τοὺς νόμους.

Ἄλλη ἀρχὴ ἦταν ἡ Βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου πού τὰ μέλη της ἦταν ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατία. Ἡ Βουλὴ ἔβγανε τοὺς ἄρχοντες κάθε χρόνο, τοὺς ἐπέβλεπε, ψήφισε τοὺς νόμους καὶ συζητοῦσε γιὰ τίς σπουδαῖες ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Ἔτσι τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθήνας ἀπὸ μοναρχικὸ ἔγινε ὀλιγαρχικὸ, δηλαδὴ κυβερνοῦσαν οἱ ὀλίγοι. Τὸ λαὸ δὲν τὸν λογάριάζαν καθόλου κι ὄλα τὰ χρήματα τὰ εἶχαν οἱ ἀριστοκράτες πού κυβερνοῦσαν τὸν τόπο. Οἱ φτωχοὶ δούλευαν τὰ κτήματα τῶν πλουσίων καὶ ἄμα δὲν μποροῦσαν νὰ πληρώσουν τὰ χρέη, γίνονταν δοῦλοι. Πουθενὰ δὲν εὔρισκαν δίκιο, γιατί οἱ πλούσιοι δίκαιζαν χωρὶς νόμους κι ὅπως ἤθελαν. Γι αὐτὸ ὁ λαὸς συχνὰ ἔκανε ταραχές ὥσπου οἱ ἄρχοντες ἀνέθεσαν στὸ Δράκοντα νὰ γράψῃ νόμους. Ἡ νομοθεσία τοῦ Δράκοντα, ἂν καὶ ἦταν αὐστηρὴ — ἔλεγαν πὼς γράφτηκε μὲ αἶμα καὶ ὄχι μὲ μελάνι — δὲν ἱκανοποιοῦσε καθόλου τοὺς φτωχοὺς γιατί κι αὐτὸς καταγόταν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς. Ἔτσι ὁ λαὸς ἄρχισε νὰ κἀνῃ πάλι ταραχές, ὥσπου ἦρθε στὰ πράματα ὁ Σόλωνας.

16. Ὁ Σόλωνας

Ὁ Σόλωνας καταγόταν ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια. Ἐπειδὴ ὄμως ἔχασε τὴν περιουσία του, ἔγινε ἔμπορος καὶ ἔκανε πολλὰ ταξίδια. Πῆγε στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴ Μ. Ἀσία καὶ ἐκεῖ εἶδε καὶ σπούδασε νομοθεσία, τίς συνήθειες καὶ τὰ οἰκονομικά ζητήματα. Μὲ τὰ ταξίδια αὐτὰ ἀπόχτησε ὄχι μόνο χρήματα ἀλλὰ καὶ μεγάλη πείρα κι ἐπειδὴ τοῦ ἄρεσε νὰ μαθαίνει, ἔγινε γρήγορα σοφός.

Ἄμα γύρισε στὴν πατρίδα του οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν κάμει πόλεμο μὲ τοὺς Μεγαρεῖς γιὰ νὰ πάρουν πάλι τὴ Σαλαμίνα καὶ νικήθηκαν. Ἐπειδὴ ὄμως εἶχαν κουρασθῆ ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἔκαμαν νόμο νὰ τιμωρῆται αὐστηρὰ ὅποιος κάνει λόγο γιὰ τὴ Σαλαμίνα. Ὁ Σόλωνας δὲν μποροῦσε νὰ βλέπῃ τὸ ὠραῖο νησὶ στὰ χέρια τῶν Μεγαρέων. Γιὰ ν' ἀποφύγῃ ὄμως τὴν τιμωρία,

μιά μέρα έκανε τόν τρελλό και βγήκε στην πλατεία με τὸ νυχτικό του. Ἀνέβηκε τότε σὲ μιὰ πέτρα κι ἄρχισε ν' ἀπαγγέλλει ἕνα δικό του ποίημα γιὰ τὴν ὑπόδουλη Σαλαμίνα. Τὸ ποίημα αὐτὸ ἐνθουσίασε πολὺ τοὺς Ἀθηναίους. Πῆραν λοιπὸν τὰ δπλα καὶ με ἀρχηγὸ τὸν Σόλωνα, πολέμησαν τοὺς Μεγαρεῖς κι ἐλευθέρωσαν τὴ Σαλαμίνα. Κατόπιν ὁ λαὸς ἔκαμε τὸ Σόλωνα ἀρχοντα με μεγάλα δικαιώματα και τοῦ ἀνέθεσε νὰ γράφει νόμους ποὺ νὰ ἐξυπηρετοῦν και τίς δυὸ ἀντίπαλες μερίδες.

17. Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνα

Οἱ νόμοι ποὺ ἔγραψε ὁ Σόλωνας ἦσαν αὐτοί :

1. Γιὰ νὰ ἀνακουφίση τοὺς φτωχοὺς ἀπὸ τὴ δουλεία ἀπαγόρευσε νὰ δανείζονται οἱ πολῖτες χρήματα και νὰ ὑποθηκεύουν τὸν ἑαυτὸ τους. Ἐλευθέρωσε ὅσους εἶχαν γίνει δοῦλοι γιὰ χρέη κι ἐξαγόρασε αὐτοὺς ποὺ εἶχαν πουληθῆ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ. Ἀκόμη χάρισε μέρος ἀπὸ τὰ χρέη ποὺ πιέζαν τὸ λαὸ κι αὐτὸ ὠνομάστηκε **σεισάχθεια**.

2. Χώρισε τοὺς κατοίκους ἀνάλογα με τὰ εἰσοδήματα ποὺ εἶχαν, σὲ τέσσερες τάξεις :

α) Σὲ **πεντακοσιομεδίμνους**· ὅσοι εἶχαν εἰσόδημα 500 μέδιμα και ἄνω, δηλαδὴ 10.000 ὀκάδες δημητριακά, κρασί ἢ λάδι.

β) Σὲ **τριακοσιομεδίμνους** ἢ ἱππεῖς· ὅσοι εἶχαν εἰσόδημα ἀπὸ 380 ὡς 499 μέδιμα. Αὐτοὶ ἔτρεφαν ἀπὸ ἕνα ἄλογο και στὸν πόλεμο ἦσαν ἱππεῖς.

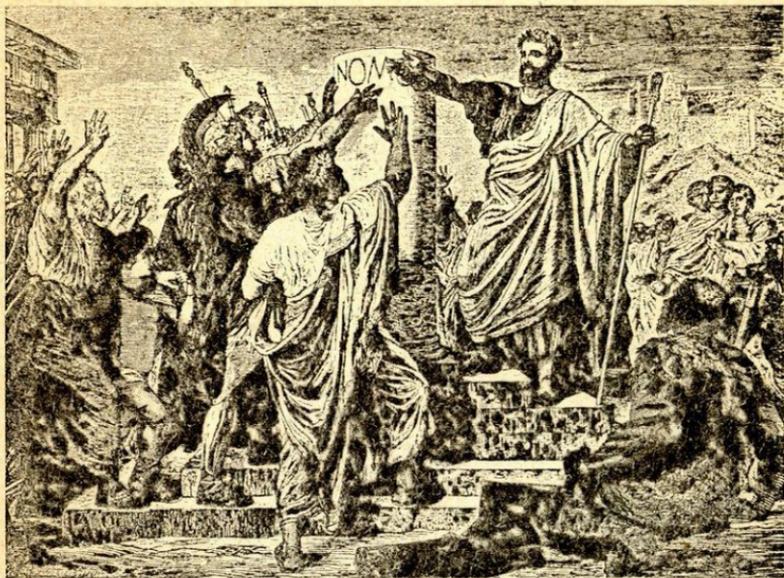
γ) Σὲ **διακοσιομεδίμνους** ἢ ζευγίτες· ὅσοι εἶχαν εἰσόδημα 200 ὡς 299 μέδιμα. Αὐτοὶ ἔτρεφαν και ἀπὸ ἕνα ζευγάρι βόδια και δ) σὲ **θῆτες**, ὅσοι εἶχαν εἰσόδημα κάτω ἀπὸ 200 μέδιμα.

Οἱ ἀρχοντες ἔβγαιναν ἀπὸ τίς τρεῖς πρῶτες τάξεις κι οἱ θῆτες δὲν πλήρωναν φόρους ἀλλ' ἔπαιρναν μέρος σὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου.

3. Ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ μποροῦν νὰ πωλοῦν τὴν περιουσία τους και νὰ μοιράζεται μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν γιὰ νὰ μὴ μένη στὰ χέρια τῶν λίγων. Ἄφησε σὰν νὰ λέμε τόπο στοὺς ἱκανοὺς και ὁποιος μεγάλωνε τὴν περιουσία του, ἀνέβαινε στίς παραπάνω τάξεις.

4. Διατήρησε τὴ Βουλὴ κι ὥρισε τοὺς βουλευτὰς σὲ 400 ποὺ ἔβγαιναν κάθε χρόνο.

5. Έκαμε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Δήμου. Σ' αὐτὴν ἔπαιρναν μέρος ὄλοι ὄσοι ἦσαν ἐπάνω ἀπὸ 20 χρονῶν κι ἐργασία τῆς

Εἰκ. 6. Ὁ Σόλωνας ὀρκίζει τὸ λαὸ νὰ κρατήσει τοὺς νόμους του

ἦταν νὰ διορίζη τοὺς ἄρχοντες καὶ τοὺς δικαστὲς, νὰ ψηφίζη τοὺς νόμους, νὰ βάνη φόρους καὶ ν' ἀποφασίζη γιὰ πόλεμο ἢ εἰρήνη.

6. Ἔκανε λαϊκὸ δικαστήριον, τὴν Ἑλιαία. Σ' αὐτὸ ἔπαιρναν μέρος καὶ οἱ θῆτες καὶ δικάζε τις ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν. Τοὺς φόνους ὄμως τοὺς δικάζε ὁ Ἄρειος Πάγος.

7. Ὑποστήριξε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴ βιομηχανία καὶ ὑποχρέωσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ μαθαίνουν τὰ παιδιὰ τοὺς γράμματα, μουσικὴ καὶ γυμναστικὴ, νὰ τιμοῦν τοὺς γονεῖς τοὺς καὶ νὰ ἐργάζωνται.

Ἄμα ἔγραψε ὁ Σόλωνας τοὺς παραπάνω νόμους, ὄρκισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τοὺς φυλάξουν δέκα χρόνια. Κατόπιν γιὰ νὰ μὴν ἀναγκαστῆ κι ἀλλάξη τίποτε ἀπὸ τοὺς νόμους, ἔφυγε στὴν Αἴγυπτον καὶ στὴ Μ. Ἀσίαν, ἐπισκέφθηκε ἐκεῖ πολλοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς συμβούλευε πῶς νὰ κυβερνοῦν τὸ κράτος τοὺς.

Ύστερα από δέκα χρόνια γύρισε στην Ἀθήνα καὶ πέθανε στὰ 559 π. Χ. σὲ μεγάλη ἡλικία. Ὁ Σόλωνας ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος.

18. Κροῖσος καὶ Σόλωνας

Στὰ χρόνια ἐκεῖνα βασιλεὺς στὴ Λυδία ὁ Κροῖσος, ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ ἰσχυροὺς βασιλεῖς μὲ πολλὰ πλοῦτη. Κάποτε πέρασε ὁ Σόλωνας ἀπὸ τὶς Σάρδεις, τὴν πρωτεύουσα τῆς Λυδίας καὶ ὁ Κροῖσος ποὺ ἦταν πολὺ φιλόξενος τὸν περιποιήθηκε ἐξαιρετικά. Τὴν τρίτη ἡμέρα ὁ Κροῖσος διέταξε τοὺς ὑπηρετὲς νὰ ὀδηγήσουν τὸν Σόλωνα νὰ ἰδῇ τοὺς θησαυροὺς του. Κατόπιν τὸν κάλεσε καὶ τοῦ εἶπε :

— Ξένε μου, ἐσὺ ποῦ εἶσαι σοφὸς καὶ κοσμογυρισμένος, λέγε μου ποῖόν ἄνθρωπο στὸν κόσμον βρῆκες περισσότερο εὐτυχισμένο ;

Ὁ Σόλωνας χωρὶς νὰ σκεφθῆ καὶ πολὺ τοῦ ἀπάντησε :

— Naί, γνώρισα ἕναν βασιλιά μου, τὸν Τέλλο τὸν Ἀθηναῖο. Αὐτὸς ἦταν πολὺ ἀγαθὸς καὶ εἶχε λαμπρὰ παιδιά ποὺ τὰ τιμοῦσαν ὄλοι. Ἐκεῖ ποὺ πολεμοῦσε γενναῖα, σκοτώθηκε καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές.

Ὁ Κροῖσος ἐνόμισε πὼς ἦρθε πιά ἡ σειρά του καὶ ρώτησε πάλι τὸ Σόλωνα :

— Ποῖόν ἄλλον γνώρισες εὐτυχισμένο ἐκτὸς ἀπ' αὐτόν ;

— Γνώρισα ἀκόμη δυὸ ἀδελφία ἀπὸ τὸ Ἄργος, τὸν Κλέοβι καὶ τὸν Βίτωνα, ἀπάντησε ὁ Σόλωνας. Ἡ μητέρα τους ἦταν ἰέρεια στὸ ναὸ τῆς Ἥρας. Κάποτε γιόρταζε ἡ θεὰ καὶ ἔπρεπε νὰ πάη γρήγορα στὸ ναὸ, μὰ τὰ βόδια ποὺ θὰ τραβοῦσαν τὸ ἀμάξι, ἀργοῦσαν νὰ γυρῶσουν στὸ σπίτι. Τότε τὰ δυὸ παιδιά τῆς τράβηξαν τὸ ἀμάξι καὶ τὴν πῆγαν στὸ ναὸ, μολονότι ἡ ἀπόσταση ἦταν μεγάλη. Ἡ μητέρα τους παρεκάλεσε τὴ θεὰ νὰ κἀνὴ τὰ παιδιά τῆς εὐτυχισμένα. Καὶ ἀφοῦ τὰ παιδιά μετὰ τὴ θυσία κοιμήθηκαν, ἡ Ἥρα τοὺς ἔδωκεν γλυκὸν ὕπνον καὶ πέθαναν. Οἱ Ἀργεῖοι γιὰ νὰ τιμήσουν τὴν ὠραία πράξη τῶν παιδιῶν, τοὺς ἔφτιασαν ἀγάλματα καὶ τὰ ἔστησαν στοὺς Δελφοὺς.

Ὁ Κροῖσος ἔχασε πιά τὴν ὑπομονή του καὶ εἶπε στὸ Σόλωνα :

— Καί τή δική μου εὐτυχία δέν τήν λογαριάζεις ξένη μου, ὥστε μέ θεωρεῖς κατώτερο κι ἀπό τοὺς κοινούς ἀνθρώπους;

— Δέν ἀρνιέμαι βασιλιά μου, πῶς ἔχεις πολλά πλοῦτη καί μεγάλη δύναμη, ἀπάντησε ὁ Σόλωνας. Μά κανένα δέν πρέπει νά εἶποῦμε εὐτυχισμένο, πρὶν ἴδοῦμε τὸ τέλος του.

Ἄνθρωπος δυσχερῆθηκε ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Σόλωνα καί τὸν ἔδωξε χωρὶς νά τοῦ δώκῃ δῶρα, ὅπως συνήθιζε νά κάνῃ στοὺς ξένους.

Πέρασαν πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε. Ἄνθρωπος τῆς Περσίας Κύρος ἔκαμε πόλεμο μέ τὸν Κροῖσο, τὸν νίκησε καί τὸν ἔπιασε αἰχμάλωτο. Τότε ὁ Κύρος διέταξε κι ἔκαναν ἓνα σωρὸ ἀπὸ ξύλα κι εἶπε νά κάψουν ζωντανὸ τὸν Κροῖσο. Ὄταν ὁ Κροῖσος βρέθηκε πάνω στοῦ σωρὸ τῶν ξύλων, θυμήθηκε τὰ λόγια τοῦ Σόλωνα καί φώναξε δυνατὰ:

— Σόλωνα! Σόλωνα! Σόλωνα!

Ἄνθρωπος τὸν ρώτησε τί σημαίνουν τὰ λόγια αὐτὰ κι ἐκεῖνος διηγήθηκε τότε ὅσα τοῦ εἶχε εἰπῆ ὁ Σόλωνας. Τὰ σοφὰ ἐκεῖνα λόγια, ἔβαλαν τὸν Κύρο σὲ βαθιὰ σκέψη. Σκέφτηκε πῶς μποροῦσε κι αὐτὸς νά πάθῃ τὸ ἴδιο. Διέταξε λοιπὸν καί κατέβασαν τὸν Κροῖσο ἀπὸ τὴν φωτιά, τὸν πῆρε στοῦ παλάτι καί τὸν ἔκαμε φίλο καί σύμβουλό του.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Κάνετε τὸ χάρτη τῆς Ἀττικῆς καί τοποθετήσετε τὰ Μέγαρα, τὴν Ἐλευσίνα καί τὴν Ἀθήνα. Διδάγματα ἀπὸ τὴ θυσία τοῦ Κόδρου. Γιατὶ οἱ νόμοι εἶναι ἀπαραίτητοι σὲ κάθε κράτος; Ἀναφέρετε μερικοὺς νόμους. Συγκρίνετε τὴ νομοθεσία τοῦ Σόλωνα μέ τὴ νομοθεσία τοῦ Λυκούργου καί νά βρῆτε τίς διαφορές. Ποῖοι ἦσαν οἱ 7 σοφοὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος; Τί διδασκόμαστε ἀπὸ τὸ κεφάλαιο «Κροῖσος καί Σόλωνας»; Πινακίδα: «Μηδῆνα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε». Διάφορες ἐντυπώσεις, ἀπορίες, εἰκόνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

II. ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

(500—449 π. Χ.)

1. Ίωνική ἐπανάσταση

Ὅπως μάθαμε πρὶν, οἱ Ἕλληνες ἔχτισαν ἀποικίες στὰ παράλια τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἐκεῖ ζοῦσαν ἐλεύθεροι κι ἔκαναν μεγάλες προόδους στὸ ἐμπόριο, στὶς τέχνες, καὶ τὰ γράμματα. Πιὸ πολὺ ὅμως εἶχαν προοδεύσει οἱ Ἰωνικὲς ἀποικίες στὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ κυριώτερες πόλεις ἦ Φώκαια, ἡ Σμύρνη, ἡ Ἔφεσος καὶ ἡ Μίλητος, εἶχαν γίνεи σπουδαῖα ἐμπορικὰ κέντρα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχαν καλὴ διοίκηση, ὑποτάχθηκαν στὸ βασιλιά τῆς Λυδίας Κροῖσο (560) ἀλλὰ πάλι ζοῦσαν εὐτυχεῖς γιατί ὁ Κροῖσος σεβάστηκε τὴν ἐλευθερία τους. Ἀργότερα ἔνα μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ κράτος οἱ Πέρσαι κατάκτησαν ὅλη τὴ Μ. Ἀσία κι ἔφτασαν στὸ Αἰγαῖο Πέλαγος. Ὅλες τότε οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ὑποτάχθηκαν στὸ βασιλιά τῆς Περσίας Κύρο. Μετὰ τὸν Κύρο ἔγινε βασιλιάς ὁ γιός του Καμβύσης κι ὕστερα ἀπ' αὐτὸν ὁ Δαρεῖος (521—486). Ὁ Δαρεῖος γιὰ νὰ μπορῆ νὰ διοικῆ καλύτερα τὸ ἀπέραντο κράτος του, τὸ χῶρισε σὲ 20 μεγάλες ἐπαρχίες πού τις ἔλεγαν σατραπείες κι αὐτοὺς πού τις διοικοῦσαν σατράπες. Ὅλες οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Ἰωνίας, ἀποτελοῦσαν τότε μιὰ σατραπεία μὲ πρωτεύουσα τὶς Σάρδεις. Ὁ Δαρεῖος ἐπειδὴ φοβόταν τοὺς Ἕλληνες διώρισε σὲ κάθε πόλη ὑπεύθυνο Ἕλληνα διοικητὴ πού λεγόταν τύραννος. Τύραννος τότε στὴ Μίλητο ἦταν ὁ Ἰστιαῖος. Ἀργότερα ὁ Δαρεῖος δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη στὸν Ἰστιαῖο. Γι αὐτὸ τὸν κάλεσε στὰ Σοῦσα κι ἔβαλε στὴ θέση του τὸ γαμβρό του Ἀρισταγόρα. Ἐπειδὴ ὁ σατράπης τῆς Μ. Ἀσίας πιέζε τοὺς Ἕλληνες νὰ πληρώσουν μεγάλους φόρους, αὐτοὶ ἔστειλαν κρυφὰ ἀντιπροσώπους στὴ Μίλητο νὰ σκεφτοῦν τί πρέπει νὰ κάνουν. Ἐκεῖ ὁ Ἀρισταγόρας τοὺς ἔπεισε νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἐστειλαν λοιπὸν ἀνθρώπους στὴν Ἑλλάδα καὶ ζήτησαν βοήθεια. Οἱ Σπαρτιάτες ἀρνήθηκαν κι οἱ Ἀθηναῖοι πού ἦσαν καὶ αὐτοὶ Ἴωνες, ἔστειλαν 20 πλοῖα καὶ 5 οἱ Ἐρετριεῖς. Μόλις

έφτασε ή βοήθεια αυτή στη Μίλητο, οί Ίωνες έπαναστάτησαν και πολεμώντας γενναία κυρίευσαν τις Σάρδεις και τις έκαψαν.

Όταν όμως έφτασε ίσχυρός περσικός στρατός, οί Έλληνες υποχώρησαν κι άφου άντιστάθηκαν τέσσερα χρόνια, στο τέλος νικήθηκαν κι έπαθαν μεγάλες καταστροφές. Τήν πιό μεγάλη καταστροφή έπαθε ή Μίλητος, πού έπεσε τελευταία. Όλοι οί άνδρες σκοτώθηκαν κι οί γυναίκες με τά παιδιά έγιναν σκλάβοι.

Ή Ίωνική επανάσταση ζημίωσε πολύ τήν Ελλάδα γιατί έκτός πού καταστράφηκαν οί Έλληνικές πόλεις τής Μ. Άσίας, έγινεν άφορμή νά γίνουν οί Περσικοί πόλεμοι.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Κάνετε τó χάρτη τής Δυτικής Μ. Άσίας και τοποθετήσετε τις πόλεις Φώκια, Σμύρνη, Έφεσο, Μίλητο, Σάρδεις, Πληροφορίες για τή Μίλητο γενικά και τήν καταστροφή της. Αναπτύξετε γιατί άπέτυχεν ή Ίωνική επανάσταση. Άλλες έντυπώσεις, άπορίες κτλ.

Α'. ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

2. Πρώτες έκστρατείες τών Περσών στην Ελλάδα

Άφου ό Δαρείος ύπόταξε πάλι τούς Ίωνες, άποφάσισε νά έκδικηθή τούς Άθηναίους και τούς Έρετριείς, πού έδωσαν βοήθεια. Λένε πώς άμα καθότανε στο τραπέζι νά φάη, ένας δοϋλος του έλεγε τρεις φορές: «Δέσποτα θυμήσου τούς Άθηναίους!»

Κατά τó 492 π. Χ. έστειλε τόν γαμβρό του Μαρδόνιο με πολύ στρατό και στόλο νά καταλάβη τήν Ελλάδα. Ό Μαρδόνιος πέρασε τόν Έλλήσποντο και προχωρούσε στην ξηρά ένω ό στόλος του έπλεε στα παράλια. Στο Άγιο Όρος βρήκε τó στόλο μεγάλη τρικυμία και καταστράφηκε. Άλλά κι ό στρατός τής ξηράς νικήθηκε άπό τούς Θράκες κι έτσι ό Μαρδόνιος γύρισε άπρακτος στην Ίωνία.

Ή άποτυχία αυτή φανάτισε πιό πολύ τó Δαρείο κι ήθελε όπωσδήποτε νά καταλάβη τήν Ελλάδα. Σ' αυτό τόν παρακινούσε κι ό Ίππιας, πού τόν είχαν έξορίσει οί Άθηναίοι, με σκοπό νά ξαναγίνη τύραννος στην Άθήνα. Έστειλε λοιπόν ό Δαρείος σύμφωνα με τήν τότε συνήθεια άνθρώπους στην Ελλάδα νά ζητήσουν χώμα και νερό για σημεία ύποταγής και πολλές πόλεις έδωκαν. Οί Άθηναίοι όμως τούς έρριξαν σε μιά

χαράδρα κι οί Σπαρτιάτες σ' ένα πηγάδι, λέγοντας πώς έκει μέσα θα βρουν χῶμα και νερό νά τά πάνε στο βασιλιά τους. Στο μεταξύ ό Δαρείος έτοίμασε 180 χιλιάδες στρατό, πολλά πλοία και διώρισε στρατηγούς τό Δάτη και τόν 'Αρταφέρνη. Όλος ό στρατός συγκεντρώθηκε στη Σάμο κι άπ' έκει την άνοιξη τοῦ 490, μέ οδηγό τόν 'Ιππία, ξεκίνησε για την 'Ελλάδα.

Πέρασαν τίς Κυκλάδες χωρίς νά βρουν αντίσταση κι έφτασαν στην 'Ερέτρια. 'Αμέσως την πολιορκήσαν και σ' έξι ήμέρες την κυρέυσαν και την έκαψαν. Κατόπιν πέρασαν στην 'Αττική και στρατοπέδευσαν στο Μαραθώνα.

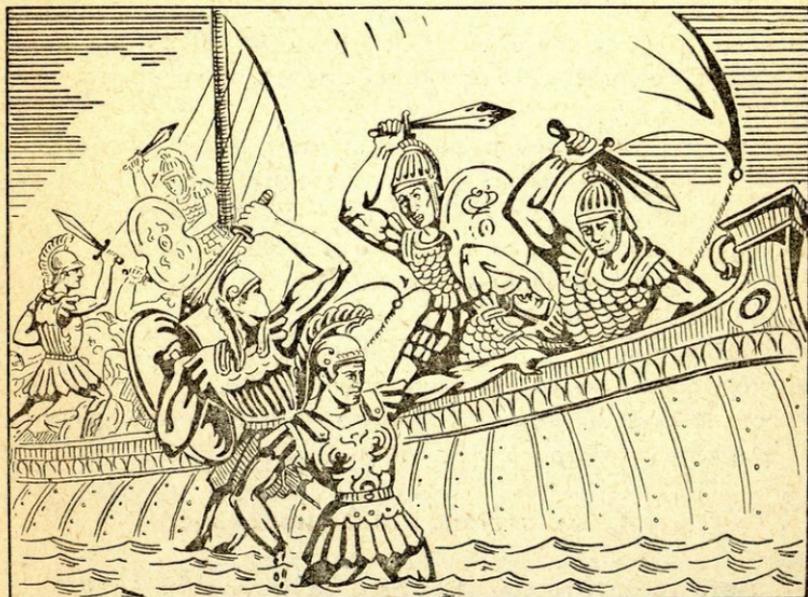
3. 'Η μάχη τοῦ Μαραθώνα (490 π. Χ.)

Μεγάλη σύγκλιση έγινε τότε στην 'Αθήνα. Γρήγορα λοιπόν έτοίμασαν στρατό νά διώξουν τόν βάρβαρο έπιδρομέα. Στο μεταξύ έστειλαν τό δρομέα Φειδιππίδη στη Σπάρτη και ζήτησαν βοήθεια. Οί Σπαρτιάτες όμως δέν έστειλαν βοήθεια γιατί δέν ήταν πανσέληνος. 'Η σελήνη ήταν τότε 9 ήμερών κι έλειπαν άκόμη 5 ήμέρες. "Ετσι οί 'Αθηναίοι άναγκάστηκαν νά πολεμήσουν μόνοι τους.

Στην 'Αθήνα ήταν τότε δέκα στρατηγοί και διοικούσαν τό στρατό μέ τη σειρά, μιá μέρα ό καθένας. Στην περίσταση αυτή δλοι τους άναγνώριζαν τό Μιλτιάδη πιό ίκανό και ώρισαν νά γίνη αυτός άρχιστράτηγος. Συγκέντρωσαν λοιπόν 9 χιλιάδες στρατό και προχώρησαν στο Μαραθώνα. 'Εκει έφτασαν άπρόσκλητοι και 1000 Πλαταιείς νά πολεμήσουν δίπλα στους 'Αθηναίους για την έλευθερία της πατρίδας τους. 'Η χαρά τών 'Αθηναίων για την άνέλπιστη αυτή βοήθεια, ήταν άπερίγραπτη.

'Ο Μιλτιάδης πριν ήταν τύραννος στη Θράκη κι άκολούθησε τό Δαρείο στην έκστρατεία κατά της Σκυθίας. "Ηξερε καλά την πολεμική τέχνη τών Περσών, πού έβαναν τίς καλύτερες δυνάμεις στο κέντρο. Παράταξε λοιπόν τό στρατό του στα ύψώματα τοῦ Πεντελικού πάνω άπό τό χωριό 'Ηράκλειο, κατά τέτοιο τρόπο ώστε στο κέντρο νά είναι λίγοι και στα δύο άκρα πολλοί. Τό δεξιό άκρο σύμφωνα μέ τό νόμο έδωκε στον πολέμαρχο Καλλιμάχο και τ' άριστερό στους Πλαταιείς. Τό σχέδιο τοῦ Μιλτιάδη πέτυχε κι άμα δόθηκε τό σύνθημα, οί "Ελληνες έπεσαν μέ όρμη στις περσικές φάλαγγες. Οί Πέρσες στην

άρχη νικοῦσαν στὸ κέντρο, σὲ λίγο ὅμως περικυκλώθησαν ἀπὸ τὰ ἄκρα τῶν Ἑλλήνων κι ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀφήνοντας πίσω πολλὰ λάφυρα. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κατεδίωξαν ὡς τὰ πλοῖα. Ἐκεῖ σκοτώθηκε ὁ Καλλιμαχος, ὁ δὲ ἀτρόμητος Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητῆ Αἰσχύλου, θέλοντας νὰ ἐμποδίσει ἓνα Περ-

Εἰκ. 7. Ἡρωϊσμός τοῦ Κυναίγειρου

σικὸ πλοῖο νὰ φύγει, τὸ ἔπιασε καὶ τὸ κρατοῦσε μὲ τὸ δεξὶ του χέρι. Οἱ Πέρσες τοῦ ἔκοψαν τὸ χέρι. Αὐτὸς τὸ ἔπιασε καὶ τὸ κρατοῦσε μὲ τὸ ἄλλο, τοῦ τὸ ἔκοψαν κι αὐτό, τότε τὸ ἔπιασε μὲ τὰ δόντια καὶ τὸ κρατοῦσε ὥσπου τοῦ ἔκοψαν τὸ κεφάλι κι ἔμεινε νεκρός.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἀπὸ τοὺς Πέρσες σκοτώθηκαν 6.400 κι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες 192. Μετὰ τὴν μάχη ἓνας στρατιώτης ἔφυγε μὲ τὴν πανοπλία του γρήγορα στὴν Ἀθήνα ν' ἀναγγεῖλι τὴν νίκη. Τρέχοντας ἔφτασε στὴν ἀγορὰ καὶ μόλις πρόφτασε νὰ εἰπῆ : «Χαρήτε συμπολίτες ἐνίκησαμε !», ἔπεσε κάτω καὶ πέθανε.

Οἱ Πέρσες ἀφοῦ νικήθηκαν, ἔπλευσαν στὸ Φάληρο νὰ καταλάβουν τὴν Ἀθήνα σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο τοῦ Ἴππία. Μόλις

δμως είδαν εκεί τόν έλληνικό στρατό, πού είχε φτάσει πιό μπροστά, γύρισαν στην Ίωνία.

Τήν ίδια μέρα έφτασαν στην Αθήνα 2000 Σπαρτιάτες να πάρουν μέρος στη μάχη άλλ' ήταν άργά. Ώστόσο πήγαν στο Μαραθώνα κι άμα είδαν τούς νεκρούς τών Περσών, συγχάρηκαν τούς Αθηναίους για τή νίκη τους.

Ή νίκη του Μαραθώνα έδωκε θάρρος σ' όλους τούς Έλληνες και δόξασε τήν Αθήνα. Οί Αθηναίοι για να τιμήσουν τόν Μιλτιάδη, έστησαν τόν άγαλμα του στην Αθήνα και τόν ώνόμασαν σωτήρα τής Ελλάδος.

Έπειτα από λίγον καιρό ό Μιλτιάδης πήγε με τόν στρατό να τιμωρήσει τήν Πάρο με τήν πρόφαση πώς βοήθησε τούς Πέρσες, ούσιαστικά όμως να έκδικηθί τόν Πάριο Λυσαγόρα, πού τόν είχε συκοφαντήσει κάποτε στο στρατηγόν τών Περσών Ύδάρνη. Οί κάτοικοι τής Πάρου άντισταθήκαν γενναία κι ό Μιλτιάδης πληγώθηκε στο πόδι. Έτσι γύρισε στην Αθήνα χωρι να κατορθώσει τίποτε. Έκει οί άντίπαλοί του τόν κατηγορήσαν και καταδικάσθηκε να πληρώσει πρόστιμο 50 τάλαντα. Έπειτα όμως από λίγες μέρες πέθανε από τόν τραύμα και τόν πρόστιμο τόν πλήρωσε άργότερα ό γιός του Κίμωνας.

4. Άριστείδης και Θεμιστοκλής

Μετά τόν θάνατο του Μιλτιάδη, φάνηκαν στην Αθήνα δυό έξοχοι πολιτικοί άνδρες, ό Άριστείδης κι ό Θεμιστοκλής. Ό Άριστείδης γιός του Λυσίμαχου, ήταν ήσυχος, τίμιος και τόσο δίκαιος ώστε όλοι τόν έλεγαν δίκαιο Άριστείδη. Χρόνια πολλά διαχειριζόταν τά δημόσια χρήματα κι ένώ μπορούσε να γίνη πλούσιος πέθανε πολύ φτωχός.

Ό Θεμιστοκλής αντίθετα ήταν όρμητικός, τολμηρός και πολύ φιλόδοξος, Έλαβε μέρος στη μάχη του Μαραθώνα και παρ' όλιγο να σκοτωθί. Έπειδή ζήλευε τή δόξα του Μιλτιάδη έπαψε να πηγαίνει σε τραπέζια και διασκεδάσεις πού έκαναν οί φίλοι του. Δικαιολογώντας τήν απότομη αυτή μεταβολή του, έλεγε σ' όσους τών ρωτούσαν: «Δέν μ' αφήνει να ήσυχάσω ή δόξα του Μιλτιάδη».

Μολονότι οί Πέρσαι νικήθηκαν στο Μαραθώνα, οί Έλληνες ήσαν βέβαιοι πώς θα ξανάρθουν στην Ελλάδα. Γι' αυτό ό

Ἄριστείδης ὑποστήριζε πὼς πρέπει νὰ ἐτοιμάσουν ἰσχυρὸ στρατὸ κι ὁ Θεμιστοκλῆς πὼς μόνο μὲ δυνατὸ στόλο θὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἐλευθερία τους. Ἔτσι ὁ λαὸς χωρίστηκε σὲ δυὸ ἀντίπαλες μερίδες. Τέλος ἔγινε ψηφοφορία καὶ ἐξωρίστηκε ὁ Ἄρι-

Εἰκ. 8. Γράψε σὲ παρακαλῶ ἔδω τὸ ὄνομα «Ἄριστείδης»

στείδης. Λένε πὼς τὴν ἡμέρα τῆς ψηφοφορίας, παρουσιάστηκε στὸν Ἄριστείδη ἓνας ἀγράμματος χωρικός καὶ χωρὶς νὰ ξέρη ποῖος εἶναι, τοῦ ζήτησε νὰ γράψῃ στὸ δοτρακο τὸ ὄνομα «Ἄριστείδης». Ἐκεῖνος ρώτησε τότε τὸ χωρικό :

— Μὰ τί σοῦ ἔκανε ὁ Ἄριστείδης καὶ θέλεις νὰ ἐξοριστῆ ;

— Δὲν μοῦ ἔκαμε τίποτε, ἀπάντησε μὲ ἀφέλεια ὁ χωρικός, ἀλλὰ βερέθηκα ν' ἀκούω νὰ τὸν λένε πάντοτε δίκαιο.

Κατόπιν ὁ Ἄριστείδης ἔγραψε τ' ὄνομά του στὸ δοτρακο

καί τὸ ἔδωσε στὸ χωρικό. Ἄμα ἔφυγε στὴν ἔξορία, σήκωσε τὰ χέρια του κι εὐχήθηκε στοὺς θεοὺς, νὰ μὴν τὸν χρειαστῆ πιὰ ἡ πατρίδα του. Ἔτσι ὁ Θεμιστοκλῆς ἔμεινε χωρὶς πολιτικὸ ἀντίπαλο κι ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζη τὸ πρόγραμμά του. Μὲ τὰ χρήματα λοιπὸν ποὺ ἔπαιρναν ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου καὶ μὲ διάφορες δωρεές τῶν Ἀθηναίων, συγκέντρωσε ἓνα μεγάλο ποσό καὶ ναυπήγησε 200 πολεμικὰ πλοῖα.

5. Ὁ Ξέρξης ἐκστρατεύει στὴν Ἑλλάδα

Ὁ Δαρεῖος ὅταν ἔμαθε πὼς νικῆθηκαν οἱ Πέρσαι, ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ πολὺ στρατὸ καὶ στόλο κι ἀποφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος στὴν Ἑλλάδα. Ἐπάνω ὅμως στὶς ἐτοιμασίες, πέθανε σὲ ἡλικία 65 χρονῶν καὶ τὸν διαδέχθηκε ὁ γιὸς του Ξέρξης, νέος ἀλλὰ πολὺ μορφωμένος κι ἀρκετὰ ἔξυπνος. Τὴν ἀνοιξη λοιπὸν τοῦ 480 ὁ Ξέρξης ἐξεκίνησε ἀπὸ τὶς Σάρδεις νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιο τοῦ πατέρα του. Προχωρώντας ἔφτασε στὸν Ἑλλήσποντο. Ἐκεῖ εἶχαν κατασκευάσει δυὸ γέφυρες ἀπὸ τὴν Ἄβυδο ὡς τὴ Σηστό γιὰ νὰ περάσῃ ὁ στρατός.

Τότε μετρήθηκε ὄλος ὁ στρατός καὶ βρέθηκαν: 1.780.000 πεζικό, 80.000 ἵππικό, 1.200 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 3.000 μεταγωγικά. Κατόπιν πέρασε στὴ Θράκη, μῆκε στὴ Μακεδονία κι ἔφτασε στὴ Θεσσαλία χωρὶς νὰ βρῆ ἀντίσταση πουθενά. Ὁ στόλος του ἔπλεε κοντὰ στὰ παράλια.

Μπροστὰ στὸ μεγάλο αὐτὸ κίνδυνο, οἱ Ἕλληνες βρέθηκαν ἐνωμένοι. Ἐκαμαν λοιπὸν πανελλήνιο συνέδριο στὸν Ἴσθμο τῆς Κορίνθου κι ἀπεφάσισαν ν' ἀντισταθοῦν μ' ὄλες τὶς δυνάμεις τους. Τὴν ἀρχηγία ἔδωκαν στοὺς Σπαρτιάτες.

Ἔτσι ἀρχηγὸς στὴν ξηρὰ ἔγινε ὁ βασιλιάς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας καὶ στὴ θάλασσα ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης. Καὶ ὁ μὲν Λεωνίδας μὲ 6.000 στρατὸ πῆγε κι ἔπιασε τὰ στενά τῶν Θερμοπυλῶν νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ξέρξη νὰ περάσῃ κάτω, ὁ δὲ Εὐρυβιάδης μὲ 300 πλοῖα ἔπλευσε στὸ ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας Ἀρτεμῆσιο νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Περσικὸ στόλο νὰ μῆ στὸ Μαλιακὸ κόλπο καὶ νὰ βγάλῃ στρατὸ πίσω ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες.

Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψει μας πὼς μόνον τοὺς οἱ Ἀθηναῖοι παρέταξαν στὸ Μαραθῶνα 10.000 στρατὸ, μᾶς προξενεῖ μεγάλη

λύπη τὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες, παρὰ τὴν ἀπόφασιν ποὺ πῆραν στὸ συνέδριον, δὲν κατάλαβαν τὸν μεγάλον κίνδυνον καὶ ἔστειλαν τόσο στρατὸ στίς Θερμοπύλες.

6. Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν (480 π. Χ.)

Ἄμα ὁ Ξέρξης ἔφτασε στίς Θερμοπύλες καὶ ἔμαθε πῶς τόσοι λίγοι Ἕλληνες φυλᾶνε στὸ στενόν, ἔστειλε ἀνθρώπους στὸ Λεωνίδα νὰ παραδώσῃ τὰ ὄπλα. Ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε «Μολὼν λαβέ», δηλαδὴ ἅς ἔρθῃ νὰ τὰ πάρῃ. Τότε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους γύρισε καὶ εἶπε πῶς οἱ Πέρσαι εἶναι τόσοι πολλοὶ ὥστε τὰ βέλη τους θὰ σκεπάσουν τὸν ἥλιον.

—Τόσο τὸ καλύτερον ἀπάντησε ὁ Σπαρτιάτης Διηνέκης, θὰ πολεμοῦμε κάτω ἀπὸ τὸν Ἰσκιον.

Τέλος τὴν Πέμπτη ἡμέρα διέταξε τοὺς Μήδους νὰ πιάσουν τοὺς Ἕλληνες καὶ νὰ τοὺς φέρουν μπροστά του. Ἐκεῖνοι μολονότι πολέμησαν γενναῖα, νικήθηκαν καὶ ἄφησαν στὴ μάχην πολλοὺς νεκρούς. Ὑστερα ὁ Ξέρξης, ἔστειλε τὴ βασιλικὴ φρουρὰ ἢ τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, ὅπως τὸ ἔλεγαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοί, ἔπαθαν τὸ ἴδιον. Λένε πῶς ὁ Ξέρξης, ποὺ παρακολουθοῦσε ἀπὸ ἕνα ὕψωμα, μόλις εἶδε τὴν καταστροφὴν τῆς φρουρᾶς του, ταραχθῆκε καὶ τρεῖς φορές πήδησε ἀπὸ τὸ θρόνον του. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ ἀπελπίστηκε γιὰ τὴν τύχην τοῦ στρατοῦ του καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ κάμῃ.

Στὴ δύσκολη αὐτὴ στιγμή παρουσιάστηκε σ' αὐτὸν ἕνας Ἕλληνας, ποὺ καταγόταν ἀπὸ κεῖ γύρω, λεγόταν Ἐφιάλτης, καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Πέρσας ἀπὸ ἕνα μονοπάτι νὰ πιάσουν τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ξέρξης χάρηκε γι' αὐτὸ καὶ τοῦ ἔδωσε πολλὰ δῶρα. Ἄμα λοιπὸν νύχτωσε, ὁ στρατηγὸς Ὑδάρνης πῆρε 20.000 στρατὸ καὶ μετ' ὀδηγὸν τὸν Ἐφιάλτην, πέρασαν τὸ μονοπάτι καὶ τὸ πρωτὶ συνάντησαν 1000 Φωκεῖς ποὺ φύλαγαν τὸ στενόν. Ἐκεῖνοι μόλις εἶδαν τοὺς Πέρσας σκορπίστηκαν χωρὶς νὰ εἰδοποιήσουν τὸ Λεωνίδα. Ἔτσι οἱ Πέρσες προχώρησαν καὶ πρὶν τὸ μεσημέρι βρέθηκαν πίσω ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Ὁ Λεωνίδας ἄμα εἶδε πῶς κυκλώθηκε, διέταξε τὸ στρατὸ νὰ φύγῃ νὰ πολεμήσῃ ἄλλοῦ γιὰ τὴν πατρίδα. Αὐτὸς μετὰ τοὺς 300 Σπαρτιάτες θὰ ἔμενε ἐκεῖ, γιὰτὶ οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἀπαγόρευαν ν' ἀφήσουν τὴ θέσιν τους καὶ νὰ φύγουν.

Μαζί με τούς Σπαρτιάτες ἔμειναν ν' ἀγωνιστοῦν καί 700 Θεσπιεῖς, ἔχοντας ἀρχηγό τους τὸ γενναῖο Δημόφιλο.

Τὸ πρωῒ ἄρχισε ἡ μάχη, ἀπὸ μπροστά καί πίσω κι ὁ ἀγώνας ἦταν σκληρός. Οἱ Ἕλληνες μολονότι ἤξεραν τί τύχη τοὺς περιμένει, πολεμοῦσαν μὲ λύσσα. Ἡ μοναδική τους ἀνδρεία κλόνησε τοὺς Πέρσες, ποὺ ἦσαν ἀτέλειωτοι. Τέσσερες φορές τοὺς ἔδιωξαν καί πολλοὺς ἔρριξαν στὴ θάλασσα. Τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων τσακίστηκαν καί πολεμοῦσαν τώρα μὲ τὰ σπαθιά, τὰ χέρια καί τις πέτρες. Τέλος τὴν τρίτη ἡμέρα τῆς μάχης ὁ Λεωνίδας πέφτει νεκρός. Γύρω του γίνεται φοβερὴ πάλη ὥσπου σκοτώθηκαν ἡρωϊκὰ ὄλοι οἱ Ἕλληνες! Ἀπὸ τοὺς Πέρσες σκοτώθηκαν 20.000 καί δύο ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξη.

Ὅταν ἀργότερα ἔφυγαν οἱ Πέρσες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, οἱ Ἕλληνες ἔφτιασαν ἓνα μνημα γιὰ τοὺς πεσόντες καί πάνω σ' αὐτό ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης χάραξε αὐτὰ τὰ λόγια :

•ὦ ξεῖν ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις
ὅτι τῆδε κείμεθα
τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι».

Αὐτὰ θὰ εἶπουν : Ἐσὺ διαβάτη ποὺ περνᾷς νὰ πᾶς νὰ εἶπῃς στοὺς Λακεδαιμονίους πὼς εἴμαστε ἐδῶ θαμμένοι ὅπως προστάζει ὁ νόμος.

7. Ναυμαχία στοῦ Ἄρτεμῆσιο.

Ὁ Ξέρξης στὴν Ἀθήνα.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μὲ ναύαρχο τὸν Εὐρυβιάδη, νίκησε δυὸ φορές τὸν περσικὸ στόλο κοντὰ στοῦ Ἄρτεμῆσιο ἀκρωτήριον καί κυρίεψε 30 πλοῖα. Μὰ ὅταν ἔφτασε ἡ θλιβερὴ εἶδηση πὼς νικήθηκε ὁ Λεωνίδας καί πέρασε ὁ περσικὸς στρατός ἀπὸ τις Θερμοπύλες, ὑποχώρησε στὴ Σαλαμίνα.

Οἱ Ἀθηναῖοι ποὺ ἤξεραν τί τύχη τοὺς περιμένει, ρώτησαν τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν τί νὰ κάνουν γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἡ Πυθία τοὺς ἀπάντησε πὼς θὰ σωθοῦν ἂν καταφύγουν στὰ ξύλινα τείχη. Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε ὑπεστήριξε πὼς ξύλινα τείχη τὸ Μαντεῖο ἔννοεῖ τὰ πλοῖα καί τοὺς συμβούλεψε ν' ἀφήσουν τὴν πόλη καί νὰ φύγουν. Οἱ κάτοικοι μὲ πόνο ἄφηναν τὰ σπίτια τους καί τὰ πράγματά τους καί βουβοὶ τραβοῦσαν στὴν παραλία! Πίσω τοὺς ἀκολουθοῦσαν τὰ ζῶα σὰν νὰ ἔννοοῦσαν κι αὐτὰ πὼς πλησιάζει ἡ τρομερὴ θύελλα.

Μόνο 500 γέροντες έμειναν εκεί κι ώχυρώθηκαν στην 'Ακρόπολη, νομίζοντας πώς αυτά τὰ τείχη έννοει τὸ Μαντεῖο. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔφυγαν. Τίς γυναῖκες μὲ τὰ παιδιά ἔστειλαν στὰ νησιά καὶ στην Πελοπόννησο κι οἱ ἄντρες μῆκαν στὰ πλοῖα πού ἦσαν ἀγκυλοβολημένα στὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας. Ὅλα τὰ πλοῖα ἦσαν ὡς 400 κι ἀπ' αὐτὰ 180 ἦσαν Ἀθηναϊκά, ἀρχηγὸς τοῦ στόλου ἦταν ὁ Εὐρυβιάδης καὶ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων ὁ Θεμιστοκλῆς.

Ὁ Ξέρξης πέρασε χωρὶς ἐμπόδιο στὴ Βοιωτία, μῆκε ὕστερα στὴν Ἀττικὴ καὶ σκορπίζοντας παντοῦ τὴν καταστροφή, ἔφτασε στὴν Ἀθήνα καὶ τὴν ἔκαψε. Κατόπιν κυρίεψε τὴν Ἀκρόπολη καὶ σκότωσε τοὺς λίγους γέρους πού βρῆκε ἐκεῖ κλεισμένους. Οἱ ναοὶ ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη καίονται. Τεράστιες φλόγες καὶ καπνὸς ἀνεβαίνουν στὸν οὐρανό. Βλέποντας τὸ τραγικὸ αὐτὸ θέαμα οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ τὰ νησιά, δακρῦζουν!

Στὸ μεταξὺ ὁ περσικὸς στόλος κατέλαβε τὸν ὄρμο τοῦ Φαλήρου κι ἔστησαν τὸ ναυαρχεῖο στίς σημερινές Τζιτζιφιές. Κατόπιν κάνουν ἀποβίβαση στὸ σημερινὸ Τουρκοκλίμανο. Ὁ Ξέρξης ἀφοῦ συμπλήρωσε τὴν καταστροφή, κατέβηκε στὰ πλοῖα νὰ κάμῃ πολεμικὸ συμβούλιο. Στὸ συμβούλιο αὐτὸ ἀποφάσισαν νὰ κτυπήσουν τὸν ἑλληνικὸ στόλο.

8. Ναυμαχία στὴ Σαλαμίνα

Βρισκόμαστε στὰ μέσα Σεπτεμβρίου τοῦ 480 π. Χ. Οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι ἔκαναν πολεμικὸ συμβούλιο στὴ Σαλαμίνα, μὰ δὲ συμφωνοῦσαν. Ὁ Θεμιστοκλῆς προσπαθοῦσε νὰ τοὺς πείσῃ νὰ γίνῃ ἐκεῖ ἡ ναυμαχία, γιὰ νὰ μὴ μπορέσουν οἱ Πέρσες νὰ χρησιμοποιήσουν ὄλο τὸ στόλο τους, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐπέμεναν πὼς πρέπει νὰ ναυμαχήσουν τὸν περσικὸ στόλο στὸν Ἴσθμο, πού βρισκόταν κι ὁ ἑλληνικὸς στρατός. Τέλος ἡ συζήτηση ἔφτασε σὲ φιλονικία. Ὁ Εὐρυβιάδης γιὰ νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀπόφαση τοῦ συμβουλίου τὸ ἔρριξε στὸν καυγά, ὅπως λέμε σήμερα. Σήκωσε λοιπὸν τὸ ραβδί νὰ χτυπήσῃ τὸ Θεμιστοκλῆ ἀλλὰ ἐκεῖνος τοῦ εἶπε ἀτάραχος: «Χτύπησέ με ἀλλὰ ἄκουσέ με».

Βλέποντας ὁ Θεμιστοκλῆς τὴν ἐπιμονὴ τῶν ἄλλων, κατέφυγε σ' αὐτὸ τὸ τέχνασμα: "Ἔστειλε τὸ δάσκαλο τῶν παιδιῶν τοῦ Σίκινο, πού ἤξερε περσικά, στὸν Ξέρξη καὶ τοῦ εἶπε: «Ὁ

Θεμιστοκλῆς εἶναι φίλος σου καὶ σοῦ παραγγέλλει, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐτοιμάζονται νὰ φύγουν. Εἶναι λοιπὸν ἡ μόνη εὐκαιρία νὰ τοὺς κλείσῃς στὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας καὶ νὰ τοὺς καταστρέψῃς». Τὸν πληροφορεῖ ἀκόμη πὼς μιὰ μεγάλη μερίδα μετὰ τὸ Θεμιστοκλῆ θὰ πολεμήσῃ γιὰ τοὺς Πέρσες, ἂν γινήῃ ἐκεῖ ναυμαχία.

Ὁ Ξέρξης ἔπεσε στὴν παγίδα καὶ τὴ νύχτα ὁ Περσικὸς στόλος κύκλωσε τοὺς Ἕλληνες. Ἀπόσπασμα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ κατέλαβε τότε τὴ Ψυττάλεια.

Ὁ Ἀριστείδης ἦταν ἐξόριστος στὴ Σαλαμίνα. Ἄμα λοιπὸν εἶδε τὴν κίνηση αὐτὴ, μετὰ κίνδυνο τῆς ζωῆς του, πέρασε μετὰ μιὰ βάρκα ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν περσικὸ στόλο καὶ ἔφτασε στὴ Σαλαμίνα. Ἦταν μεσάνυχτα καὶ τὸ πολεμικὸ συμβούλιο ἀκόμη συνεδρίαζε. Κάλεσε τότε ἔξω τὸ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ λέει τὰ ὠραῖα αὐτὰ πατριωτικὰ λόγια: «Ἄς ἀφήσωμε Θεμιστοκλῆ τὴν ἔχθρα καὶ ἄς φροντίσωμε νὰ σώσωμε τὴν πατρίδα»!

Ὁ Θεμιστοκλῆς συγκινήθηκε ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸ τοῦ Ἀριστείδη καὶ ἀπὸ τότε ἔγιναν φίλοι. Κατόπιν ὁ Ἀριστείδης τοῦ ἀνήγγειλε πὼς κυκλώθηκαν ἀπὸ τοὺς Πέρσες. Ὁ Θεμιστοκλῆς τοῦ εἶπε τὸ τέχνασμα καὶ τὸν ὠδήγησε στὸ συμβούλιο νὰ τοὺς ἀναγγεῖλῃ τὴν κύκλωση. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη νὰ ναυμαχίσουν ἐκεῖ τὸν περσικὸ στόλο.

Ἄμα ξημέρωσε ἡ 21 Σεπτεμβρίου, οἱ δύο στόλοι εὐρέθηκαν ἀκίνητοι ὁ ἓνας ἀπέναντι στὸν ἄλλο. Τότε ὁ Εὐρυβιάδης ἔδωκε τὸ σύνθημα καὶ πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἔπεσαν μετὰ φωνῆς στὸν ἀγῶνα. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο ἡ ναυμαχία γενικεύθηκε. Οἱ Πέρσαι εἶχαν μεγάλη ἀταξία γιὰτὶ ὁ χῶρος ἦταν στενὸς καὶ τὰ πλοῖα τοὺς δὲν μποροῦσαν νὰ κινήθουν γρήγορα. Ἀντίθετα οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν μετὰ τέχνη καὶ θάρρος, βοηθούμενοι ἀπὸ τὸν εὐνοϊκὸν ἄνεμο, ποὺ ἔσπρωχε τὰ πλοῖα τοὺς μπροστά. Πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι ποὺ εἶχαν τὸ ἀριστερὸ τῆς παρατάξεως, νίκησαν τοὺς ἀπέναντί τους Φοίνικες καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ρίξουν πολλὰ πλοῖα στὴν ξηρὰ. Ἐπειτα ἀπὸ μερικὲς ὥρες ὁ περσικὸς στόλος ἔπαθε μεγάλη καταστροφή. Ἡ θάλασσα γέμισε ἀπὸ πλοῖα ποὺ βούλιαζαν καὶ χιλιάδες νεκροὶ ἦσαν στὴν ἐπιφάνεια. Τέλος σκοτώθηκε ὁ ναύαρχος τῶν Περσῶν καὶ τότε δίνοντας τὸ σύνθημα οἱ Φοίνικες, ποὺ εἶχαν χάσει τὰ πλοῖα πολλὰ, ὑποχώρησε μετὰ ἀταξία ὅλος ὁ περσικὸς στόλος. 200 ἔχθρικά πλοῖα βούλιαξαν καὶ πολλὰ πιάστηκαν αἰχμάλωτα. Ὅσα σώθηκαν ἔφυγαν στὸ Φάληρο.

Ὁ Ξέρξης πού εἶχε στήσει τὸ θρόνο του στὸ ἀπέναντι βουνὸ Αἰγάλεω, παρακολουθοῦσε μὲ λύπη τὴν καταστροφὴ τοῦ στόλου του. Ἔβλεπε τώρα πὼς κινδυνεύει κι ὁ ὑπόλοιπος στόλος κι ἀπεφάσισε νὰ τὸν στείλῃ στὸν Ἑλλήσποντο. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπρότεινε στοὺς Ἕλληνες νὰ πᾶνε στὸν Ἑλλήσποντο νὰ χαλάσουν τὶς γέφυρες. Ὅταν εἶδε πὼς ἐκεῖνοι δὲν ἤθελαν, γιὰ νὰ κάμῃ τοὺς Πέρσες νὰ φύγουν πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἔστειλε πάλι τὸν Σικίννο στὸν Ξέρξη καὶ τοῦ εἶπε πὼς οἱ Ἕλληνες σκέπτονται νὰ πᾶνε στὸν Ἑλλήσποντο νὰ χαλάσουν τὶς γέφυρες.

Ἔτσι ὁ περσικὸς στόλος ἔφυγε γρήγορα γιὰ τὸν Ἑλλήσποντο κι ὁ Ξέρξης μὲ τὸ στρατὸ του γύρισε ἀπὸ τὴν ξηρὰ. Μόλις ἔφτασε στὴ Θεσσαλία ἄφησε ἐκεῖ τὸ Μαρδόνιο μὲ 300.000 στρατὸ νὰ ξεχειμωνιάσῃ καὶ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμο τὴν ἐρχόμενη ἄνοιξη, αὐτὸς δὲ ἀκολουθώντας τὸν ἴδιο δρόμο, σὲ 45 ἡμέρες ἔφτασε στὸν Ἑλλήσποντο καὶ πέρασε στὴν Ἀσία.

Ἦστερα ἀπὸ τὴ μεγάλη αὐτὴ νίκη οἱ Ἕλληνες πῆραν θάρρος καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλῆ ἔμεινε ἀθάνατο.

9. Μάχη τῶν Πλαταιῶν (479 π. Χ.)

Τὴν ἐρχόμενη ἄνοιξη ὁ Μαρδόνιος ἔστειλε τὸ βασιλιά τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρο τὸν Α΄ στοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πὼς ἂν γίνουν φίλοι του, θὰ τοὺς ξαναχτίσῃ τὴν πόλη τους καὶ τοὺς ναοὺς. Μόλις ἔμαθαν αὐτὸ οἱ Σπαρτιάτες φοβήθηκαν μήπως οἱ Ἀθηναῖοι δεχτοῦν τὶς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου κι ἔστειλαν ἀνθρώπους γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Μολονδὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν φτωχοὶ καὶ κατεστραμμένοι, δὲ δέχτηκαν νὰ φανοῦν προδοτὲς στὴν πατρίδα τους. Ὁ Ἀριστείδης μάλιστα δείχνοντας τὸν ἥλιο, ἔδωσε αὐτὴν τὴν ἀπάντηση στοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Μαρδονίου:

«Ὅσο ὁ ἥλιος ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιο δρόμο, ἐμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι δὲ θὰ συμμαχήσωμε μὲ τοὺς Πέρσες πού ἔκαψαν τὴν πόλη καὶ τοὺς ναοὺς μας. Ἀντίθετα θὰ συνεχίσωμε τὸν ἀγῶνα, ὥσπου νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ πατρίδα μας».

Κατόπιν γύρισε στοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Σπαρτιατῶν, πού ἦσαν ἐκεῖ καὶ τοὺς εἶπε νὰ φύγουν καὶ νὰ στείλουν οἱ Σπαρτιάτες στρατὸ γρήγορα πρὶν φτάσῃ ὁ Μαρδόνιος.

Ὁ Μαρδόνιος θύμωσε μὲ τὴν ἀπάντησιν τῶν Ἀθηναίων,

προχώρησε με τὸ στρατό του κι ἔφτασε στὴν Ἀθήνα. Καὶ τὴν ἑπομένη ἡμέρα αὐτὴ τὴ βρῆκε ἔρημη, γιατί οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν φύγει στὴ Σαλαμίνα. Ἔτσι ἀφοῦ συμπλήρωσε τὴν καταστροφή, γύρισε στὴ Βοιωτία καὶ στρατοπέδευσε στὶς Πλαταιές.

Σὲ λίγες μέρες ἔφτασε βοήθεια ἀπὸ τὴ Σπάρτη κι ἀπὸ ἄλλες πόλεις κι ὅλος ὁ στρατός ἔγινε ὡς 110 χιλιάδες. Ὁρίσαν τότε ἀρχηγὸ τὸ Σπαρτιάτη Πausανία καὶ κατόπιν πῆγαν καὶ παρατάχθηκαν στὶς πλαγιές τοῦ Κιθαιρώνα, ἀπέναντι στοὺς Πέρσες. Τὸ δεξιὸ εἶχαν οἱ Σπαρτιάτες, τ' ἀριστερὸ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὸ μέσο οἱ ἄλλοι. Κατόπιν ἀναγκάστηκαν νὰ κατεβούν στὴν πεδιάδα τῶν Πλαταιῶν κι ἐκεῖ ἔγινε ἀποφασιστικὴ μάχη. Ὁ Μαρδόνιος ὤρμησε μετὰ τὸν καλύτερο στρατό του στοὺς Σπαρτιάτες, νὰ φέρῃ σύγκρουση στοὺς Ἕλληνες, μὰ δὲν τὸ πέτυχε. Οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν μετὰ πείσμα, ἀλλὰ καὶ οἱ βάρβαροι δὲν πῆγαιναν πίσω. Στὴν ὁρμὴ τῆς μάχης σκοτώνεται ὁ Μαρδόνιος. Αὐτὸ ὅμως ἔφερε μεγάλη σύγκρουση στὸ στρατό του κι ἄρχισε νὰ ὑποχωρῇ μετὰ ἀταξία. Ἡ καταστροφὴ ποὺ ἔπαθαν οἱ Πέρσες ἦταν μεγάλη. Ἀπὸ τὶς 300.000 γλύτωσαν μόνον 3.000 καὶ 40.000 ποὺ δὲν πῆραν μέρος στὴ μάχη. Ὅλοι αὐτοὶ ἔφυγαν μετὰ τὸ στρατηγὸν τοὺς Ἀρτάβαζο ἀπὸ τὴ Θεσσαλία κι ἔφτασαν στὴν Ἀσία σὲ κακὴ κατάσταση. Ἀπὸ τότε δὲν ξαναῆρθαν Πέρσες στὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ τὴν νίκη οἱ Ἕλληνες ἔθαψαν μετὰ τιμῆς τοὺς νεκροὺς τοὺς ὡς 1.300, σὲ χωριστοὺς τάφους κάθε πόλη κι ὕστερα μοιράστηκαν τ' ἀφθονὰ λάφυρα. Τιμώρησαν δὲ αὐστηρὰ τοὺς Θηβαίους, ποὺ εἶχαν γίνῃ σύμμαχοι τῶν Περσῶν. Ἡσυχιοὶ πιά τότε γύρισαν στὴν πατρίδα τοὺς κι οἱ Ἀθηναῖοι ἄρχισαν νὰ διορθώνουν τὰ σπῆτια τοὺς.

Τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ νίκησαν οἱ Ἕλληνες στὶς Πλαταιές, ὁ ἑλληνικὸς στόλος μετὰ ἀρχηγὸ τὸ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδης καὶ τὸν Ἀθηναῖο Ἐάνθιππο μετὰ 110 πλοῖα νίκησε τὸν περσικὸ στόλο στὸ ἀκρωτήριο τῆς Μυκάλης καὶ τὸν ἔκαψε. Οἱ νίκες αὐτὲς τῶν Ἑλλήνων, ἔδωσαν θάρρος στοὺς Ἴωνες καὶ ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες νὰ ξαναγίνουν ἐλεύθεροι.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : Ὁ ὀπλισμὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Περσῶν (πληροφορίες—εἰκόνες). Περισσότερα γιὰ τὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνα καὶ τὸ Μιλτιάδη. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Ἀριστείδη καὶ ἡ πολιτικὴ ιδιοφυΐα τοῦ Θεμιστοκλή (πληροφορίες). Κάνετε τὸ χάρτη τοῦ στενοῦ τῆς Σαλαμίνας ὅπου ἔγινε ἡ περίφημη ναυμαχία. Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τί θὰ γινόταν ἂν οἱ Πέρσες νικούσαν στὴ Σαλαμίνα; Πατριωτισμὸς τοῦ Θεμιστοκλή. Κάνετε τὸ χάρτη τῆς περιοχῆς τῶν Πλαταιῶν καὶ τὸ σχέδιο τῆς μάχης. Πινακίδες: «*Χαρήτε συμπολίτες γενικήκαμε*» καὶ «*Ὡ ξεῖ—ἀγγέλλειν*» κ.τ.λ. Διάφορες ἐντυπώσεις, ἀπορίες, ἐλεύθερες ἐργασίες.

Β'. ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

10. ΟΙ "Ελληνες κυριεύουν τό Βυζάντιο.

Θάνατος τοῦ Πausανία

Ἀπό τίς νίκες πού ἔκαναν ὡς τώρα οἱ "Ελληνες, πῆραν θάρρος καί ἀποφάσισαν νά διώξουν τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. "Ἐτσι οἱ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ ἀμυντικοὶ πού ἦσαν ὡς τώρα, ἔγιναν ἐπιθετικοί.

Μετὰ ἓνα χρόνο ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔχοντας ἀρχηγὸ τὸν Πausανία, ἔδωξε τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καί κατόπιν μπῆκε στὴν Προποντίδα καί κυριεύσε τὸ Βυζάντιο. Ἄλλ' ὁ Πausανίας ἀπὸ τῆ μεγάλης του δόξα ἄλλαξε στάση. Ἄρχισε λοιπὸν νά ὑπερηφανεύεται καί νόμισε πὼς μπορεῖ νά γίνῃ ἡγεμόνας τῆς Ἑλλάδος. "Ἐτσι ἀφοῦ ἀπόλυσε ὄλους τοὺς αἰχμαλώτους, ἔγραψε στὸν Ξέρξη πὼς μπορεῖ νά ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἀρκεῖ νά τοῦ δώσῃ γιὰ γυναῖκα τὴν κόρη του καί νά τοῦ ὑποσχεθῇ πὼς θὰ τὸν διορίσῃ ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος. Πιστεύοντας δὲ ὁ Πausανίας πὼς τὸ σχέδιό του πέτυχε, ἄρχισε νά συναναστρέφεται μὲ εὐγενεῖς, νά ντύνεται σὰν αὐτοὺς καί νά ἔχῃ Πέρσες σωματοφύλακες. Ἀντίθετα ἀπόφευγε τοὺς Ἑλληνες καί τοὺς φερνόταν μὲ ἄσχημο τρόπο.

Ἄμα ἔμαθαν ὄλα αὐτὰ οἱ Σπαρτιάτες, τὸν κάλεσαν στὴ Σπάρτη ν' ἀπολογηθῇ κι ἀρχηγὸς τοῦ στόλου ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ ὄλους ὁ Ἄριστείδης. Ὁ Πausανίας γύρισε στὴ Σπάρτη καί ἐπειδὴ δὲν τοῦ βρῆκαν βásiμα στοιχεῖα τὸν ἄφησαν ἐλεύθερο. Ἄλλ' αὐτὸς κι ἀπὸ κεῖ δὲν ἔπαυσε νά συνεννοηταί μὲ τὸν Ξέρξη, συνάμα δὲ προσπαθοῦσε νά ξεσηκώσῃ τοὺς εἰλωτες σὲ ἐπανάσταση. Ὅταν ἔμαθαν αὐτὰ οἱ ἔφοροι τὸν καταδίκασαν σὲ θάνατο. Ἐκεῖνος τότε κλείστηκε στὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς κι ἐπειδὴ οἱ πατριῶτες του δὲν μποροῦσαν νά τὸν πάρουν ἀπὸ κεῖ μὲ τὴ βία, ἔκλεισαν μὲ πέτρες τίς πόρτες καί τὰ παράθυρα νά πεθάνῃ ἀπὸ τὴν πείνα καί τὸ κρῦο. Λένε πὼς τὴν πρώτη πέτρα ἔβαλε ἡ μητέρα του Θεανώ, γιὰ νά δείξῃ πὼς πρέπει νά τιμωροῦνται οἱ προδότες. Πρὶν ὄμως πεθάνῃ ὁ Πausανίας οἱ φύλακες τὸν ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ ναὸ νά μὴν τὸν μολύνῃ.

Ὑστερα ἀπὸ τὰ προδοτικὰ αὐτὰ σχέδια τοῦ Πausανία οἱ Ἑλληνες ἐνώθησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους κι ἔγινε ἡ πρώτη Ἀθηναϊκὴ συμμαχία. Κέντρο τῶν συμμάχων ὄρίστηκε ὁ Δῆλος κι

έκει είχαν τὸ συμμαχικὸ ταμεῖο. Ὁ Ἀριστείδης μὲ μεγάλη δικαιοσύνη κανόνισε πόσο στρατὸ καὶ χρήματα θὰ ἔδινε κάθε πόλη καὶ ὅλοι ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ τὴ διοίκησή του.

11. Θάνατος Θεμιστοκλῆ καὶ Ἀριστείδη

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπὸ τὴ μεγάλη του δόξα, τελευταῖα εἶχε πολλοὺς ἐχθροὺς. Οἱ Σπαρτιάτες τὸν κατηγοροῦσαν πὼς ἦταν συνένοχος μὲ τὸν Πausanία καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κάλεσαν ν' ἀπολογηθῆ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχαν ἀποδείξεις, τὸν ἀπάλλαξαν ἀπὸ τὴν κατηγορία. Κατόπιν πάλι διαδίδονταν τὰ ἴδια καὶ τότε οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐξόρισαν καὶ πῆγε στὸ Ἄργος.

Ὁ Θεμιστοκλῆς θέλοντας νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς Ἀθηναίους ἄρχισε νὰ συνεννοῆται φανερά μὲ τὸν Πausanία. Μόλις ἔμαθαν αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ἀνθρώπους νὰ τὸν πιάσουν, ἀλλ' αὐτὸς πρόλαβε καὶ πῆγε στὴν Ἀσία. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Ἀρταξέρξης τὸν δέχτηκε μὲ εὐχαρίστηση καὶ τοῦ ἔδωσε τρεῖς πόλεις νὰ ζῆ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους. Κατόπιν ὁ Θεμιστοκλῆς παντρεύτηκε περσίδα γυναίκα καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴ Μαγνησία. Ὑστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὁ Ἀρταξέρξης θέλησε νὰ ἐκστρατεύσῃ στὴν Ἑλλάδα καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸν Θεμιστοκλῆ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἤθελε βέβαια νὰ γίνῃ προδότης τῆς πατρίδας του, ἀλλὰ καὶ δὲν μπορούσε νὰ φανῆ ἀχάριστος γιὰ τὴ φιλοξενία. Ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ πῆ δηλητήριον καὶ πέθανε τὸ 461 π. Χ. σὲ ἡλικία 65 χρονῶν. Ἀργότερα οἱ συγγενεῖς του, ἔφεραν τὰ ὄσπια του στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἔθαψαν στὸ λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ, ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα.

Λίγα χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τότε ποὺ ἐξορίστηκε ὁ Θεμιστοκλῆς πέθανε καὶ ὁ Ἀριστείδης φτωχὸς μὰ καὶ δοξασμένος καὶ τὸν ἔθαψαν στὸ Φάληρον μὲ ἔξοδα τοῦ δημοσίου. Ἄφησε δὲ δυὸ θυγατέρες ἀνύπανδρες καὶ τίς προίκισε τὸ δημόσιο.

12. Ὁ Κίμωνας καὶ τὰ κατορθώματά του

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἀριστείδη ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἐγίνε ὁ Κίμωνας, γιὸς τοῦ Μιλτιάδη. Αὐτὸς ἦταν τολμηρὸς, ἔξυπνος καὶ πολὺ φιλότιμος. Νέος ἀκόμη ἔλαβε μέρος στὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας καὶ ἔδειξε μεγάλη ἀνδρεία. Ἄμα μεγάλωσε ἐπὶ 15 χρόνια ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ συμμαχικοῦ στόλου καὶ ὄνειρό του ἦταν νὰ ἐνώσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῶν Περσῶν.

Περνώντας κάποτε από τη Σκῦρο νίκησε τούς Δόλοπες, πού ἦσαν φοβεροὶ πειρατὲς καὶ τὴν ἐλευθέρωσε. Ἐκεῖ βρῆκε τὰ ὄρτᾶ τοῦ Θησέα καὶ τὰ μετέφερε στὴν Ἀθήνα, ὅπου τὰ ἔθαψε.
Κατὰ τὸ 467 π. Χ. ἔχοντας 200 πλοῖα πῆγε στὰ παράλια

Εἰκ. 10. Ἀναχώρηση τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου γιὰ τὴ Μ. Ἀσία

τῆς Μ. Ἀσίας κι ἔδιωξε τούς Πέρσες ἀπὸ τὴν Καρία καὶ τὴ Λυκία. Κατόπιν συνάντησε τὸν ἐχθρικό στόλο στὶς ἐκβολές τοῦ Εὐρυμέδοντα ποταμοῦ καὶ τὸν νίκησε. Ὡς 200 περσικὰ πλοῖα βυθίστηκαν κι αἰχμαλωτίστηκαν καὶ χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ ἔβγαλε στρατὸ στὴν ξηρὰ. Ἐκεῖ εἶχαν καταφύγει τὰ πληρώματα τῶν περσικῶν πλοίων πού εἶχαν ἐνωθῆ μὲ ἰσχυρὲς πεζικὲς δυνάμεις καὶ τὰ σκόρπισε. Ἀφοῦ ἄφησε ἐκεῖ στρατὸ νὰ φυλάξη τούς αἰχμαλώτους καὶ τὰ λάφυρα, αὐτὸς ἔπλευσε μὲ τὸ στόλο κατὰ 80 Φοινικῶν πλοίων πού πῆγαιναν νὰ βοηθήσουν τούς Πέρσες. Ἄμα τὰ συνάντησε ἔπεσε ἐπάνω τους καὶ τὰ βούλιαξε δλα. Ἔτσι ὁ Κίμωνας σὲ δυὸ ἡμέρες νίκησε τρεῖς φορές.

Ἐπειτα ὁ Κίμωνας γύρισε στὴν Ἀθήνα νικητὴς καὶ δοξασμένος. Ἀπ' ὄσα λάφυρα πῆρε τὰ περισσότερα τὰ διέθεσε νὰ

δχυρωθῆ ἡ Ἀθήνα μὲ τὸν Πειραιᾶ, γιὰ τὸ ναυτικὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Ἦταν δὲ τόσο γενναιόδωρος ὥστε διέταξε καὶ χάλασαν τὸ φράχτη τοῦ περιβολιοῦ του, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ παίρνουν οἱ πολῖτες ἐλεύθερα τοὺς καρπούς. Στὸ σπῖτι τοῦ πάντα ἦταν στρωμένο τραπέζι μὲ λιτὰ φαγητὰ καὶ ἔτρωγαν οἱ φτωχοί. Ἄμα ἔβγαινε περίπατο, πίσω του ἀκολουθοῦσαν ὑπῆρέτες μὲ ροῦχα ποὺ τὰ μοίραζε στοὺς φτωχοὺς ποὺ συναντοῦσε.

13. Ἐξορία καὶ θάνατος τοῦ Κίμωνα

Τὸ 464 π. Χ. ἔγινε στῆ Σπάρτη τρομερὸς σεισμὸς καὶ πλῆκώθηκαν κάτω στὰ ἐρείπια ὡς 20.000 Σπαρτιάτες. Τότε βρῆκαν εὐκαιρία οἱ εἰλωτες κι οἱ Μεσσηνιοὶ κι ἐπαναστάτησαν. Ὁ Κίμωνας θέλοντας νὰ πετύχῃ τὸ φίλια τῆς Σπάρτης, ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τοῦ δώσουν στρατὸ ἀπὸ 4.000 ἄνδρες καὶ πῆγε νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σπαρτιάτες. Πολὺν καιρὸ πολιορκοῦσε τοὺς Μεσσηνιοὺς στὸ Φρούριο τῆς Ἰθώμης μὰ δὲν μποροῦσε νὰ τὸ καταλάβῃ. Αὐτὸ ὅμως ἔκαμε τοὺς Σπαρτιάτες νὰ τὸν ὑποψιασθοῦν πὼς εἶναι συνεννοημένος μὲ τοὺς Μεσσηνιοὺς. Τὸν εἰδοποίησαν λοιπὸν ὅτι δὲν τὸν χρειάζονταν πιά καὶ πὼς μποροῦσε νὰ πάρῃ τὸ στρατὸ του καὶ νὰ φύγῃ.

Τότε ὁ Κίμωνας πῆρε τὸ στρατὸ του καὶ γύρισε στὴν Ἀθήνα. Οἱ Ἀθηναῖοι θεώρησαν αὐτὸ μεγάλη προσβολὴ γιὰ τὴν πόλιν τους καὶ ἐξόρισαν τὸν Κίμωνα στὴ Βοιωτία. Μολονότι ὁ Κίμωνας ἦταν ἐξόριστος δὲν ἔπαυε νὰ ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του. Ἔπειτα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ οἱ Σπαρτιάτες ἐνώθηκαν μὲ τοὺς Θηβαίους καὶ ἔκαμαν πόλεμο κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ συναντήθηκαν στὴν Τανάγρα τῆς Βοιωτίας. Πρὶν ἀρχίσῃ ἡ μάχη παρουσιάστηκε ὁ Κίμωνας στοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἀθηναίων καὶ ζήτησε νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ πολεμήσῃ κι αὐτὸς σὰν ἀπλὸς στρατιώτης. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν τὸν δέχτηκαν.

Ὁ Κίμωνας τότε ἔφυγε λυπημένος ἀφήνοντας τὰ ὄπλα σὲ 100 φίλους του, διαλεχτοὺς πολεμιστὲς καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ πολεμήσουν μὲ ἀνδρεία γιὰ νὰ δείξουν, ὅτι δὲν ἦταν βásiμη ἡ ὑπόνοια τῶν στρατηγῶν. Στὴ μάχη ἐκείνη νικήθηκαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ φίλοι τοῦ Κίμωνα πολέμησαν μὲ πείσμα, ὥσπου σκοτώθηκαν ὅλοι. Ὁ ἥρωϊκὸς θάνατος τῶν φίλων τοῦ Κίμωνα, ἔκαμε τοὺς Ἀθηναίους νὰ θαυμάσουν τὴ φιλοπατρία του καὶ τὸν ἀνεκάλεσαν ἀπὸ τὴν ἐξορία.

Πρώτη δουλειά τοῦ Κίμωνα, ἅμα πῆρε τὴν ἀρχή, ἦταν νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ τοὺς Σπαρτιάτες γιὰ πέντε χρόνια. Κατόπιν μὲ 200 πλοῖα πῆγε στὴν Κύπρο νὰ χτυπήσῃ τὸν περσικὸ στόλο, ποῦ ἦταν ἐκεῖ συγκεντρωμένος. Μὰ ὅταν πολιορκοῦσε τὴ πόλη Κίτιο, πληγώθηκε βαριά καὶ πέθανε τὸ 499 σὲ ἡλικία 61 χρονῶν. Πρὶν πεθάνῃ συμβούλεψε τοὺς στρατηγούς νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ γυρίσουν στὴν Ἀθῆνα γιὰ νὰ μὴ μάθουν οἱ ἐχθροὶ τίποτε γιὰ τὸ θάνατό του.

Ἔτσι καὶ ἐγινε. Ἐνῶ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλεαν κοντὰ στὴ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου, συνάντησαν ἐκεῖ τὸν περσικὸ στόλο. Οἱ Πέρσες νόμισαν πὼς ἀρχηγὸς ἦταν ὁ Κίμωνας καὶ ὑποχώρησαν ἄτακτα, ἀφοῦ ἔπαθαν μεγάλες ζημιές. Ἔτσι καὶ νεκρὸς ὁ Κίμωνας νίκησε τοὺς Πέρσες.

Ὅταν ὁ στόλος ἔφτασε στὸν Πειραιᾶ, οἱ Ἀθηναῖοι πῆραν τὸ σῶμα του καὶ τὸ ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές.

Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν εἰρήνη μὲ τοὺς Πέρσες καὶ ὠνομάστηκε Κιμώνειος εἰρήνη. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὅλες οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἐγιναν πάλι ἐλεύθερες κι οἱ Πέρσες δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ πλησιάσουν στὰ παράλια ποῦ κατοικοῦσαν Ἕλληνες. Ἔτσι ἔληξαν κι οἱ ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ νικήσουν οἱ Ἕλληνες τοὺς Πέρσες καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐλευθερία τους.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Τὰ κακὰ τῆς περηφανείας. Θεανῶ. Τὸ τέλος τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Ἀριστείδη (κρίσεις). Τί θὰ γινόταν ἂν οἱ Πέρσες ὑποδούλωναν τὴν Ἑλλάδα; Διάφορες ἐντυπώσεις, ἀπορίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

(444 — 429 π. χ.)

14 Οἱ Ἀθηναῖοι ἡγεμόνες τῶν συμμάχων

Εἶχαν πιά τελειώσει οἱ περσικοὶ πόλεμοι κι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὑπερήφανοι, ποῦ νίκησαν ἕνα τόσο μεγάλο κι ἰσχυρὸ κράτος. Μὲ τὴ μεγάλη τους ἀνδρεία κατὰ τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος ποῦ ἔμεινε μοναδικὴ στοὺς αἰῶνες, δὲ γλύτωσαν μόνο τὴν πατρίδα τους ἀπὸ τὸν περσικὸ ζυγὸ, ἀλλ' ἐλευθέρωσαν ἕναν ὀλόκληρο ἑλληνικὸ κόσμο, ποῦ κατοικοῦσε στὰ νησιά καὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Τώρα οἱ σύμμαχοι ἔπαψαν νὰ στέλνουν στοὺς Ἀθηναίους στρατὸ καὶ στόλο, παρὰ μόνο χρήματα. Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ

οί Ἀθηναῖοι καί μέ τά εἰσοδήματα πού ἔπαιρναν ἀπό τά μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου, τῆς Θάσου καί τῆς Θράκης, ἔφτιασαν ἰσχυρό στόλο κι ἀπόχτησαν μεγάλη δύναμη στή θάλασσα. Κάθε χρόνο 60 Ἀθηναϊκά πλοῖα γύριζαν στά παράλια τῶν συμμαχικῶν πόλεων καί μάζευαν φόρους. Ὅσοι δέν ἤθελαν, τοὺς ἀνάγκαζαν νά πληρώσουν μέ τή βία. Μερικὲς πόλεις ὅπως ἡ Νάξος κι ἡ Θάσος πού θέλησαν νά βγοῦν ἀπὸ τὴ συμμαχία, τιμωρήθηκαν αὐστηρά. Μόνον οἱ Πελοποννήσιοι μέ τοὺς Σπαρτιάτες δὲ θέλησαν νά ὑποταχθοῦν στοὺς Ἀθηναίους κι ἔφυγαν πρῶτοι ἀπὸ τὴ συμμαχία.

Βλέποντας οἱ Ἀθηναῖοι πὼς τοὺς ἐχθρεύονται οἱ Σπαρτιάτες, πού ἦσαν δυνατοὶ στὴν ξηρά, ὠχύρωσαν καλὰ τὴν Ἀθήνα καί τὴν ἔκλεισαν μέ τὸν Πειραιᾶ καί τὸ Φάληρο μέσα σὲ ἰσχυρὰ τεῖχη πού ὠνομάστηκαν **μακρὰ τεῖχη**. Μὲ τὰ μακρὰ τεῖχη καί μέ τὸ στόλο τῆς ἡ Ἀθήνα ἦταν ἀσφαλισμένη ἀπὸ τὴν ξηρά καί τὴ θάλασσα καί τὸ Ἀθηναϊκὸ κράτος ἔγινε τότε τὸ μεγαλύτερο ναυτικὸ κράτος σ' ὅλη τὴ Μεσόγειο. Τὸ κράτος αὐτὸ ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμή, ὅταν τὸ κυβερνοῦσε ἕνας μέγας πολιτικός, ὁ Περικλῆς.

15. Περικλῆς. Χρυσοῦς αἰώνας τοῦ Περικλῆ

Ὁ Περικλῆς γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 490 π. Χ. καί κατὰ γόταν ἀπὸ εὐγενικὴ οἰκογένεια. Πατέρα εἶχε τὸ Ξάνθιπο πού νίκησε τοὺς Πέρσας στὴ Μυκάλη καί μητέρα τὴν Ἀγαρίστη, ἀνεψιά τοῦ Κλεισθένη. Οἱ γονεῖς του τὸν μόρφωσαν μέ τοὺς καλύτερους δασκάλους τῆς ἐποχῆς κι ἔτσι ἅμα μεγάλωσε ἀπόχτησε σπάνια χαρίσματα. Ἦταν πολὺ σοβαρὸς κι ἀπόφευγε νά βγαίνει στὴν ἀγορά. Τὸν περισσότερο καιρὸ τὸν περνοῦσε στὸ σπίτι του, συζητώντας μέ σοφοὺς καί καλλιτέχνες διάφορα ζητήματα. Ἄμα ἔγινε 33 χρονῶν ἄρχισε νά πολιτεύεται καί διηύθυνε τὸ δημοκρατικὸ κόμμα, ἐνῶ ὁ μέγας ἀντίπαλός του Κίμωνας, τὸ ἀριστοκρατικὸ. Μολονότι ὁ Περικλῆς ἦταν πολὺ καλὸς ρήτορας, στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου ἄφηνε νά μιλοῦν οἱ φίλοι του. Αὐτὸς μιλοῦσε μόνο ὅταν συζητοῦντο μεγάλα ζητήματα, πού δέν μπορούσαν νά τὰ χειριστοῦν καλὰ οἱ φίλοι του. Μὲ τίς φιλοσοφικὲς γνώσεις πού ἀπόχτησε ἀπὸ τὸ φιλόσοφο Ἀναξαγόρα καί τὴ μεγάλη του ἐξυπνάδα, ἀναδείχτηκε ὁ καλύτερος πολιτικός τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Μιλοῦσε μέ γλυκεῖα φωνή καί τόσο ζωηρά, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι τὸν παρομοίαζαν μέ τὸν Δία. Γι αὐτὸ τὸν ἔλεγαν Ὀλύμπιό Περικλῆ.

Όσο ζούσε ο Κίμωνας, τὰ πολεμικά κατορθώματα ἐκείνου ἐπεσκίαζαν κάπως τὴν πολιτικὴ δόξα τοῦ Περικλῆ. Ἄμα ὁμῶς πέθανε ὁ Κίμωνας ἐγίνε αὐτὸς ἀρχηγὸς τοῦ κράτους συνεχῶς ἐπὶ 20 χρόνια κι ἀναδείχτηκε ὁ μεγαλύτερος πολιτικὸς τῆς ἀρχαιότητος. Ἐβαλε καλοὺς νόμους κι ὄλοι τὸν ἀγαποῦσαν. Οἱ πολῖτες ἐγίναν ὄλοι ἴσοι καὶ καθένας χωρὶς διάκριση μποροῦσε νὰ γίνῃ ἀρχοντας, στρατηγὸς ἢ δικαστῆς στὸν Ἄρειο Πάγο, ἀρκεῖ νὰ ἦταν ἰκανός. Ἡ Ἀθήνα στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ ἦταν στὴ δόξα τῆς 200 ἑλληνικῆς πόλεις εἶχαν ἀναγνωρίσει τὴν ἡγεμονία τῆς καὶ παντοῦ κυκλοφοροῦσαν ἀθηναϊκὰ νομίσματα. Τὸ ἐμπόριο βρισκόταν τότε σὲ μεγάλη ἀκμὴ κι ὄλοι ζοῦσαν εὐτυχισμένοι.

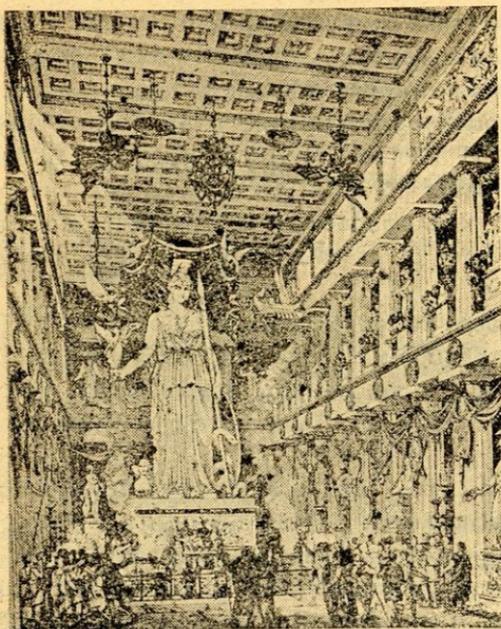
Κατὰ τὸ 454 μετέφερε τὸ συμμαχικὸ ταμεῖο ἀπὸ τὴ Δῆλο στὴν Ἀθήνα κι ἔτσι μποροῦσε νὰ ξοδεύῃ περισσότερὰ χρήματα γιὰ τὸν καλλωπισμὸ τῆς. Τὰ πιὸ μεγάλα ἔργα ἐγίναν ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη καὶ μᾶς θυμίζουν τὴν ἀκμὴ τῆς Ἀθῆνας καὶ τὴ δόξα τοῦ Περικλῆ.

Ἀνεβαίνοντας τότε στὸν ἱερὸ αὐτὸ βράχο, συναντοῦσεσες πρῶτα - πρῶτα τὰ Προπύλαια. Ἦταν μιὰ ὠραία εἴσοδος μὲ μάρμαρο καὶ χωρισμένη σὲ τρία διαμερίσματα. Δεξιὰ ἀπὸ τὰ Προπύλαια ἦταν ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης καὶ πιὸ μέσα ἀριστερά, τὸ χάλκινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργο τοῦ Φειδία. Εἶχε ὕψος 12 μέτρα κι ἔλεγαν πὼς φαινόταν ἀπὸ τὸ Σούνιο. Πιὸ πέρα, στὸ σημεῖο πού μάλωσε ἡ Ἀθηνᾶ μὲ τὸν Ποσειδῶνα, ἦταν τὸ Ἐρέχθειο. Τὴ νότια στοὰ του βαστοῦσαν τὰ ἀγάλματα ἑξῆ ὠραίων κοριταῖων μὲ κάνιστρα στὸ κεφάλι, πού τις ἔλεγαν Καρυάτιδες κόρες. Τέλος ἀπέναντι στὸ Ἐρέχθειο ἦταν ὁ Παρθενώνας, τὸ στόλισμα τοῦ ἱεροῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως, σωστὸ θαῦμα τοῦ ἀρχαίου κόσμου! Αὐτὸς ἦταν ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς καὶ εἶχε στολιστῆ μὲ πολλὰ ἀνάγλυφα. Μέσα ἦταν στημένο τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς θεᾶς, ἔργο κι αὐτὸ τοῦ Φειδία.

Τὰ ὠραῖα αὐτὰ οἰκοδομήματα χτίστηκαν μὲ Πεντελικὸ μάρμαρο, χαλκὸ, χρυσάφι, ἐλεφαντοκόκκαλο κλπ. καὶ μὲ τόση τέχνη πού τὰ θαυμάζουν καὶ σήμερα. Ὅλη τὴ δουλειὰ τὴ διήλυθνε ὁ Φειδίας μὲ βοηθοὺς τὸν Ἴκτινο καὶ τὸν Καλλικράτη.

Ἐκτὸς ἀπὸ τίς τέχνες, στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ προώδεψαν καὶ τὰ γράμματα ὅσο σὲ καμμιά ἄλλη ἐποχὴ. Τότε ἐζῆσαν οἱ

μεγαλύτεροι φιλόσοφοι τῆς ἀρχαιότητος Σωκράτης καὶ Ἀναξαγόρας, οἱ τραγικοὶ ποιητὲς Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, οἱ

Εἰκ 19. Ἐσωτερικὸν τοῦ Παρθενῶνα μετὰ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς (ἀναπαράσταση)

καὶ λέγεται Χρυσοῦς αἰώνας τοῦ Περικλῆ καὶ ἡ Ἀθήνα, Μητρόπολις τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ διδάσκαλος ὅλου τοῦ κόσμου.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : Φέρете πληροφορίες γιὰ τὸν Περικλῆ, τὸν πατέρα τοῦ Ξάνθιππο καὶ τὸν παπποῦ τοῦ Κλεισθένη. Πληροφορίες καὶ εἰκόνες γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Περικλῆ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Φιλόσοφοι Σωκράτης καὶ Ἀναξαγόρας (πληροφ.). Ἄλλες πληροφορίες, ἀπορίες, εἰκόνες. Γραπτὴ ἐργασία : «Χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλῆ».

μεγάλοι ἱστορικοὶ Ἡρόδοτος καὶ Θουκυδίδης, οἱ ἀρχιτέκτονες Ἴκτινος, Καλλικράτης καὶ Μνησικλῆς καὶ ὁ περίφημος καλλιτέχνης Φειδίας. Καὶ λίγο ἀργότερα, ὁ θεῖος φιλόσοφος Πλάτωνας, ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης, ὁ ἱστορικὸς Ξενοφώντας καὶ τόσοι ἄλλοι ποὺ τὰ συγγράμματά τους διαβάζει σήμερα ὁ πολτισμένος κόσμος καὶ θαυμάζει τὴν Ἑλλάδα μας.

Ἡ ἐποχὴ λοιπὸν αὐτὴ εἶναι ἡ καλύτερη στὴν ἱστορία μας

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(431 — 404 π. Χ.)

16. Τὰ αἷτια καὶ ἡ ἀφορμὴ του.

Δυστυχῶς γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνας, ἴσως δὲ καὶ ὅλον τὸν κόσμον, ἡ ἀκμὴ τῆς πατρίδας στὰ χρόνια ἐκεῖνα δὲ βάσταξε πολὺ καιρὸ. Ἡ μεγάλη δύναμη κι ὁ πλοῦτος τῶν Ἀθηνῶν, κίνησαν τὴ ζήλεια καὶ τὸ φθόνον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ πρὸ παντὸς τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Κορίνθου.

Οἱ Σπαρτιάτες εἶχαν μεγάλους φόβους μήπως ὑποταχθοῦν στοὺς Ἀθηναίους ποὺ εἶχαν γίνει παντοδύναμοι. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὴν ἀρχὴ οἱ δυὸ αὐτοὶ λαοὶ δὲν εἶχαν κανένα ψυχικὸ σύνδεσμον νὰ τοὺς ἐνώνην γιατί ἀνῆκαν σὲ χωριστὲς φυλές. Οἱ Σπαρτιάτες ἦσαν Δωριεῖς κι οἱ Ἀθηναῖοι Ἴωνες. Ἐπειτα εἶχαν διαφορετικὸ πολίτευμα. Οἱ πρῶτοι εἶχαν ἀριστοκρατικὸ πολίτευμα κι οἱ ἄλλοι δημοκρατικὸ, δηλαδὴ λαϊκὸ. Ἐτσι πάντα βρίσκονταν σὲ ἀντίθεση κι ἂν ἐνώθησαν νὰ διώξουν τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, σ' αὐτὸ τοὺς ἀνάγκασε ὁ κοινὸς κίνδυνος. Οἱ Κορίνθιοι πάλι ἦσαν σπουδαῖοι ἔμποροι στὸ Ἴόνιον καὶ τὰ ἐμπορικὰ τοὺς πλοῖα ἔφταναν ὡς τὴν κάτω Ἰταλία καὶ τὴ Σικελία. Ἄμα λοιπὸν εἶδαν τοὺς Ἀθηναίους, ποὺ ὡς τώρα ἦσαν κύριοι στὸ Αἰγαῖο, νὰ στρέφονται καὶ στὴ δική τους θάλασσα καὶ νὰ τοὺς συναγωνίζονται στὸ ἐμπόριο, γύρευαν ἀφορμὴ νὰ πιάσουν πόλεμον καὶ ἡ ἀφορμὴ δόθηκε. Οἱ Κερκυραῖοι ποὺ ἦσαν κι αὐτοὶ καλοὶ ἔμποροι, ἔκαμαν πόλεμον μὲ τοὺς Κορίνθιους καὶ ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Ἀθηναῖοι μολοντί ἤξεραν πὼς μ' αὐτὸ παράβαιναν τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, ἔστειλαν πρόθυμα βοήθεια κι οἱ Κορίνθιοι νικῆθηκαν. Τότε οἱ Κορίνθιοι ἔπεισαν τοὺς συμμάχους τοὺς Σπαρτιάτες καὶ κάλεσαν στὴ Σπάρτη τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πελοποννησιακῆς συμμαχίας σὲ συμβούλιον. Ἐκεῖ ὕστερα ἀπὸ πλατιά συζήτηση ἀποφασίστηκε νὰ κάνουν πόλεμον μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὠνομάστηκε Πελοποννησιακὸς καὶ κράτησε 27 χρόνια ἀπὸ τὸ 431 ὡς τὸ 404 π. Χ.

Στὸν μεγάλον αὐτὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ποὺ τόσο ζημίωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς οἱ Ἕλληνας χωρίστηκαν

σέ δυὸ ἀντίπαλες ομάδες: Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία, μὲ ἀρχηγοὺς τοὺς Σπαρτιάτες, ποὺ ἦσαν δυνατοὶ στὴν ξηρὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία, ποὺ εἶχε ἄφθονα πλοῦτη καὶ μεγάλη δύναμη στὴ θάλασσα.

17. Τὸ πρῶτο μέρος τοῦ πολέμου (431—421)

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 431 ὁ βασιλιάς τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμος μὲ 50 χιλιάδες συμμαχικὸ στρατό, μπήκε στὴν Ἀττικὴ καὶ ἄρχισε νὰ καταστρέφῃ τὴ χώρα. Οἱ κάτοικοί τῆς κατὰ συμβουλὴ τοῦ Περικλῆ ἔστειλαν τὰ ζῶα τους στὴν Εὐβοία κι αὐτοὶ ἀφοῦ πήραν ὅ,τι μπορούσαν κλείστηκαν στὰ μακρὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν. Μεγάλος συνωστισμὸς ὑπῆρχε τότε στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τοὺς πρόσφυγες. Οἱ περισσότεροὶ ζοῦσαν στιβαγμένοι στοὺς ναοὺς καὶ σὲ πνιγρὲς καλύβες γιατί δὲν ὑπῆρχαν σπίτια νὰ νοικιάσουν. Ἡ ἀφόρητὴ ζέστη τοῦ καλοκαιριοῦ ἐκείνου κι ἡ ἔλλειψη νεροῦ καὶ τροφίμων, εἶχαν καταντήσει μαρτύριο τὴ ζωὴ τῶν πολιτῶν! Κι ἐνῶ γίνονταν ὅλα αὐτὰ στὴν πολιορκημένη πόλη, ἔξω ἡ περιφέρεια καταστρεφόταν μὲ λύσσα ἀπὸ τοὺς Πελοποννησίους. Ὁ Περικλῆς ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ βγάλῃ στρατό νὰ πολεμήσῃ τοὺς Σπαρτιάτες, ἔστειλε 100 πλοῖα Ἀθηναϊκὰ καὶ 50 Κερκυραϊκὰ στὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου κι ἔκαναν πολλές καταστροφές. Ἔτσι οἱ Σπαρτιάτες ποὺ σὸ μεταξὺ εἶχαν σώσει καὶ τίς τροφές, μόλις ἔμαθον τίς ζημιές ποὺ ἔκανε στὴ χώρα τους ὁ ἐχθρικός στόλος, γύρισαν στὴν Πελοπόννησο.

Τὴν ἄλλη χρονιά πάλι οἱ Σπαρτιάτες μπήκαν στὴν Ἀττικὴ ἀλλὰ κι ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος κατέστρεψε τὴν Ἐπίδαυρο κι ἄλλες πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Μιὰ μεγάλη ὄμως συμφορὰ ἔπεσε τότε στὴν Ἀθήνα. Κάποιο πλοῖο ἔφερε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο φοβερὸ λοιμὸ (μεταδοτικὴ ἀρρώστεια). Ὁ λοιμὸς φάνηκε πρῶτα στὸν Πειραιᾶ καὶ κατόπιν μεταδόθηκε στὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ τὴ ζέστη καὶ τὸν συνωστισμὸ τῶν κατοίκων στὰ τείχη, γρήγορα ἀπλώθηκε στὴν πόλιν καὶ κάθε ἡμέρα θέρριζε πολλοὺς. Στὸ μεταξὺ ὁ Περικλῆς ἔχασε τοὺς καλύτερους φίλους του κι ἀκόμη τὴν ἀδελφὴ του καὶ τὰ δυὸ παιδιὰ του, τὸν Ξάνθιππο καὶ τὸν Πάραλο. Οἱ θάνατοι τῶν ἀγαπημένων του καὶ ἡ τραγικὴ μοῖρα τῆς πατρίδας του, τὸν συντρίβουν κυριολεκτικὰ!

Τέλος πέθανε κι ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἴδια ἀρρώστεια τὸ φθινό-

πωρο τοῦ 429 κι ἔτσι τὸ μεγάλο ὄνειρό του νά ἐνώση τὴν Ἑλλάδα σ' ἓνα ἰσχυρὸ κράτος, ἔμεινε ἀπραγματοποίητο. Ὁ θάνατος τοῦ μεγάλου καὶ ἐνδόξου πολιτικοῦ στὶς δύσκολες αὐτὲς στιγμές, βύθισε σὲ πένθος ὅλο τὸ κράτος του.

Στὸ μεταξὺ οἱ Σπαρτιάτες ἀπὸ φόβο μὴ κολλήσουν κι αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ, ἀφοῦ ἐπὶ 40 ἡμέρες κατέστρεφαν τὰ χωριά καὶ τὰ κτήματα τῶν κατοίκων.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Περικλῆ φάνηκαν στὴν Ἀθήνα δυὸ πολιτικοὶ ἄντρες, ὁ Κλέωνας καὶ ὁ Νικίας. Ὁ πρῶτος ἦταν ὀρμητικὸς κι ἤθελε τὸν πόλεμο νά συνεχισθῆ τὸ πρόγραμμα τοῦ Περικλῆ. Ὁ ἄλλος ἦταν πολὺ γνωστικὸς κι ἤθελε εἰρήνη μὲ τοὺς Σπαρτιάτες. Ὡστόσο ἀρχηγὸς ἔγινε ὁ Κλέωνας καὶ ὁ πόλεμος πάλι ἄρχισε. Κατὰ τὸ 425 ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης κατέλαβε τὴν Πύλο καὶ πολιόρκησε τὴ Σφακτηρία, ποὺ τὴν ὑποστήριζαν 400 Σπαρτιάτες. Ὁ ἀποκλεισμὸς αὐτὸς τῶν παραλίων φόβησε τοὺς Σπαρτιάτες καὶ ζήτησαν εἰρήνη. Μὰ οἱ Ἀθηναῖοι παρασύρθηκαν ἀπὸ τὸν Κλέωνα καὶ δὲ δέχτηκαν. Ἔτσι χάθηκε ἡ εὐκαιρία καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος συνεχίστηκε.

Ἀργότερα ὁ βασιλιάς τῆς Σπάρτης Βρασίδας πῆγε μὲ στρατὸ στὴ Μακεδονία. Ἐκεῖ ἐνώθηκε μὲ τὸ βασιλιά τῆς Περδίκας καὶ κατάλαβαν πολλὰς ἀποικίες τῶν Ἀθηναίων στὴ Χαλκιδική. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ἐκεῖ τὸν Κλέωνα καὶ οἱ δυὸ στρατοὶ συναντήθηκαν στὴν Ἀμφίπολη. Στὴ μάχη νικήθηκαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὁ Κλέωνας σκοτώθηκε φεύγοντας. Σκοτώθηκε ὁμοῦ καὶ ὁ Βρασίδας πολεμώντας γενναῖα.

Ἀφοῦ ἔλειψαν οἱ δυὸ αὐτοὶ φιλοπόλεμοι ἄντρες, οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, κουρασμένοι ἀπὸ τὸ σκληρὸ καὶ ματαίω ἀγῶνα κι ὕστερα ἀπὸ πολλὰς ἐνέργειες τοῦ Νικία ποὺ ἔγινε ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ἔκαμαν στὸ 421 π. Χ. εἰρήνη γιὰ 50 χρόνια. Αὐτὴ ὠνομάστηκε Νικίειος εἰρήνη καὶ ὡς τότε ἔκλεισαν τὰ δέκα πρῶτα χρόνια τοῦ πολέμου.

18. Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ πολέμου. Ἀλκιβιάδης

Ἡ Νικίειος εἰρήνη δὲν κράτησε πολὺν καιρὸ γιὰτὶ μερικοὶ δημαγωγοὶ ἔπεισαν τοὺς Ἀθηναίους νά βγοῦν πάλι στὸν πόλεμο. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Ἀλκιβιάδης ποὺ καταγόταν ἀπὸ εὐγενικὴ καὶ πλουσία οἰκογένεια κι ἦταν ἀνεπιθὸς τοῦ Περικλῆ. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἦταν ὁμορφος, ἔξυπνος καὶ γενναῖος ἀλλ' ὕπε-

ρήφανος, αὐθάδης καὶ πολὺ φιλόδοξος. Γιὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὴν φιλοδοξία του, προσπαθοῦσε νὰ βρῆ ἀφορμὴ νὰ διαλύσῃ τὴ Νικίειο εἰρήνη καὶ νὰ ξαναγίνῃ πόλεμος.

Στὴ Σικελία πολεμοῦσαν τότε οἱ Ἐγαισταῖοι μὲ τοὺς Συρακουσίους. Οἱ Ἐγαισταῖοι βλέποντας πῶς θὰ νικηθοῦν, ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Ἀλκιβιάδης βρῆκε τὴν ἀφορμὴ πού ζητοῦσε κι ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ στείλουν στρατὸ στὴ Σικελία μὲ τὴ δικαιολογία πῶς ἔτσι θὰ μπορέσουν νὰ καταλάβουν ὅλο τὸ νησί καὶ ν' ἀπλώσουν τὸ κράτος τους ὡς τὴν Καρχηδόνα.

Ὁ Νικίας προσπάθησε πολὺ γιὰ νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐπικίνδυνη αὐτὴ ἐκστρατεία, μὰ δὲν τὸν ἄκουσαν. Ἐνθουσιασμένοι λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὰ κατακτητικὰ σχέδια τοῦ Ἀλκιβιάδη, τὸ Ἰούλιο τοῦ 415 π. Χ. ἔστειλαν στὴ Σικελία 134 πλοῖα καὶ 6 χιλιάδες στρατὸ μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἀλκιβιάδη, τὸ Νικία καὶ τὸ Λάμαχο. Ἄμα ἔφτασαν στὴν Κατάνη τῆς Σικελίας οἱ τρεῖς ἀρχηγοὶ ἔκαμαν πολεμικὸ συμβούλιο νὰ κτυπήσουν τοὺς Συρακουσίους. Τότε ὁμως ἔφτασε ἐκεῖ τὸ πλοῖο Σαλαμινία μὲ διαταγὴ νὰ μπῆ ὁ Ἀλκιβιάδης μέσα καὶ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα νὰ δικαστῆ. Τὸν κατηγορήσαν πῶς τὸ τελευταῖο βράδυ πού θὰ ἔφευγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, διασκεδάζοντας μὲ τοὺς φίλους του ἔσπασε τὰ κεφάλια τῶν Ἑρμῶν. Ἦσαν δὲ αὐτά, κάτι μαρμαρινες κολῶνες, πού στό ἐπάνω μέρος εἶχαν φτιάσει τὸ κεφάλι τοῦ Ἑρμῆ καὶ στόλιζαν τοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας. Τότε ὁ Ἀλκιβιάδης μπῆκε στό πλοῖο ἀλλ' ἀντὶ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα, πῆγε στὴ Σπάρτη κι ἐκεῖ ἔπεισε τοὺς Σπαρτιάτες νὰ στείλουν στρατὸ στὴ Σικελία νὰ πολεμήσουν τοὺς Ἀθηναίους. Πραγματικά οἱ Σπαρτιάτες ἔστειλαν ἀρκετὸ στρατὸ καὶ πολλὰ πλοῖα μὲ τὸ δραστήριο καὶ πολυμήχανο σφηρατῆγὸ Γύλιππο. Ὁ Γύλιππος ἔφτασε στὴ Σικελία μόλις οἱ Συρακούσιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ παραδοθοῦν κι ἀμέσως ἄλλαξε ἡ ὄψη τοῦ πολέμου. Οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν καὶ καταστράφηκε ὅλος ὁ στρατὸς κι ὁ στόλος. Σκοτώθηκαν δὲ κι οἱ ἀρχηγοὶ τοὺς Νικίας καὶ Λάμαχος.

Ἄλλὰ τὸ κακὸ πού ἔκαμε ὁ Ἀλκιβιάδης στὴν πατρίδα του δὲ σταμάτησε ὡς ἐδῶ. Κατὰ συμβουλή του ὁ βασιλιάς τῆς Σπάρτης Ἄγις, κατάλαβε μὲ στρατὸ τὴ Δεκέλεια καὶ τὴν ὠχύρωσε καλά. Ἀπὸ κεῖ ἐννιά χρόνια οἱ Σπαρτιάτες ἔκαναν ἐπιδρομὲς κι ἐρήμωναν ὅλη τὴν Ἀττικὴ.

Οι Σπαρτιάτες αφού είδαν πώς τὰ σχέδια τοῦ Ἀλκιβιάδη πέτυχαν, τὸν ἔστειλαν μὲ στόλο στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας νὰ ξεσηκώσῃ τις ἀποικίες τῶν Ἀθηναίων σ' ἐπανάσταση. Ὅταν ὁμως ἔφτασε στὴν Ἰωνία, ἔγινε ὑποπτος στοὺς Σπαρτιάτες καὶ γι αὐτὸ ἔφυγε καὶ πῆγε στὸ βασιλιά τῆς Περσίας Τισσαφέρνη. Γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, τοῦ ἔδινε συμβουλές μὲ ποιὸ τρόπο θὰ καταστρέψῃ τὴν Ἑλλάδα.

Στὸ μεταξύ οἱ Ἀθηναῖοι μετέφεραν τὸν πόλεμο μὲ τοὺς Σπαρτιάτες στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐνῶ λοιπὸν πολεμοῦσαν μεταξύ τους κοντὰ στὴν Ἀβυδο, ἔφτασε κι ὁ Ἀλκιβιάδης μὲ 8 πλοῖα καὶ τάχθηκε μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων. Στὴ ναυμαχία νικῆθηκαν οἱ Σπαρτιάτες καὶ καταστράφηκε ὅλος ὁ στόλος του. Ὑστερα ἀπὸ τὴ μεγάλη αὐτὴ νίκη οἱ Ἀθηναῖοι κάλεσαν τὸν Ἀλκιβιάδη στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖνος ὁμως θέλησε νὰ κερδίσῃ κι ἄλλες νίκες κι ὕστερα νὰ γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα. Κατάλαβε λοιπὸν τὸ Βυζάντιο κι ἄλλες πόλεις τῆς προποντίδας καὶ κατόπιν γύρισε μὲ πολλὰ λάφυρα στὴν Ἀθήνα. ὄπου τὸν ὑποδέχτηκαν μὲ μεγάλες τιμές. Ἦταν τὸ 407 π. Χ.

Ὑστερα ὁμως ἀπὸ λίγο καιρὸ, πάλι τὸν ὑποψίαστηκαν καὶ τὸν ἐξόρισαν. Τότε ὁ Ἀλκιβιάδης πῆγε στὴ Θράκη ποὺ εἶχε τὰ κτήματά του, ἀλλὰ κι ἀπὸ κεῖ τὸν ἐδιώξαν οἱ Σπαρτιάτες. Ἔτσι ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ στὴν Περσία κι ἐκεῖ τὸν σκότωσαν, τὸ 404 π. Χ. Μὲ τὸν ἄστατο χαρακτήρα του ὁ Ἀλκιβιάδης, δὲ ζημίωσε μόνο τὴν πατρίδα του ἀλλὰ κι ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

19. Ὁ Λύσανδρος καὶ ἡ πτώση τῶν Ἀθηνῶν

Οἱ Πέρσες εἶχαν συμφέρον νὰ συνεχιστῇ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στὴν Ἑλλάδα. Γι αὐτὸ ἔδωκαν χρήματα στοὺς Σπαρτιάτες κι ἔφτιασαν νέο στόλο ἀπὸ 200 πλοῖα. Τὸ στόλο αὐτὸν τὸν πῆρε ὁ ναύαρχος τῶν Σπαρτιατῶν Λύσανδρος ἄνθρωπος μὲ στρατηγικὸ μυαλὸ καὶ πολὺ πανοῦργος κι ἐπλευσε στὸν Ἑλλησποντο. Κυριεψε ἐκεῖ τὴν πόλη Λάμψακο κι ἐμπόδιζε τὰ Ἀθηναϊκὰ πλοῖα νὰ φέρουν σιτᾶρι ἀπὸ τις χῶρες τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ρωσίας. Μόλις ἔμαθαν αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι, ἔστειλαν 170 πλοῖα μὲ τὸν Κόνωνα νὰ διώξῃ τοὺς Σπαρτιάτες ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντο. Ἀμα ἔφτασαν ἐκεῖ ἀγκυροβόλησαν στοὺς Αἰγὸς ποταμούς, ἀπέναντι στὴ Λάμψακο ποὺ βρισκόταν ὁ ἐχθρικός

στόλος. Οί Ἀθηναῖοι προκαλοῦν τὸ Λύσανδρο σὲ ναυμαχία ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀποφεύγει. Νομίζοντας λοιπὸν πὼς ὁ Λύσανδρος ἀπόφευγε ἀπὸ δειλία, πήραν θάρρος κι ἔβγαιναν στὴν ξηρὰ γιὰ τροφές καὶ πάλι γύριζαν στὰ πλοῖα.

Ὁ Λύσανδρος τοὺς παρακολουθοῦσε κι ἔτσι τὴν πέμπτη ἡμέρα ἀφοῦ βεβαιώθηκε πὼς ἔλειπαν ἀπὸ τὰ πλοῖα, ἔκαμε ἐπίθεση καὶ τὰ κυρίεψε σχεδὸν ὅλα. Μόνο 12 πλοῖα, σώθηκαν κι ἔφυγαν μὲ τὸν Κόνωνα στὴν Κύπρο. Ἔνα ἀπ' αὐτά, ἡ «Πάραλος» ἔπλευσε στὸ Πειραιᾶ κι ἔφερε τὴ θλιβερὴ εἶδηση στὴν Ἀθήνα. Κατόπιν ὁ Λύσανδρος ἔβγαλε στρατὸ στὴν ξηρὰ, ἔπιασε ὡς τέσσερες χιλιάδες αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ἔσφαξε ὄλους. Ἀπ' ἐκεῖ ἔπλευσε μὲ ὄλο τὸ στόλο του στὸ Πειραιᾶ κι ἄρχισε τὴν πολιορκία.

Ἀμέσως ὁ Ἅγις ἔφθασε μὲ στρατὸ στὴ Δεκέλεια, ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη καὶ συνάμα ἤρθε κι ἄλλος βασιλιάς τῆς Σπάρτης ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Ἔτσι ἡ Ἀθήνα κυκλώθηκε ἀπὸ τὴν ξηρὰ κι ἀπὸ τὴν θάλασσα.

Ἐξι μῆνες κράτησε ἡ πολιορκία ὥσπου οἱ Ἀθηναῖοι ἔσωσαν τὶς τροφές καὶ παραδόθηκαν. Τότε ἔγινε εἰρήνη (404 π. Χ.) καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ παραδεχθοῦν ὄλους τοὺς ὄρους τῶν νικητῶν: Νὰ γκρεμίσουν τὰ μακρὰ τεῖχη, νὰ δεχτοῦν ὄλους τοὺς ἔξορίστους, νὰ παραδώσουν τὸ στόλο τους καὶ νὰ γίνουν σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν.

Κατόπιν ὁ Λύσανδρος ἀφοῦ ἀποκατέστησε τὴν τάξη στὴν Ἀθήνα, γύρισε μὲ πολλὰ λάφυρα στὴ Σπάρτη νικητῆς καὶ δοξασμένος. Ἔτσι τελείωσε ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος μὲ ἀποτέλεσμα νὰ καταστραφῆ τὸ πλούσιο ἀθηναϊκὸ κράτος καὶ νὰ γίνουν κύριοι τῆς Ἑλλάδος οἱ Σπαρτιάτες. Ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ διαλύεται ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Ἀρχαία Κόρινθος (πληροφ. εἰκόνες). Μποροῦσαν οἱ Ἕλληνες ν' ἀποφύγουν τὸν ἐμφύλιο πόλεμο, καὶ πῶς; Ὀνειρο τοῦ Περικλῆ νὰ ἐνώση ὅλη τὴν Ἑλλάδα σ' ἓνα ἰσχυρὸ κράτος. Κλέωνας καὶ Νικίας (περισσότερες πληροφορίες). Ἐπίσης πληροφορίες γιὰ τὸν Ἀλκιβιάδη ἀπὸ ἄλλα βιβλία. Διδάγματα ἀπὸ τὸ ἄδοξον τέλος του. Στρατήγημα Λυσάνδρου—δίδαγμα. Ἄλλες πληροφορίες, ἀπορίες, εἰκόνες. Γραπτὴ ἐργασία: «Οἱ κατὰ καιροὺς ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

(404—379 π. Χ.)

20. ΟΙ ΤΡΙΑΝΤΑ ΤΥΡΑΝΝΟΙ

Μετά την πτώση τῶν Ἀθηνῶν οἱ Σπαρτιάτες κατάλαβαν ὅλες τίς πόλεις ποῦ ἦσαν σύμμαχοι τῶν Ἀθηνῶν, ἄλλαξαν τὸ δημοκρατικὸ τους πολίτευμα, διώρισαν Σπαρτιάτες νὰ τίς διοικοῦν καὶ τίς ὑποχρέωσαν νὰ πληρώνουν πρὸ μεγάλους φόρους ἀπ' ὅ, τι πλήρωναν στοὺς Ἀθηναίους. Στὴν ὅλη δὴν ὁμοῦ διοίκηση οἱ Σπαρτιάτες φάνηκαν ἀδέξιοι γιατί διοικοῦσαν μὲ μεγάλη ἀσθηρότητα. Γι' αὐτὸ οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοῦς ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν στὴ Μ. Ἀσία καὶ νὰ γίνουν μισθοφόροι στοὺς σατράπες τῆς Περσίας.

Μεγαλύτερη ὁμοῦ ἀναστάτωση ἐγίνε στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ ὁ Λύσανδρος ἄλλαξε τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα κι ἔδωσε τὴ διοίκηση σὲ 30 Ἀθηναίους φίλους τῶν Σπαρτιατῶν. Αὐτοὶ διοικοῦσαν μὲ ἀσύστηρά καὶ βίαια μέτρα καὶ γι' αὐτὸ ὠνομάστηκαν **τύραννοι**. Ἐπειδὴ εἶχαν φόβο ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους, ζήτησαν ἀπὸ τὸ Λύσανδρο κι ἐγκατέστησε στὴν Ἀκρόπολη Σπαρτιατικὴ φρουρὰ ἀπὸ 700 ἄνδρες. Ἔτσι χωρὶς καμμιά ἀντίσταση φόνευσαν τοὺς πλούσιους δημοκρατικούς κι ἄλλους φιλήσυχους πολίτες καὶ δήμευσαν τὴν περιουσία τους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς γιὰ νὰ γλυτώσουν ἔφυγαν στὴ Θήβα, στὰ Μέγαρα, στὴν Κόρινθο καὶ σ' ἄλλες πόλεις.

Μαζὶ μ' αὐτοὺς εἶχε φύγει στὴ Θήβα κι ὁ Θρασύβουλος, ἄλλοτε στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, εὐγενῆς καὶ φιλόπατρις. Ὁνειρό του ἦταν πῶς νὰ ἐλευθερώσῃ τὴ πατρίδα του ἀπὸ τοὺς τυράννους. Μάζεψε λοιπὸν 70 Ἀθηναίους καὶ κατέλαβε τὴ Φυλὴ, ἕνα ὄχυρὸ φρούριο ἐπάνω στὴν Πάρνηθα. Ἐχοντας αὐτὸ ὡς ὀρμητήριο, διαρκῶς ἐνοχλοῦσαν τοὺς τυράννους.

Οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Θρασύβουλου ἐγίναν γρήγορα 1000 καὶ μ' αὐτοὺς μιὰ νύχτα προχώρησε καὶ κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ. Οἱ τύραννοι ἔκαμαν πολλὰς ἐπιθέσεις γιὰ νὰ διαλύσουν τὸ στρατὸ τοῦ Θρασύβουλου καὶ μολονότι πολεμοῦσαν μὲ πείσμα, δὲν κατόρθωσαν νὰ κάμουν τίποτε. Σὲ μιὰ μάχη σκοτώθηκε ὁ Κριτίας ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ σκληροὺς τυράννους. Αὐτὸ ἔκαμε τοὺς Ἀθη-

ναίους νά ἐπαναστατήσουν καί νά διώξουν ἀπό τήν ἀρχή τοῦ τυράννου. Κατόπιν κάλεσαν τὸν Θρασύβουλο καί κατέλαβε τὴν Ἀθήνα. Σ' αὐτοὺς ποῦ ἀντιστάθηκαν ὁ Θρασύβουλος ἔδωκε ἀμνηστία, ἐκτὸς ἀπ' τοῦ τυράννου, γύρισαν κατόπιν κι ἄλλοι οἱ ἐξόριστοι καί τὸ πολίτευμα ἔγινε πάλι δημοκρατικὸ (403 π. Χ.)

21. Κάθοδος τῶν μυρίων

Στὰ χρόνια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, βασιλιάς στὴν Περσία ἦταν ὁ Δαρεῖος Β'. Αὐτὸς εἶχε δύο παιδιά, τὸν Ἀρταξέρξη καί τὸν Κῦρο. Ὁ Κῦρος ἦταν σατράπης στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καί ὑποστήριξε τοὺς Σπαρτιάτες νά ἐξοντώσουν τοὺς Ἀθηναίους, Ὅταν τὸ 404 πέθανε ὁ Δαρεῖος, ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Ἀρταξέρξης ποῦ ἦταν μεγαλύτερος. Ἀλλ' ὁ Κῦρος ἦταν πολὺ φιλόδοξος καί θέλησε νά διώξη τὸν ἀδελφὸ τοῦ ἀπὸ τὸ θρόνο καί νά γίνῃ αὐτὸς βασιλιάς τῆς Περσίας. Ἐτοίμασε λοιπὸν ὡς 100.000 στρατό, πῆρε καί 13.000 μισθοφόρους Ἕλληνες καί τὴν ἀνοιξη τοῦ 401 ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Σάρδεις καί προχώρησε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Περσίας. Ὁ Ἀρταξέρξης μόλις ἔμαθε τὸ σκοπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐτοίμασε γρήγορα πολὺ στρατό καί οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοὶ συναντήθηκαν στὰ Κούναξα, κοντὰ στὴ Βαβυλῶνα. Στὴ μάχη νίκησαν οἱ Ἕλληνες ἀλλὰ σκοτώθηκε ὁ Κῦρος. Ὁλος ὁ στρατὸς του τότε ἐνώθη μετὰ ταυ τεύματα τοῦ Ἀρταξέρξη κι οἱ Ἕλληνες, μόνοι τώρα στὴν ἀπέραντη ἐχθρική χώρα, δὲν ἤξεραν τί νά κάμουν. Ὁ Ἀρταξέρξης ζητήσε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες νά παραδώσουν τὰ ὄπλα ἀλλ' αὐτοὶ ἀρνήθηκαν καί ἀποφάσισαν νά γυρίσουν ὡπλισμένοι στὴν πατρίδα τους. Βλέποντας ὁ Ἀρταξέρξης πὼς ἦταν ἀδύνατο νά τοὺς ὑποτάξῃ μετὰ τὴ βία, μεταχειρίστηκε δόλο. Ἐβαλε τὸν Τισσαφέρνη νά τοὺς κἀνὴ τὸ φίλο κι ἐκεῖνος τοὺς ὑποσχέθηκε πὼς θὰ τοὺς βοηθήσῃ νά γυρίσουν στὴν πατρίδα τους. Κάλεσε λοιπὸν μετὰ πονηρία στὴ σκηνὴ του τοὺς Ἕλληνες στρατηγούς νά συζητήσουν τάχα μετὰ ποιδὸν τρόπο θὰ φύγουν κι ἐκεῖ τοὺς σκότωσε. Μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸ νόμισε πὼς εὐκόλα θὰ παραδοθοῦν οἱ Ἕλληνες ἀφοῦ ἔμειναν χωρὶς στρατηγούς. Στὴ δύσκολη αὐτὴ περίστασις ἔσωσε τοὺς Ἕλληνες ἕνας στρατιώτης Ἀθηναῖος ὁ Ξενοφῶν, ἄλλοτε μαθητὴς τοῦ Σωκράτη καί πολὺ μορφωμένος. Αὐτὸς τοὺς ἔδωκε θάρρος καί κατὰ συμβουλή του, ἔβγαλαν ἄλ-

λους στρατηγούς με άρχηγούς αυτόν και τόν Σπαρτιάτη Χειρίσοφο. Ὀργανωμένοι ἔτσι ξεκίνησαν για τήν πατρίδα τους από άλλο δρόμο. Διασχίζοντας τήν άφιλόξενη αυτή χώρα, πέρασαν τήν Μεσοποταμία και τά χιονισμένα βουνά τής Ἀρμενίας, διαρκώς πολεμώντας τούς κατοίκους και τόν περσικό στρατό πού

Εἰκ. 12. Θάλασσα! θάλασσα!

τούς παρακολουθοῦσε κι άφοῦ πολλοί πέθαναν από τό κρύο και τήν πείνα, ἔφτασαν ὕστερα από τέσσερες μήνες στήν Τραπεζοῦντα. Ἄμα αντίκρυσαν τή θάλασσα φώναξαν με χαρά: «Θάλασσα, θάλασσα»!

Ἄπ' ἐκεῖ ἀκολουθώντας τά παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἔφτασαν στήν Προποντίδα και κατέβηκαν στήν Ἑλλάδα.

Ἡ ἔκστρατεία αὐτή κράτησε ἕνα χρόνο και λέγεται Ἀνάβαση και κάτωδος τῶν μυρίων. Τήν περιγράφει δὲ ὁ ἴδιος ὁ Ξενοφώντας σ' ἕνα από τά βιβλία του πού λέγεται Κύρου Ἀνάβαση.

22. Ἐκστρατεία Ἀγησιλάου. Κορινθιακός πόλεμος

Μετά τό θάνατο τοῦ Κύρου ἔγινε σατράπης τής Μ. Ἀσίας ὁ Τισσαφέρνης. Θέλοντας νά ἐκδικηθῆ τούς Ἑλληνες πού βοήθησαν τόν Κύρο, πίεζε τίς ἑλληνικές πόλεις νά πληρώσουν μεγάλους φόρους κι αὐτές ζήτησαν βοήθεια από τή Σπάρτη. Οἱ

ἔφοροι ἔστειλαν στρατὸ μὲ διάφορους στρατηγούς, μὰ αὐτοὶ δὲν ἔκαναν καὶ μεγάλα πράγματα. Ἔτσι ἀναγκάστηκαν νὰ στείλουν τὸ βασιλιά τούς Ἀγησίλαο. Αὐτὸς ἦταν μικρόσωμος, ἀδύνατος καὶ κουτσὸς ἀπὸ τὸ ἓνα πόδι. Στὸ ἀδύνατο ὅμως σῶμα του, ὑπῆρχε μιὰ εὐγενικὴ ψυχὴ μὲ πολλὰ χαρίσματα. Ἦταν τολμηρὸς, στρατηγικὸς καὶ πολὺ ἔξυπνος.

Πῆρε λοιπὸν 8 000 στρατὸ καὶ πῆγε στὴ Μ. Ἀσία (396). Ἐκεῖ νίκησε τοὺς Πέρσες καὶ εἶχε σκοπὸ νὰ μπῆ στὸ κέντρο τῆς Περσίας καὶ νὰ διαλύσῃ τὸ περσικὸ κράτος. Δυστυχῶς ὅμως τὸ τολμηρὸ αὐτὸ σχέδιό του, δὲν μπόρεσε νὰ ἐκτελεστῇ. Οἱ Πέρσες πού ἤξεραν πὰ ὅλες τίς ἀδυναμίες καὶ τίς διχόνοιες τῶν Ἑλλήνων, μπροστὰ στὸν κίνδυνο νὰ νικηθοῦν, σκόρπισαν ἄφθονα χρήματα στοὺς ἔχθρους τῆς Σπάρτης, καὶ τὰ παλιὰ μιση ἀναψαν.

Ἔτσι ἡ Ἀθήνα, ἡ Θήβα, ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος ἐνώθησαν καὶ κήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Σπάρτης, τὸ 395. Οἱ Σπαρτιάτες ἔστειλαν στρατὸ μὲ τὸ Λύσανδρο καὶ συνάντησαν τοὺς συμμάχους στὴν Ἀλίαρτο, κοντὰ στὴν Κωπαΐδα. Στὴ μάχη νικήθηκαν οἱ Σπαρτιάτες καὶ σκοτώθηκε ὁ Λύσανδρος.

Τότε οἱ ἔφοροι ἀνεκάλεσαν ἀπὸ τὴν Ἀσία τὸν Ἀγησίλαο. Ἐκεῖνος μὲ λύπη ἀναγκάστηκε νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμο καὶ νὰ γυρῇ στὴν Ἑλλάδα. Πέρασε λοιπὸν τὴ Θράκη καὶ ἀκολουθώντας τὸ δρόμο τοῦ Ξέρξη ἔφτασε στὴ Βοιωτία. Ἐκεῖ στὴν πόλη Κορώνεια συνάντησε τὸν ἐχθρικὸ στρατὸ, τὸν νίκησε ἀλλὰ πληγώθηκε κι ὁ ἴδιος. Οἱ σύμμαχοι ὅμως ἦσαν δυνατοὶ καὶ ὁ πόλεμος κράτησε ἐννιά χρόνια (395—386). Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὠνομάστηκε **Κορινθιακὸς πόλεμος** γιατί οἱ περισσότερες μάχες ἐγίναν κοντὰ στὴν Κόρινθο.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Ἀθηναῖος ναύαρχος Κώνωνας, ποῦ ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ στοὺς Αἰγὸς Ποταμοὺς κατέφυγε στὴν Κύπρο, ἐτοίμασε ἐκεῖ μὲ περσικὰ χρήματα ἰσχυρὸ στόλο καὶ νίκησε τὸ στόλο τῶν Σπαρτιατῶν κοντὰ στὴ Ρόδο, τὸ 394.

Κατόπιν ἔχοντας μαζί του καὶ τὸν περσικὸ στόλο ἦρθε στὸν Πειραιᾶ καὶ ἔφτασε πάλι τὰ Μακρὰ τεῖχη. Ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ διαλύεται ἡ Σπαρτιατικὴ συμμαχία καὶ νὰ ξαναζῆ ἡ Ἀθηναϊκὴ. Τότε οἱ Σπαρτιάτες βλέποντας πὼς ἀπομονώθηκαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνες, ζήτησαν συμμαχία μὲ τοὺς Πέρσες. Ἐκεῖνοι μπροστὰ στὸν κίνδυνο νὰ ἐνωθοῦν οἱ πόλεις τῆς Μι-

κράς Ἀσίας καὶ νὰ ξαναγίνῃ ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία γύρισαν τώρα μὲ τὸ μέρος τῆς Σπάρτης. Ἔτσι οἱ Σπαρτιάτες ἔστειλαν στὴν Ἀσία τὸ ναύαρχο Ἀνταλκίδα καὶ ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Πέρσες, τὸ 387. Ἡ εἰρήνη αὐτὴ ὠνομάσθηκε Ἀνταλκίδειος εἰρήνη, μὰ ἦταν πολὺ ταπεινωτικὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Σύμφωνα μ' αὐτήν, ὅλες οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἔγιναν αὐτόνομες, χωρὶς νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ κάνουν μεταξὺ τους καμμιά συμμαχία. Ἔτσι ἔχασαν πιά τὴ δύναμή τους καὶ οὐσιαστικὰ ἔμειναν στὴν Περσία.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ Θρασύβουλο. Τί εἶναι ἀμνηστία καὶ πότε χορηγεῖται; Πῶς σὰς φαίνεται ἡ δολοφονία τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν; Ξενοφῶν (πληροφ.). Περισσότερα γιὰ τὸν Ἀγησίλαο ἀπὸ ἄλλα βιβλία. Γιατί ἡ ἀνταλκίδειος εἰρήνη ἦταν ταπεινωτικὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνες; Ἄλλες πληροφορίες, ἀπορίες, εἰκόνες. Ἐλεύθερες ἐργασίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

(379—362 π. Χ.)

23. Κατάληψη τῶν Θηβῶν. Πελοπίδας

Ὅπως σὲ ὅλες τὶ ἑλληνικὲς πόλεις ἔτσι καὶ στὴ Θήβα οἱ κάτοικοι ἦσαν χωρισμένοι σὲ δύο ἀντίπαλες πολιτικὲς μερίδες. Στους ἀριστοκρατικούς πού ὑπεστήριζαν τοὺς Σπαρτιάτες καὶ τοὺς δημοκρατικούς πού ἦταν φίλοι τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὸ 382 ὁ στρατηγὸς τῆς Σπάρτης Φοιβίδας περνοῦσε μὲ στρατὸ ἀπὸ τὴ Θήβα καὶ πήγαινε στὴ Χαλκιδική. Τότε ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν Λεοντίδης, πρότεινε στὸ Φοιβίδα νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκρόπολη τῶν Θηβῶν Καδμεία γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ διώξῃ τοὺς ἀντιπάλους του καὶ νὰ πάρῃ αὐτὸς τὴν ἀρχή. Ὁ Φοιβίδας χωρὶς τὴν ἔγκριση τῶν ἐφόρων, δέχτηκε τὴν πρόταση τοῦ Λεοντιάδη καὶ κατέλαβε τὴν Καδμεία. Κατόπιν σκότωσε τοὺς δημοκρατικούς καὶ παρέδωσε τὴν κυβέρνηση στὸ Λεοντιάδη. Ἡ πράξη ὁμως αὐτὴ τῶν Σπαρτιατῶν δυσaráεστησε τοὺς Ἕλληνες καὶ πρὸ παντός τοὺς Ἀθηναίους.

Στὴν Ἀθήνα εἶχαν καταφύγει 400 περίπου Θηβαῖοι δημοκρατικοί. Μαζὶ μ' αὐτούς ἦταν κι ὁ Πελοπίδας, ἓνας νέος εὐγενὴς καὶ πολὺ πλούσιος. Βλέποντας ὁ Πελοπίδας τὴν πατρίδα

του νά στενάζη κάτω από τὸ Σπαρτιατικὸ ζυγὸ, ἀποφάσισε νά τὴν ἐλευθερώσῃ. Ἔτσι ἀφοῦ συνεννοήθηκε μὲ τὸν Φυλλίδα καὶ μ' ἄλλους δημοκρατικούς ποῦ ἔμεναν στὴ Θήβα, πῆρε μιὰ νύχτα ἔντεκα συντρόφους ντυμένους κυνηγετικά καὶ μὲ σκυλιά, βγήκαν ἕνας—ἕνας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τάχα γιὰ κυνήγι καὶ συναντήθηκαν στὴν Ἐλευσίνα. Ἀπὸ κεῖ προχώρησαν κι ἔφτασαν στὴ Θήβα. Χωρὶς νά τοὺς καταλάβῃ κανεὶς, μπήκαν στὸ σπίτι τοῦ φίλου τοὺς Χάρωνα. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ὁ Φυλλίδας συνεννοημένος μὲ τὸν Πελοπίδα, εἶχε καλέσει στὸ σπίτι του τοὺς τυράννους τῆς Θήβας γιὰ νά διασκεδάσουν. Ἐπάνω στὴ διασκέδαση ἦρθε ἕνας ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ ἔδωκε στὸν τύραννο Ἀρχία μιὰν ἐπιστολή, λέγοντας νά τὴν διαβάσῃ ἀμέσως. Ἐγραφε μέσα γιὰ τὴ συνωμοσία. Ἀλλ' ὁ Ἀρχίος ζαλισμένος ἀπὸ πιότη, πέτωξε κάτω τὴν ἐπιστολή κι εἶπε: «Ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα» δηλαδή: ἄς μείνῃ γιὰ αὔριο ὅ,τι εἶναι σπουδαῖο. Τὴ στιγμή ἐκείνη μπήκαν οἱ συνωμότες ντυμένοι γυναικεῖα φορέματα, τράβηξαν τὰ σπαθιά κι ἔσφαξαν ὄλους τοὺς τυράννους.

Κατόπιν ἄνοιξαν γρήγορα τίς φυλακές, ἔβγαλαν τοὺς φυλακισμένους καὶ μὲ κήρυκες κάλεσαν τὸ λαὸ στὴν πλατεῖα γιὰ συνέλευση. Ὁ λαὸς μ' ἐνθουσιασμό ἔκαμε ἀρχηγὸ τὸν Πελοπίδα καὶ τὸν ὠνόμασε σωτῆρα τῆς πατρίδας. Ὑστερα ὁ Πελοπίδας πολιορκῆσε τὴν Καδμεία κι ἀνάγκασε τοὺς Σπαρτιάτες νά φύγουν στὴν πατρίδα τους. Ἡ ἀνέλπιστη αὐτὴ νίκη ἔδωσε θάρρος στοὺς Θηβαίους. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα ἡ Θήβα παίρνει μεγαλὴ πρωτοβουλία στὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς Σπάρτης καὶ δοξάζεται.

24. Ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ἡ μάχη στὰ Λεῦκτρα

Στὸ κίνημα τοῦ Πελοπίδα πῆρε μέρος κι ὁ φίλος του Ἐπαμεινώνδας. Αὐτὸς ἀντίθετα μὲ τὸν Πελοπίδα καταγόταν ἀπὸ φτώχῃ οἰκογένεια ἀλλ' ἦταν πολὺ μορφωμένος κι ἤξερε καλὰ τὴν τέχνη τοῦ πολέμου. Οἱ δυὸ αὐτοὶ φίλοι ἄρχισαν τὰ γυμνάζουν τοὺς Θηβαίους κι ὠργάνωσαν καλὰ τὸ κράτος τους. Διάλεξαν 400 νέους ἀπὸ τίς καλύτερες οἰκογένειες κι ἔκαμαν τὸν περίφημο ἱερὸ λόχο ποῦ τὸν ἀνέλαβε ὁ Πελοπίδας. Οἱ ἱερολοχίτες ἔπαιρναν στὴ μάχη τὴν πιὸ δύσκολη θέση κι εἶχαν ὄρκιστῆ νά μὴ φεύγουν ἀπὸ τὴ μάχη οὔτε ν' ἀφήνῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλ-

λον. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ Θηβαῖοι ὠργανώθηκαν τόσο καλὰ κατέλαβαν ὅλες τὶς πόλεις τῆς Βοιωτίας.

Τότε οἱ Σπαρτιάτες γιὰ νὰ ταπεινώσουν τοὺς Θηβαίους ἔστειλαν ἐναντίον τους τὸ στρατηγὸ Κλεόμβροτο μὲ 10.000 στρατὸ κι οἱ δυὸ στρατοὶ συναντήθηκαν στὰ Λευκτρα (Ἰούνιος τοῦ 371 π. Χ.). Οἱ Θηβαῖοι εἶχαν 6.000 στρατὸ ἀλλὰ τὸ ἵππικὸ τους ἦταν ἰσχυρότερο.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ νικήσῃ τοὺς Σπαρτιάτες ποὺ ἦσαν περισσότεροι, παρέταξε τὸ στρατὸ του κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε στὸ ἀριστερὸ ἢ παράταξη εἶχε βάθος 50 ἄντρες καὶ στὸ βάθος λιγότευε, ὥσπου στὸ δεξιὸ ἔμειναν λίγοι. Ἡ παράταξη αὐτὴ ἀπὸ τὸ σχῆμα της λέγεται **λοξὴ φάλαγγα**. Ἔτσι μόλις ἄρχισε ἡ μάχη τὸ ἀριστερὸ τῶν Θηβαίων ποὺ τὸ ὠδηγοῦσε ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἦταν δὲ ἐκεῖ καὶ ὁ Πελοπίδας μὲ τὸν ἱερὸ λόχο, ἔσπασε ἀμέσως τὸ δεξιὸ τῶν Σπαρτιανῶν ποὺ εἶχε βάθος μόνον 12 ἄντρες. Ἐκεῖ βρισκόταν καὶ ὁ Κλεόμβροτος. Ἔτσι οἱ Σπαρτιάτες μολονότι πολεμοῦσαν γενναῖα καὶ μὲ πείσμα, δὲ μπόρεσαν ν' ἀνθέξουν στὸν τετραπλάσιον ὄγκο τῶν Θηβαίων κι ἄρχισαν νὰ κλονίζονται.

Τέλος πέφτει νεκρὸς ὁ Κλεόμβροτος μὲ 400 διαλεχτοὺς Σπαρτιάτες καὶ τότε τὸ δεξιὸ του ἄρχισε νὰ ὑποχωρῇ στὸ κέντρο. Σὲ λίγο ἡ ὑποχώρηση ἦταν γενικὴ καὶ οἱ Σπαρτιάτες γιὰ πρώτη φορὰ νικήθηκαν. Ἀπὸ 700 γνήσιους Σπαρτιάτες, 400 ἔπεσαν νεκροὶ στὸ πεδίο τῆς μάχης κι ἄλλοι 1000 ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἐπειτα οἱ Σπαρτιάτες πῆραν ἄδεια ἀπὸ τοὺς Θηβαίους νὰ θάψουν τοὺς νεκροὺς τῶν καὶ γύρισαν ντροπισσμένοι στὴ Σπάρτη.

Ἡ νίκη αὐτὴ τῶν Θηβαίων κατέπληξε ὅλη τὴν Ἑλλάδα γιὰτὶ ὡς τῶρα ὄλοι θεωροῦσαν τοὺς Σπαρτιάτες ἀνίκητους στὴν ξηρὰ. Ἀπὸ τότε ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιῆλθε στὴ Θήβα κι ὁ Ἐπαμεινώνδας μὲ τὸ νέο σχέδιό του πῆρε μεγάλη θέση στὴν ἱστορία τοῦ Πολέμου.

25. Ἡ μάχη στὴ Μαντινεῖα

Μετὰ τὴ μάχη στὰ Λευκτρα οἱ Θηβαῖοι πῆραν μὲ τὸ μέρος τους ὅλες τὶς πόλεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὴν Αἰτωλία κι ἔκαμαν τὴ Θηβαϊκὴ συμμαχία. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔγιναν ἰσχυροὶ, θέλησαν νὰ χτυπήσουν τοὺς

Σπαρτιάτες και να διαλύσουν την Πελοποννησιακή συμμαχία. "Ετσι ἄμα οἱ Ἀρκάδες ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Θηβαίους νὰ πολεμήσουν τοὺς Σπαρτιάτες, ὁ Ἐπαμεινώνδας πῆγε μὲ στρατὸ στὴν Ἀρκαδία κι ἔδιωξε ἀπ' ἐκεῖ τοὺς Σπαρτιάτες. Τότε ἄρχισε νὰ χτίζεται ἡ Μεγαλόπολη (τὸ 371) κι ἔγινε κέντρο ὄλων τῶν Ἀρκαδικῶν πόλεων.

"Επειτα ὁ Ἐπαμεινώνδας μῆκε στὴ Λακωνία καὶ στρατοπέδευσε μπροστὰ στὴ Σπάρτη, τὸ 370. Τὴ φορά αὐτὴ οἱ Σπαρτιάτες τρομοκρατήθηκαν γιατί ἀπὸ τὴν κάθοδο τῶν Ἡρακλειδῶν—600 χρόνια ὡς τότε—πρῶτη φορά ἐχθρικός στρατὸς ἔμπαινε στὴ χώρα τους. Ὡστόσο ὁ Ἐπαμεινώνδας δὲν κατέλαβε Σπάρτη. Ἐτσι ἀφοῦ λεηλάτησε ὅλη τὴ Λακωνία, πέρασε κατόπιν στὴ Μεσσηνία κι ἐλευθέρωσε τοὺς κατοίκους ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς Σπάρτης. Τότε κοντὰ στὴν Ἰθώμη ἔχτισε τὴν πόλη Μεσσηνη, τὸ 369.

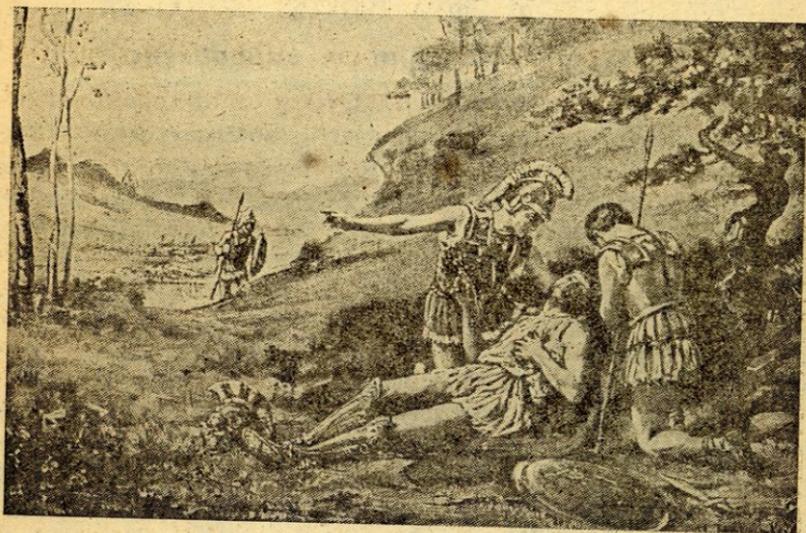
Ὑστερα ἀπὸ τίς ἐπιτυχίες αὐτές ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἀντὶ νὰ φροντίση νὰ ἐνώση ὅλες τίς ἑλληνικὲς πόλεις καὶ νὰ δημιουργηθῆ μιὰ ἰσχυρὴ καὶ ἀδιάφρετη Ἑλλάδα, θέλησε νὰ γίνῃ αὐτὸς κυρίαρχος γιὰ νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ἀντιπάλους του.

Γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ σκοπὸ του ἔστειλε πρεσβεία στὰ Σοῦσα καὶ ζήτησε βοήθεια ἀπὸ τοὺς Πέρσες. Ἡ προδοτικὴ ὁμως αὐτὴ ἐνέργεια τοῦ Ἐπαμεινώνδα, κίνησε τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς Θήβας καὶ πολλὲς πόλεις ἔφυγαν ἀπὸ τὴ Θηβαϊκὴ συμμαχία. Στὸ μεταξύ ὁ Πελοπίδας, πολεμώντας στὴ Θεσσαλία τὸν τύραννο τῶν Φερῶν, σκοτώθηκε κι ἔτσι οἱ Θηβαῖοι ἔχασαν τὸν ἕνα στρατηγὸ τους.

Κατόπιν ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔκαμε καὶ τετάρτη ἐκστρατεία στὴν Πελοπόννησο, ἀλλὰ τὴ φορά αὐτὴ βρῆκε τοὺς Ἀρκάδες τῆς Μαντινείας, τοὺς Ἡλείους καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς μὲ τὸ μέρος τῆς Σπάρτης. Στὴν ἴδια παράταξη ἦσαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ποὺ μισοῦσαν τώρα πῶς πολὺ τοὺς Θηβαίους.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας συνάντησε τὸ συμμαχικὸ στρατὸ στὴ Μαντινεῖα καὶ παρέταξε τὸ στρατὸ του μὲ λοξὴ φάλαγγα. Ἡ μάχη ἦταν φοβερὴ καὶ νίκησαν οἱ Θηβαῖοι, ἀλλὰ πληγώθηκε βαριὰ ὁ Ἐπαμεινώνδας. Εἶχε μῆ στὸ στήθος του ἡ μύτη ἐνὸς δόρατου. Ὅταν τὸν πῆγαν στὴ σκηνὴ του, οἱ γιατροὶ βεβαίωσαν πὼς ἄμα βγάλουν τὸ δόρατο θὰ πεθάνῃ ἀπὸ αἱμορραγία. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἄκουε αὐτὰ μὲ ψυχραιμία καὶ ρώτησε τί ἔγιγε στὴ μάχη κι ἂν σώθηκε ἡ ἀσπίδα του. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ

είπαν πώς νίκησαν και του έδειξαν την άσπίδα του. Τότε ο Έπαμεινώνδας διέταξε να βγάλουν το δόρατο κι ύστερα πέθανε εύχαριστημένος, στις 27 Ιουλίου του 362. Πριν πεθάνη ένας φίλος του κλαίοντας του λέγει :

Εικ. 13. Θάνατος του Έπαμεινώνδα

— Πεθαίνεις στρατηγέ μου και δεν αφήνεις παιδιά να δοξάσουν το όνομά σου !

— Αφήνω δυό κορίτσια, απάντησε ο Έπαμεινώνδας, τις μάχες στα Λευκτρα και στη Μαντινεία !

Μετά το θάνατο του άρχηγού τους οι Θηβαίοι γύρισαν στην πατρίδα τους. Από τότε άρχισε να καταρρέη η ήγεμονία της Θήβας γιατί κανείς δεν ήταν ικανός να συνεχίση το έργο του Έπαμεινώνδα. Άλλά κι όλοι οι Έλληνες είχαν τότε εξαντληθή άπ' τους πολέμους. Έτσι βρήκε καιρό και μπήκε στα πράματα της Ελλάδος ένα άλλο ιστορικό πρόσωπο, ο Φίλιππος.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : Άρχαία Θήβα και Κάδμος (πληροφ.). Περισσότερα για τον Έπαμεινώνδα και τον Πελοπίδα από άλλα βιβλία Λευκτρα (Γεωργ. Ιστορία). Γιατί ο Έπαμεινώνδας δεν κατέλαβε τη Σπάρτη; Διδάγματα από τη φιλοδοξία του Έπαμεινώνδα. Συμβολή των Θεσσαλών στους περσικούς πολέμους (πληροφ.). Διδάγματα από την πτώση της ήγεμονίας των Θηβών. Γραπτή εργασία: «Ές αύριον τά σπουδαία».

Γενική επανάληψη δευτέρους μέρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄

II. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ

(361 — 323 π. Χ.)

Α΄. ΦΙΛΙΠΠΟΣ

1. Σχέδια του Φιλίππου. Δημοσθένης

Έπάνω από τον Όλυμπο απλώνεται η Μακεδονία. Οί κάτοικοί της είναι κι αυτοί Έλληνες γιατί κατάγονται από τους Δωριείς. Οί περισσότεροι απ' αυτούς ήσαν στά χρόνια εκείνα βοσκοί και γεωργοί. Έπειδη κατοικοῦσαν στά Μεσόγεια ήσαν άπολίτιστοι αλλά καλοί πολεμιστές. Σιγά· σιγά όμως ήρθαν σέ συνάφεια με τους Άθηναίους που είχαν άποικίες στά παράλια και πήραν απ' αυτούς τή γλώσσα και τόν πολιτισμό τους. Γι αυτό οί βασιλείς κατέβηκαν κοντά στην παραλία κι έκαμαν πρωτεύουσα τήν Πέλλα. Άμα πέρασαν οί Πέρσαι για τήν Ελλάδα άποδοῦλωσαν δλη τή Μακεδονία κι άνάγκασαν τό βασιλιά της Άλέξανδρο Α΄ νά έκστρατεύση μαζί τους στην Ελλάδα. Μά

Είκ. 14 Ο Φίλιππος

δταν νικήθηκαν οί Πέρσαι κι έφυγαν άπο τήν Ελλάδα, ξανάγιναν οί Μακεδόνες έλεύθεροι. Τότε ήταν βασιλιάς στη Μακεδονία ό Άρχέλαος (413—399). Αυτός ήταν πολύ καλός. Έχτισε πολλές πόλεις, τις ένωσε με δρόμους, ώργάνωσε καλά τó κράτος του και φρόντισε νά εισαγάγη στη χώρα του τόν ελληνικό πολιτισμό. Μετά τó θάνατο του Άρχελάου έγιναν πολλές ταραχές στη Μακεδονία, ώσπου έγινε βασιλιάς ό Φίλιππος. Όταν ό Φίλιππος ήταν άκόμη νέος, μπήκε στη Μακεδονία ό Πελοπίδας και τόν πήρε μαζί με άλλους δμηρο στη Θήβα. Έκει έμεινε τρία χρόνια κι έπειδη ήταν πάρα πολύ έξυπνος, άπόχτησε μεγάλη μόρφωση. Έμαθε άκόμη τή στρατιωτική τέχνη, τις συνήθειες, μά και τά μιση που είχαν μεταξύ τους οί οί ελληνικές πόλεις. Έτσι άμα έγινε βασιλιάς ήξερε καλά όλες τις άδυναμίες των Έλλήνων και σχεδίαζε νά άποδοῦλωση τήν Ελλάδα. Ωργάνωσε λοιπόν καλά τó Μακεδονικό στρατό και

βρήκε έναν άλλο τρόπο παρατάξεως, τὴ Μακεδονικὴ φάλαγγα. Σύμφωνα μ' αὐτὴ παρέτασε τοὺς στρατιώτες, σ' ἕξη σειρὰς καὶ κάθε στρατιώτης εἶχε ἓνα δόρατο μακρὸ ὡς 6,30 μέτρα, πού λεγόταν σάρισσα. Ἡ μύτη τοῦ δόρατος τῆς τελευταίας σειρᾶς ἀπέειχε ἓνα μέτρο μπροστὰ ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ σχηματιζόταν δάσος ἀπὸ λόγχες.

Μὲ τὴν πυκνὴ αὐτὴ παράταξη καὶ μὲ τὸ ἰσχυρὸ ἵππικὸ του κατάρθωσε ὁ Φίλιππος νὰ νικήσῃ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς καὶ νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος ὡς τὸ Νέστο ποταμὸ. Ἐπειτα ἤρθε ἡ σειρὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν πού ἦσαν στὰ παράλια. Οἱ Ἀθηναῖοι, μολονότι τοὺς παρακινούσε ὁ ρήτορας Δημοσθένης, δὲν ἔστειλαν βοήθεια στὴ Χαλκιδικὴ κι ἔτσι ὁ Φίλιππος κατέλαβε ὅλες τὶς ἀποικίες, τελευταῖα δὲ καὶ τὴν πρωτεύουσα τους Ὀλυνθο καὶ τὴν κατέστρεψε.

Εἰκ. 15 Μακεδονικὴ φάλαγγα

Ἐπειὰ ἔβαλε ἔμπρὸς τὸ μεγάλο σχέδιό του νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἐστειλε λοιπὸν σ' ὅλες τὶς ἑλληνικὰς πόλεις κατασκόπους καὶ τὸν πληροφοροῦσαν σχετικὰ μὲ κάθε κίνηση πού ἔκαναν οἱ Ἕλληνες ἐναντίον του. Σὲ πολλὰς πόλεις πλῆρῶν ἀκριβὰ διάφορα πολιτικὰ πρόσωπα κι ἔλεγαν γι αὐτὸν κατὰ λόγια.

Τους πονηρούς σκοπούς και τὰ κατακτητικά σχέδια τοῦ Φιλίππου, πρῶτος τὰ κατάλαβε ὁ Δημοσθένης. Αὐτὸς μὲ πατριωτικούς κι ὀρμητικούς λόγους ποὺ ἔβγαζε στὴν Ἀθήνα, καλοῦσε ὄλους τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐνωθοῦν κατὰ τοῦ Φιλίππου. Ἀλλὰ οἱ Ἀθηναῖοι ἐνῶ ἄκουαν μ' ἐνθουσιασμό τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένη ποὺ ὠνομάστηκαν Φιλιππικοί, δὲν ἔκαμαν καμμιά ἐνέργεια. Ἔτσι ὁ πατριωτικὸς ἀγῶνας τοῦ Δημοσθένη ἀπέτυχε.

2. Ὁ ἱερός πόλεμος

Ἕνας νέος ἐμφύλιος πόλεμος, ποὺ ἔγινε κατόπιν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἔδωκε ἀφορμὴ στὸ Φίλιππο νὰ μὴ στὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος :

Οἱ Φωκεῖς καλλιέργησαν μερικά κτήματα ποὺ ἀνήκαν στὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Αὐτὸ οἱ Ἕλληνες τὸ θεώρησαν ὡς ἱεροσυλία καὶ οἱ Θηβαῖοι ποὺ μισοῦσαν τοὺς Φωκεῖς, ἔπεισαν τὸ Ἀμφικτιονικὸ Συνέδριο καὶ τοὺς τιμώρησε μὲ βαρὺ πρόστιμο. Μὰ οἱ Φωκεῖς δὲν ἤθελαν νὰ τὸ πληρώσουν κι ἔτσι τὸ συνέδριο τοὺς κήρυξε τὸν ἱερὸ πόλεμο κι ἀνέθεσε στοὺς Θηβαίους, στοὺς Λοκροὺς καὶ στοὺς Θεσσαλοὺς νὰ τοὺς τιμωρήσουν. Τοὺς Φωκεῖς τοὺς βοήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Σπαρτιάτες κι ἔτσι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος κράτησε ἐννιά χρόνια. Στὸ τέλος οἱ Θηβαῖοι βλέποντας πῶς θὰ νικηθοῦν ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὸ Φίλιππο. Ἐκεῖνος τότε βρῆκε τὴν εὐκαιρία ποὺ περίμενε καὶ χωρὶς νὰ χάση καιρὸ μῆκε μὲ στρατὸ στὴ Θεσσαλία, κατέβηκε ἀπ' ἐκεῖ στὴ Φωκίδα καὶ τὴν κατέλαβε μ' εὐκολία. Ἐπειτα συνεκάλεσε τὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο, κι αὐτὸ σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόδειξή του ἀποφάσισε :

- 1) Νὰ διαλυθοῦν σὲ πολὺ μικρὰ χωριά.
- 2) Νὰ πληρώνουν στὸ Μαντεῖο 50 τάλαντα τὸ χρόνο ὥσπου νὰ καλύψουν τὰ χρήματα ποὺ πῆραν καὶ
- 3) Νὰ μὴ παίρνουν μέρος στὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο καὶ τοὺς ψήφους τῶν νὰ τοὺς πάρῃ ὁ Φίλιππος.

Μὲ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ ὁ Φίλιππος μῆκε πιά στὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος καὶ σχεδὸν αὐτὸς διηύθυνε τὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο. Κατόπιν γύρισε στὴ Μακεδονία, πολὺ εὐχαριστημένος ποὺ πέτυχε τὸ σκοπὸ του.

3 Ἡ μάχη στή Χαιρώνεια

Κατὰ τὸ 339 οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμφισσας καλλιέργησαν μερικὰ κτήματα τοῦ Μαντείου καὶ τὸ Ἀμφικτιονικὸ Συνέδριο τοὺς τιμώρησε μὲ βαρὺ πρόστιμο. Ἐπειδὴ δὲν ἤθελαν νὰ τὸ πληρῶσουν, τὸ συνέδριο κάλεσε τὸ Φίλιππο νὰ τοὺς τιμώρησῃ. Ὁ Φίλιππος πῆρε τότε 30.000 πεζοὺς καὶ 2.000 ἵππεις, πέρασε γρήγορα τὶς Θερμοπύλες, κατέλαβε τὴν πόλη Ἐλάτεια καὶ τὴν ὠχύρωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ συγκοινωνία μὲ τὶς Θερμοπύλες. Κατόπιν ἔστειλε μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ κατέλαβε τὴν Ἀμφισσα. Τώρα πιά φανερώθηκε τὸ κατακτητικὸ σχέδιο τοῦ Φιλίππου κι ἔτσι ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἄφησαν τὶς διχόνοιες κι ἐνώθηκαν γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸν κοινὸ κίνδυνο. Γιὰ τὴν ἔνωση αὐτὴ πολὺ ἐργάσθηκε ὁ Δημοσθένης.

Μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμὸ συγκεντρώθηκαν τότε στὴ Βοιωτία ὡς 40.000 Ἕλληνες καὶ προχώρησαν νὰ συναντήσουν τὸ Φίλιππο. Ἡ συνάντηση ἔγινε στὴν πόλη Χαιρώνεια, τὸ 330. Ὁ Φίλιππος εἶχε μαζί του καὶ τὸ γιό του Ἀλέξανδρο, ποὺ ἦταν τότε ὡς 18 χρονῶν, ὡς ἀρχηγὸ τοῦ ἱππικοῦ του. Ἀπέναντι στὸν Ἀλέξανδρο παρετάχθηκαν οἱ Θηβαῖοι μὲ τὸν ἱερὸ λόχο καὶ ἀπέναντι στὸ Φίλιππο οἱ Ἀθηναῖοι. Σὲ λίγο ἄρχισε ἡ μάχη καὶ κράτησε πολλὰς ὥρες. Οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν μὲ πείσμα, μὰ δὲν μποροῦσαν νὰ μετρηθοῦν μὲ τὰ μακριὰ δόρατα τῶν Μακεδόνων. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ὤρμησε μὲ τὸ ἱππικὸ του στοὺς Θηβαίους κι ἔσπασε τὴν παράταξί τους. Ὁ στρατηγὸς τους σκοτώνεται καὶ οἱ 300 ἱερολοχίτες πέφτουν νεκροὶ στὴ μάχη σὰν τοὺς 300 τοῦ Λεωνίδα. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Ἕλληνες βλέποντας πὼς θὰ κυκλωθοῦν, ἔφυγαν ἀφήνοντας στὸ πεδίο τῆς μάχης 1000 νεκροὺς καὶ 2000 αἰχμαλώτους. Ὁ Δημοσθένης ποὺ πολεμοῦσε κι αὐτὸς σὰν ἀπλὸς στρατιώτης, μόλις πρόφτασε νὰ σωθῇ. Ἔτσι ὁ Φίλιππος κέρδισε τὴ μάχη καὶ χάρηκε ποὺ πέτυχε τὸ σχέδιό του. Ὅσο ἔπετρεψε στοὺς Ἕλληνες νὰ θάψουν τοὺς νεκροὺς των. Ἀργότερα στὸ μέρος ἐκεῖνο ἔστησαν ἓνα μαρμάρينو λιοντάρι, ποὺ σώζεται ὡς τὰ σήμερα γιὰ νὰ θυμίζῃ τὸν ἡρωϊκὸ θάνατο τῶν Ἑλλήνων.

Μετὰ τὴ νίκη ὁ Φίλιππος κατέβηκε στὴν Κόρινθο κι ἐκεῖ κάλεσε σὲ συνέδριο τοὺς Ἕλληνες. Ὅλες οἱ πόλεις ἔστειλαν ἀντιπροσώπους, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Στὸ συνέδριο αὐτὸ ὁ Φίλιππος τοὺς ἀνακοίνωσε πὼς τὸ σχέδιό του εἶναι νὰ ἐνώσῃ

δλους τούς Ἕλληνες νά τόν βοηθήσουν νά ἐκστρατεύσῃ στήν Ἀσία, γιά νά τιμωρήσῃ τούς Πέρσες πού κατέστρεψαν τήν Ἑλλάδα. Τό συνέδριο τότε ἀπεφάσισε νά τοῦ δώσουν οἱ Ἕλληνες στρατό καί πλοῖα γιά τήν ἐκστρατεία καί τόν διώρισε ἀρχιστράτηγο τῆς Ἑλλάδος.

Ὑστερα ὁ Φίλιππος γύρισε στή Μακεδονία κι ἄρχισε νά ἐτοιμάζεται γιά τήν ἐκστρατεία. Μά δέν ἦταν γραφτό νά ἐκτελέσῃ τό σχέδιό του. Ἐνῶ γίνονταν οἱ γάμοι τῆς κόρης του Κλεοπάτρας μέ τό βασιλιά τῆς Ἡπείρου, ἕνας σωματοφύλακάς του πού τόν ἔλεγαν Πausανία, τόν σκότωσε. Τό μεγάλο σχέδιο τοῦ Φιλίππου, ἐξετέλεσε καθῶς θά ἴδουµε ἀπ' ἐδῶ καί πέρα ὁ γιός του Ἀλέξανδρος.

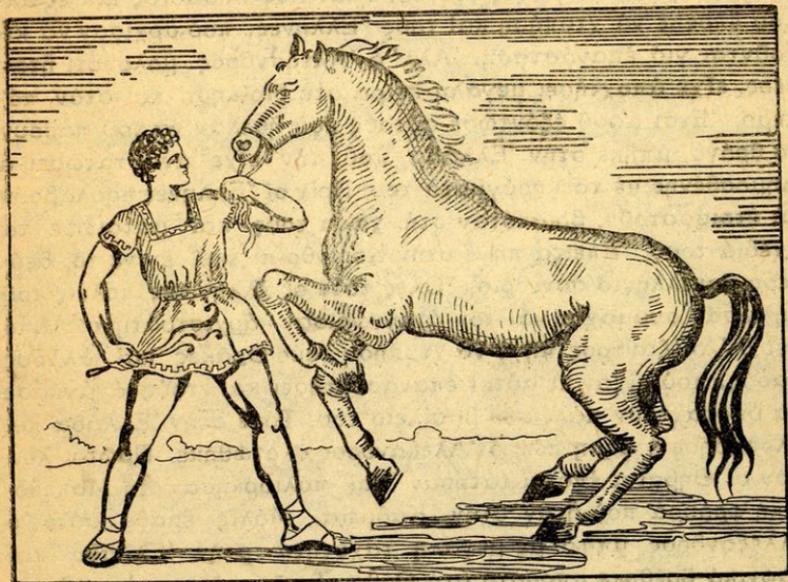
ΕΡΓΑΣΙΕΣ : Φέρετε πληροφορίες ἀπό ἄλλα βιβλία γιά τούς ἀρχαίους κατοίκους τῆς Μακεδονίας. Ἀλέξανδρος Α', Ἀρχέλαος, Φίλιππος (πληροφ.). Εἶχε δίκαιο ὁ Δημοσθένης καί γιατί; Ἀμφικτιονικά συνέδρια (πληροφ.). Πῶς κρίνετε τήν πράξη τῶν Φωκαίων νά καλλιεργήσουν τά κτήματα τοῦ Μαντείου; Περισσότερα γιά τή μάχη τῆς Χαιρώνειας. Ἄλλες πληροφορίες, ἀπορίες, εἰκόνας. Γραπτή ἐργασία : «Ἡ Μακεδονία στήν ἀρχαία ἐποχή».

Β'. ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

1. Ἡ ἀνατροφή τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος γεννήθηκε στήν Πέλλα τό 356 π. Χ. κι ἦταν γιός τοῦ Φιλίππου καί τῆς Ὀλυμπιάδας. Ἦταν ψηλός καί ξανθός μέ πλατιοὺς ὠμους καί πολύ τολμηρός. Οἱ γονεῖς του φρόντισαν νά τοῦ δώσουν καλή ἀνατροφή καί τόν παρέδωσαν στοὺς πιό καλοὺς δασκάλους τῆς ἐποχῆς. Ἀμα ὁμως ἔγινε 13 χρονῶν ἀνέλαβε νά τόν μορφώσῃ ὁ πιό μέγανος σοφός τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὁ Ἀριστοτέλης, πού καταγόταν ἀπό τά Στάγειρα τῆς Χαλκιδικῆς. Αὐτός τόν δίδαξε τήν ἑλληνική φιλοσοφία καί τόν ἔμαθε νά διαβάζῃ καί ν' ἀγαπᾷ τά ἑλληνικά συγγράμματα. Ἀπ' ὅλα ὁ Ἀλέξανδρος ἀγάπησε μέ πάθος τήν Ἰλιάδα καί τήν εἶχε πάντοτε μαζί του. Ἦθελε κι αὐτός νά μοιάσῃ τοῦ Ἀχιλλέα. Ἐκτός ἀπό τά γράμματα ὁ Ἀλέξανδρος ἀγάπησε τή γυμναστική καί πρό παντός τήν ἵππασία. Κάποτε χάρισαν στόν πατέρα του ἕνα ζωηρό ἄλογο πού τό ἔλεγαν Βουκεφάλα, μά κανεῖς δέ μποροῦσε νά τό δαμάσῃ.

‘Ο Ἀλέξανδρος ζήτησε τὴν ἄδεια ἀπὸ τὸν πατέρα του νὰ τὸ δοκιμάσῃ κι αὐτὸς τοῦ ἐπέτρεψε. Μόλις πῆρε τὸ ἄλογο εἶδε πὼς φοβάται ἀπὸ τὸν ἴσκιό του. Τὸ πιάνει λοιπὸν ἀπὸ τὸ χαλινὸ καὶ τὸ γυρίζει νὰ βλέπῃ κατὰ τὸν ἥλιο. Πρὶν ἐκεῖνο προλάβῃ νὰ κινηθῇ, βρέθηκε στὴ ράχη του. Τὸ ἄλογο μόλις αἰσθάν-

Εἰκ. 16. Τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ χαλινάρι...

θηκε ἐπάνω του τὸν τολμηρὸ ἀναβάτη, ἀμέσως ἄρχισε νὰ τρέχῃ κι ὕστερα ἀπὸ κάμποση ὥρα... τὸ γύρισε ἡμερο κι ἡσυχό. Οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ βρέθηκαν ἐκεῖ, θαύμασαν τὴν τόλμη τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ πατέρας του δακρυσμένος φίλησε τὸ παιδί του κι εἶπε: «Ζήτησε παιδί μου μεγαλύτερο βασίλειο, γιατί ἡ Μακεδονία δὲ σὲ χωρεῖ».

‘Ο Ἀλέξανδρος ἀκολούθησε τὸν πατέρα του σὲ πολλοὺς πολέμους. Σὲ ἡλικία 18 χρονῶν, ὅπως ξέρουμε, πῆρε μέρος ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἵππικοῦ στὴ μάχη τῆς Χαιρώνειας καὶ διέλυσε τὸν ἱερὸ λόχο τῶν Θηβαίων. Ἡ φιλοδοξία ὅμως τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν εἶχε ὄρια. Ἀμα νικούσε ὁ πατέρας του ἢ κυρίευε καμμιά πόλη, συχνὰ ἔλεγε μὲ παράπονο: «Μὰ ὅλα θέλει νὰ τὰ καταλάβῃ ὁ πατέρας μου! Δὲν θ’ ἀφήσῃ τίποτα γιὰ μένα;».

2. 'Ο 'Αλέξανδρος βασιλιάς

Όταν πέθανε ο Φίλιππος, έγινε ο 'Αλέξανδρος βασιλιάς σέ ηλικία 20 χρονών. Το κράτος του τότε βρισκόταν σέ μεγάλη άνωμαλία κι έπρεπε νά εξασφαλιστή από πολλούς κινδύνους. Πρώτα - πρώτα ο θρόνος του δέν ήταν άσφαλισμένος και έξ άλλου έπρεπε νά χτυπήση και τους Έλληνες, που άρχισαν νά κινούνται για έπανάσταση. 'Αλλ' ο 'Αλέξανδρος μολονότι ήταν νέος, είχε άποκτήσει μεγάλη πείρα στή διοίκηση και στόν πόλεμο. Έτσι άφοϋ έξόντωσε αυτούς που ήθελαν νά του πάρουν τό θρόνο, μπήκε στήν Ελλάδα, που τήν είχε άναστατώσει ο Δημοσθένης μέ τά κηρύγματά του. Πριν οι Έλληνες προλάβουν νά έτοιμαστοϋν, βρισκόταν στή χώρα τους και ματαίωσε τά σχέδιά τους. Έπειτα πήγε στήν Κόρινθο κι εκεί έγινε τό δεύτερο πανελλήνιο συνέδριο, Όλες τότε οι έλληνικές πόλεις του δήλωσαν συμμαχία και τόν άνεγνώρισαν άρχιστράτηγο. Από κει ο 'Αλέξανδρος πήγε νά χτυπήση τους Θράκες και άλλους λαούς, που είχαν κι αυτοί έπαναστατήσει και τους άνάγκασε νά ύποταχτοϋν πάλι στό βασιλείο του. Τότε στήν Ελλάδα κυκλοφόρησε ή φήμη πώς ο 'Αλέξανδρος σκοτώθηκε. Πρώτοι λοιπόν οι Θηβαίοι έπανεστάτησαν και πολιορκήσαν τή Μακεδονική φρουρά που ήταν στήν Καδμεία. Μόλις έμαθε αυτό ο 'Αλέξανδρος, μπήκε μέ μεγάλη ταχύτητα στήν Ελλάδα και ξαφνικά βρέθηκε μπροστά στή Θήβα. Τρεις μέρες τήν πολιορκούσε κι άμα τήν κατάλαβε τιμώρησε τους Θηβαίους πολύ σκληρά. 6.000 περίπου σφάγηκαν, 30.000 πωλήθηκαν ως δοϋλοι κι όλη ή πόλις καταστράφηκε. Έμεινε μόνον άθικτο τό σπίτι του ποιητή Πινδάρου, γιατί ο 'Αλέξανδρος πολύ τόν σεβόταν.

Οι Αθηναίοι ζήτησαν τότε συγνώμη, έπειδή μερικοί άπ' αυτούς βοήθησαν τους Θηβαίους κι ο 'Αλέξανδρος τους συγχώρεσε. Και χωρίς νά μπη στή πόλη τους τράβηξε ίσια για τήν Κόρινθο. Εκεί όλες οι έλληνικές πόλεις έστειλαν πάλι αντίπροσώπους και του δήλωσαν πώς μένουν στή συμμαχία και πώς είναι έτοιμοι νά τό βοηθήσουν κατά των Περσών.

Κατόπιν ο 'Αλέξανδρος γύρισε στή Μακεδονία κι άρχισε τίς προετοιμασίες για τή μεγάλη έκστρατεία.

3. Έκστρατεία στήν Άσία

Τήν άνοιξη του 334 π. Χ. ο 'Αλέξανδρος άφοϋ άφησε στή

Μακεδονία ἀντιπρόσωπό του τὸν Ἀντίπατρο πῆρε 3.000 πεζοὺς καὶ 5.000 ἵππεις καὶ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Πέλλα γιὰ τὴν Ἀσία. Οἱ Ἕλληνες ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ἔστειλαν 7000 πεζοὺς, πῆγαν δὲ μόνοι τους καὶ 5.000 ἀκόμη ὡς μισθοφόροι. Ἀκολουθώντας τὰ παράλια τῆς Θράκης ἔφθασε στὸν Ἑλλήσποντο, ποῦ εἶχε συγκεντρωθῆ ὁ στόλος του ἀπὸ 160 πλοῖα καὶ πέρασε στὴ Μ. Ἀσία. Πῆγε τότε στὰ ἐρείπια τῆς Τροίας καὶ κατέθεσε στεφάνι στὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα. Λένε πὼς εἶπε : «Ἐοὺ Ἀχιλλέα ἦσουν εὐτυχῆς γιατί βρέθηκε ὁ Ὅμηρος νὰ ψάλῃ τὰ κατορθώματά σου!...»

Οἱ σατράπες μόλις ἔμαθαν πὼς ὁ Ἀλέξανδρος μπῆκε στὴ χώρα τους ἀμέσως συγκέντρωσαν 20.000 πεζοὺς καὶ 20.000 ἵππεις καὶ τὸν περιμέναν στὸ Γρανικὸ ποταμὸ. Ἐκεῖ ἔφτασε κι ὁ Ἀλέξανδρος καὶ παρέταξε τὸ στρατό του στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ. Ὁ Παρμενίωνας εἶπε τότε στὸν Ἀλέξανδρο ν' ἀναβάλλουν τὴν ἐπίθεση γιὰ τὴν ἄλλη μέρα νὰ ξεκουραστῆ ὁ στρατός. Ἐκεῖνος ὅμως δὲν δέχτηκε καὶ διέταξε ἀμέσως γενικὴ ἐπίθεση. Πρῶτος αὐτὸς μπῆκε στὸ ποτάμι καὶ τὸν ἀκολούθησε ὄλος ὁ στρατός του. Ἡ μάχη γινόταν μὲ πείσμα καὶ πολλὰ φορὲς κινδύνευε ὁ Ἀλέξανδρος. Σὲ μιὰ στιγμή ὁ σατράπης Σπιθιδράτης βρέθηκε πίσω του καὶ σήκωσε τὸ σπαθὶ νὰ τὸν χτυπήσῃ στὸ κεφάλι. Πρόλαβε ὅμως ὁ στρατηγὸς του Κλεῖτος καὶ μὲ ταχύτητα ἔκοψε τὸ χέρι τοῦ Σπιθριδάτη κι ὁ Ἀλέξανδρος σώθηκε. Τέλος οἱ Πέρσαι μολοντί τοὺς βοήθησε τὸ ἔδαφος ποῦ στὸ μέρος τους ἦταν πιδ ψηλό, νικῆθηκαν καὶ σκορπίστηκαν στὴν πεδιάδα. Ὅλο σχεδὸν τὸ πεζικὸ τους καταστράφηκε. Μαζὶ μὲ τοὺς αἰχμαλώτους, ἦσαν καὶ 2.000 Ἕλληνες μισθοφόροι τῶν Περσῶν. Αὐτοὺς ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς ἔστειλε στὴ Μακεδονία γιὰ δούλους, ἐπειδὴ δέχτηκαν νὰ πᾶνε μὲ τοὺς Πέρσες. Σύνάμα ἔστειλε στὴν Ἀθήνα 300 πανοπλίες ἀπὸ τὰ λάφυρα, ἀφιέρωμα στὴν Ἀθηνᾶ μ' αὐτὸ τὸ ἐπίγραμμα :

«Ἀλέξανδρος Φιλίππου κι οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν οἰκούντων».

Μετὰ τὴ μάχη τοῦ Γρανικοῦ ὁ Ἀλέξανδρος προχώρηκε στὰ νότια καὶ κατέλαβε χωρὶς ἀντίσταση τὴ Σάρδεις καὶ τὴν Ἐφεσο. Μόνον ἡ Μίλητος κι ἡ Ἀλικαρνασσὸς ἔφεραν ἀντίσταση ἀλλὰ κι αὐτὲς τὴς πολιορκῆσε καὶ τὴς κυρίεψε.

Ἔτσι ὁ Ἀλέξανδρος γίνηκε κύριος στὰ παράλια καὶ διώ-

ρισε παντοῦ Ἕλληνες διοικητές. Κατόπιν προχώρησε κι ἔφτασε στὴν πόλη Γόρδιο πού ἦταν κοντά στοῦ Σαγγάριο. Ἐκεῖ τὸν περίμενε ὁ Παρμενίωνας πού εἶχε ρθῆ ἀπὸ τὶς Σάρδεις. Στὴν ἀκρόπολή της ἦταν ἓνα ἀμάξι πού ὁ τροχὸς του ἦταν δεμένος μὲ τὸν ἄξονα μὲ φλούδα κρانيᾶς καὶ μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε κανεὶς δὲ μποροῦσε νὰ λύσῃ τὸν κόμπο. Ὑπῆρχε ἐκεῖ κι ἓνας χρησμός πού ἔλεγε πῶς ὅποιος λύσῃ τὸν κόμπο, θὰ καταλάβῃ ὅλη τὴν Ἀσία. Ὁ Ἀλέξανδρος προσπάθησε πολλὴν ὥρα νὰ τὸν λύσῃ κι ἐπειδὴ δὲ μπόρεσε, τράβηξε τὸ σπαθὶ του καὶ τὸν ἔκοψε. Ἔτσι λύθηκε ὁ Γόρδιος δεσμὸς κι ὅλοι πιά πίστεψαν πῶς ὁ Ἀλέξανδρος θὰ γινόταν κύριος τῆς Ἀσίας.

4. Ἡ μάχη στὴν Ἴσοδ (333 π. Χ.)

Τὸ δεύτερο ἔτος ὁ Ἀλέξανδρος ἀφοῦ πῆρε νέες βοήθειες ἀπὸ τὴ Μακεδονία, πέρασε τὸν Ταῦρο καὶ κατέβηκε στὴν Κιλικία. Μόλις ἔφτασε στὴν Ταρσό ἀρρώστησε γιατί εἶχε λουστῆ ἰδρωμένος στὸν Κύδνο ποταμὸ καὶ τὸν ἔσωσε ὁ γιατρός του Φίλιππος. Ἐνῶ ὁ Φίλιππος ἔφτιανε τὸ φάρμακο, ὁ Ἀλέξανδρος πῆρε γράμμα ἀπὸ τὸν Παρμενίωνα καὶ τοῦ ἔγραφε πῶς ὁ Φίλιππος πῆρε χρήματα ἀπὸ τὸ Δαρεῖο νὰ τὸν δηλητηριάσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὄμως πού εἶχε ἐμπιστοσύνη στοῦ Φίλιππο, μὲ τὸ ἓνα χέρι κρατοῦσε τὸ γράμμα καὶ μὲ τ' ἄλλο ἔπινε τὸ φάρμακο. Ἔτσι σὲ λίγες μέρες ἔγινε καλά.

Στὸ μεταξύ ὁ Δαρεῖος συγκέντρωσε 500 χιλιάδες στρατὸ καὶ περίμενε τὸν Ἀλέξανδρο στὰ βόρεια τῆς Συρίας. Ἄντι ὄμως νὰ μείνῃ ἐκεῖ πού ἦταν ἀνοιχτὴ ἡ πεδιάδα, πέρασε τὴν κοιλάδα τῆς Ἴσοδ, κατάλαβε τὴν πόλη καὶ παρατάξε τὸ στρατὸ του στὸν ποταμὸ Πίναρο. Ὁ Ἀλέξανδρος πού εἶχε περάσει στὴ Συρία, μόλις τὸ ἔμαθε γύρισε πίσω καὶ παρατάχθηκε στὴν ἀπέναντι ὄχθη. Τὸ μέρος ἐκεῖνο δὲν ἦταν πολὺ πλατὺ κι ἔτσι ὁ Δαρεῖος δὲν μπόρεσε νὰ παρατάξῃ παραπάνω ἀπὸ 160 χιλιάδες στρατό. Ὁ ἄλλος στρατὸς ἔμεινε ἀχρησιμοποίητος. Ἄμα ἄρχισε ἡ μάχη, ὁ Ἀλέξανδρος χτύπησε πρῶτα τὸ ἀριστερὸ τῶν Περσῶν καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ ὑποχωρήσουν. Κατόπιν στράφηκε στοῦ κέντρο πού ἦταν ὁ Δαρεῖος. Ἐκεῖνος μόλις εἶδε τὸν Ἀλέξανδρο νὰ ἔρχεται κατ' ἐπάνω του, φοβήθηκε μὴ σκοτωθῇ κι ἀφήνοντας τὸ ἄρμα του, ἀνέβηκε στοῦ ἄλογό του

κι ἔφυγε. Οἱ Πέρσαι ἄμα εἶδαν τὸ βασιλιά τους νὰ φεύγη, ὑποχώρησαν μὲ ἀταξία κι ἄφησαν στὸ πεδίο τῆς μάχης πολλοὺς νεκροὺς κι ἄφθονα λάφυρα.

Ὡς 100 χιλιάδες ἦσαν οἱ Πέρσαι ποὺ σκοτώθηκαν κι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας μόνο 300 πεζοὶ καὶ 150 ἵππεις. Ἡ μητέρα τοῦ Δαρείου, ἡ γυναῖκα του, δυὸ κορίτσια καὶ τὸ μικρὸ παιδί του ἔγιναν αἰχμάλωτοι. Ὁ Ἀλέξανδρος φέρθηκε στὴν οἰκογένεια τοῦ Δαρείου μὲ μεγάλη εὐγένεια. Ἄμα λοιπὸν ἄκουσε τίς γυναῖκες νὰ κλαῖνε, ἔστειλε ἕναν ἀξιωματικὸ καὶ τίς εἰδοποίησε νὰ ἡσυχάσουν γιατί ὁ Δαρεῖος ζῆ. Τὴν ἄλλη ἡμέρα πῆγε ὁ ἴδιος καὶ τὴν παρηγόρησε.

Κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος δὲν κατεδίωξε τὸ Δαρεῖο, γιατί ἤθελε πρῶτα νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ παράλια καὶ νὰ ἀχρηστεύσῃ τὸν περσικὸ στόλο. Προχώρησε λοιπὸν καὶ κατάλαβε τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη καὶ τὴν Φοινίκη. Ὅλες οἱ πόλεις παραδόθηκαν χωρὶς πόλεμο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Τύρο τὴν ὁποία κατάλαβε ἔπειτα ἀπὸ πολιορκία καὶ τιμώρησε μὲ σκληρότητα τοὺς κατοίκους τῆς ποὺ ἀντιστάθηκαν. Μετὰ τὴν κατάληψη τῆς ὀχυρωμένης Τύρου συμπλήρωσε τὴν κατάκτηση τῆς Συρίας. Κατόπιν στρέφεται κατὰ τῆς Γάζας ποὺ θεωρεῖται τὸ κλειδί τῆς Αἰγύπτου, τὴν κατάλαβε ἔπειτα ἀπὸ πολιορκία καὶ τιμώρησε τοὺς κατοίκους τῆς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Τύρου. Ἡ κατάληψη καὶ τῆς Φοινίκης τερματίζει τὴ θαλασσοκρατορία τῆς χώρας αὐτῆς καὶ ἀνοίγεται ὁ δρόμος στὴν ἑλληνικὴ ναυσιπλοΐα καὶ στὸ ἑλληνικὸ ἐμπόριο.

Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἐξασφάλισε καὶ τὴ Φοινίκη ἐστράφηκε πλεόν κατὰ τῆς Αἰγύπτου ὅπου οἱ κάτοικοί τῆς δὲν ἐπρόβαλαν ἀντίσταση. Τουναντίον σ' ὅλες τίς πόλεις τὸν ὑποδέχτηκαν σὰν ἐλευθερωτὴ. Στίς ἐκβολές τοῦ Νείλου κτίζει τὴν Ἀλεξάνδρεια ποὺ ἔγινε σπουδαῖο ἐμπορικὸ κέντρο τῆς Αἰγύπτου. Κατόπιν προχωρεῖ στὸ ἐσωτερικὸ καὶ διασχίζοντας τὴ μεγάλη ἔρημο φθάνει σὲ μιὰ ὄαση ποὺ ἦταν τὸ μαντεῖο τοῦ Ἄμμωνα Δία (δηλ. τοῦ Δία τῆς Αἰγύπτου). Ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς ὑποδέχθηκαν τὸν Ἀλέξανδρο μὲ μεγάλες τιμὲς καὶ τὸν ὠνόμασαν παιδί τοῦ Δία. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ ἀνατολικὸς μυστικισμὸς ἀρχίζει νὰ ἐπηρεάζῃ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Κατόπιν γύρισε στὴν πρωτεύουσα τῆς Αἰγύπτου Μέμφη κι ἀφοῦ διώρισε διοικητὴ τῆς Αἰγύπτου, τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 331 γύρισε πάλι στὴν Περσία νὰ συναντήσῃ τὸ Δαρεῖο.

Μὲ τὴν κατάληψη τῆς Αἰγύπτου συμπληρώθηκε τὸ πρῶτο μέρος τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

5. Κατάλυση τοῦ περσικοῦ κράτους

Ἄμα ὁ Ἀλέξανδρος ἔφτασε κοντὰ στὸν Εὐφράτη ποταμὸ τοῦ πρότεινε ὁ Δαρεῖος νὰ τοῦ δώση πολλὰ χρήματα νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν οἰκογένειά του, μιὰ κόρη γιὰ γυναῖκα του καὶ νὰ τοῦ παραχωρήσῃ ὅλη τὴ χώρα ὡς τὸν Εὐφράτη. Ὁ Ἀλέξανδρος ζήτησε τότε τὴ γνώμη τῶν στρατηγῶν του κι ὁ Παρμενίωνας τοῦ εἶπε :

— Ἐγὼ ἂν ἤμουν Ἀλέξανδρος θὰ δεχόμουν.

— Κι ἐγὼ ἂν ἤμουν Παρμενίωνας, ἀπάντησε ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἔπειτα ἀπ' αὐτὰ ἔγραψε στὸ Δαρεῖο πὼς δὲ δέχεται τίς προτάσεις του καὶ θὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμο. Τότε ὁ Δαρεῖος ἔκαμε γενικὴ στρατολογία. Συγκέντρωσε ἓνα ἑκατομμύριο πεζικό, 40 χιλ. ἵππεις, πολλὰ δρεπανοφόρα ἄρματα (τὰ τάνκς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης) καὶ προχώρησε στὴν ἀνοιχτὴ πεδιάδα τῶν Γαυγαμήλων. Ἐκεῖ ἔφτασε κατόπιν κι ὁ Ἀλέξανδρος μὲ 7 χιλιάδες ἵππεις καὶ παρατάχθηκε ἀπέναντι στοὺς Πέρσες. Ὁ Παρμενίωνας τοῦ πρότεινε τότε νὰ ἐπιτεθοῦν τὴν νύχτα γιὰ νὰ φέρουν σύγχυση στοὺς Πέρσες ἀλλ' ἐκεῖνος δὲ δέχτηκε κι εἶπε :

— Δὲν κλέβω τὴ νίκη θὰ τὴν πάρω τὴν ἡμέρα.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα, ἦταν Ὀκτώβριος τοῦ 331, ἄρχισε ἡ μάχη μὲ πείσμα. Ἡ Μακεδονικὴ φάλαγγα πολεμώντας γενναῖα, εἰσχώρησε στὸ κέντρο τῶν Περσῶν καὶ τοὺς κλόνησε. Ὁ Δαρεῖος καὶ τὴ φορά αὐτὴ ἔδειξε δειλία ὅπως καὶ στὴν Ἴσσο. Ἔτσι μόλις εἶδε τὸν Ἀλέξανδρο νὰ πλησιάζῃ, ἔφυγε ἀκολουθούμενος ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακές του. Θὲν πέρασε πολλὴ ὥρα κι ἡ ὑποχώρηση τῶν Περσῶν ἦταν γενικὴ. Ἀπὸ τότε ὁ περσικὸς στρατὸς διαλύθηκε.

Προχωρώντας ὁ Ἀλέξανδρος κατέλαβε τὴ Βαβυλῶνα, τὰ Σοῦσα καὶ τὴν Περσέπολη καὶ βρῆκε σ' αὐτὲς πολλοὺς θησαυροὺς. Ἄμα ἔφτασε στὰ Ἐκβάτανα, ἔμαθε πὼς ὁ σατράπης Βῆσσος κρατοῦσε τὸ Δαρεῖο αἰχμάλωτο καὶ κήρυξε τὸν ἑαυτὸ του βασιλιὰ τῆς Περσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν κατεδίωξε μὲ 500 ἵππεις κι ἄμα τὸν πλησίασε ἐκεῖνος σκότωσε τὸ Δαρεῖο, κι ἔφυγε. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε νὰ μεταφέρουν τὸ σῶμα

τοῦ Δαρείου στὴν Περσέπολη καὶ νὰ τὸ θάψουν μὲ βασιλικές τιμές. Κατόπιν κήρυξε τὸν ἑαυτὸ του διάδοχο τοῦ θρόνου κι ἔτσι διαλύθηκε τὸ Περσικὸ κράτος. Ἀκολουθώντας τὸ Βῆσσο ἔφτασε στὴ Κασπία θάλασσα. Ἀπὸ κεῖ προχώρησε στὰ ἀνατολικά καὶ κατάλαβε τὴ Βακτριανὴ καὶ τὴ Σογδιανὴ (ἄνοιξη τοῦ 327). Τέλος ἔπιασε τὸ Βῆσσο καὶ τὸν κατεδίκασε σὲ θάνατο. Στὶς χώρες αὐτές ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινε δυὸ χρόνια, ὥσπου ὑπόταξε τοὺς γύρω λαοὺς ποὺ τοῦ ἔφεραν ἀντίσταση. Ἐκεῖ πῆρε γυναῖκα τὴν ὀμορφὴ Ρωξάνη, κόρη τοῦ σατράπη τῆς Βακτριανῆς κι ὁ γάμος ἔγινε μὲ αἷγλη καὶ μεγαλοπρέπεια. Ταυτόχρονα ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κουμπάρος σ' ἑκατὸ ἄλλους γάμους μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσίδων. Σκοπὸς του ἦταν νὰ ἐνώσει τὴν Ἀσία μὲ τὴν Εὐρώπη. Ἀποβλέποντας στὸ μεγάλο αὐτὸ σχέδιο, ἔδωσε πρῶτος τὸ παράδειγμα.

6. Ἐκστρατεία στὶς Ἰνδίες

Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος κατέκτησε ὅλη τὴ Περσία, δὲ μπόρεσε νὰ ἡσυχάσῃ. Τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα του καὶ ἡ μεγάλη φιλοδοξία τὸν ἔσπρωξαν νὰ καταλάβῃ τὶς Ἰνδίες ποὺ εἶχαν μεγάλη φήμη γιὰ τὸν πλοῦτο τους.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀναδιοργάνωσε καλὰ τὸ στρατό του καὶ ἔλαβε μέτρα ἀσφαλείας κατὰ τῶν χωρῶν ποὺ εἶχε καταλάβει, τὸ καλοκαῖρι τοῦ 327 ἔχοντας 135.000 στρατὸ Μακεδόνες καὶ Ἀσιάτες προχωρεῖ πρὸς τὰ ἀνατολικά. Ἐπειτα ἀπὸ σκληροὺς ἀγῶνες, μὲ τὶς πολεμικώτατες ὄρεινὲς φυλές ποὺ κράτησαν ὅλο τὸ χειμῶνα, τὴν ἄνοιξη τοῦ 326 φθάνει στὸν Ἰνδο ποταμὸ κι ἔχει τὸ αἶσθημα ὅτι πλησιάζει σ' ἕναν νέο κόσμο. Πέρασε κατόπιν τὸν Ἰνδο κι ἔφθασε στὶς πεδιάδες τοῦ ποταμοῦ Ὑδάσπη. Στὴν ἄλλη ὄχθη ὁ βασιλιάς τῆς χώρας Πῶρος εἶχε παρατάξει πολὺ στρατὸ νὰ προβάλλῃ ἀντίσταση στὸν εἰσβολέα. Ὁ Ὑδάσπης τότε εἶχε πλημμυρίσει ἀπὸ τὶς βροχές κι εἶχε γίνει ἀδιάβατος. Μ' ἕνα εὐφυέστατο τέχνασμα ὁ Ἀλέξανδρος κατάρθρωσε νὰ παραπλανήσῃ τὸν Πῶρο. Ἔτσι ἀφοῦ ἔκανε γέφυρα 20 χιλιομέτρα μακριά, πέρασε μὲ τὸ στρατό του τὸ ποτάμι, κάνει μάχη μὲ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ ἐχθροῦ ποὺ εἶχε ἀρχηγὸ τὸ γιὸ τοῦ Πῶρου καὶ τὴ διαλύει. Κατόπιν στρέφεται κατὰ τῶν κυρίων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὸν κατατροπώνει. Ἡ μάχη ἦταν πολὺ φοινικὴ γιὰ τοὺς Ἰνδοὺς γιατί ἔχασαν 20.000 πεζοὺς,

3.000 ἵπποις καὶ 100 ἐλέφαντες. Ὁ Πῶρος τότε πιάστηκε αἰχμάλωτος καὶ μόλις τὸν παρουσίασαν στὸν Ἀλέξανδρο ἐκεῖνος τοῦ εἶπε :

—Γιατί ἀντιστάθηκες ; Πῶς θέλεις νὰ σὲ μεταχειριστώ ;

—Σὰν βασιλιά, τοῦ ἀπάντησε τότε ὁ Πῶρος.

Ἡ ἀπάντηση αὐτὴ ἄρесе στὸν Ἀλέξανδρο καὶ τοῦ χάρισε τὴ ζωὴ. Τοῦ ἔδωσε πάλι τὸ βασίλειό του κι ἄλλες γειτονικὲς χώρες καὶ τὸν ἔκανε φίλο του. Γιὰ νὰ θυμούνται οἱ ἐπόμενες γενιὲς τὴ μεγάλη αὐτὴ νίκη, ὁ Ἀλέξανδρος ἔκτισε δυὸ πόλεις : Τὴ Νίκαια στὴ δεξιὰ δὲξθῆ τοῦ Ὑδάσπη καὶ τὴ Βουκεφαλία στὴν ἀριστερά. Τὴ δεύτερη πόλη ἔκτισε ὁ Ἀλέξανδρος γιὰ νὰ τιμῆσῃ τὸ περίφημο ἄλογό του, τὸ Βουκεφάλαιον, ποῦ ἐπληρώθηκε στὴ μάχη καὶ κατόπιν ψόφησε.

Μετὰ τὴ νίκη αὐτὴ ὁ Ἀλέξανδρος προχώρησε στ' ἀνατολικά τῆς πλούσιας χώρας κι εἶχε σκοπὸ νὰ φθάσῃ ὡς τὸ Γάγγη ποταμὸ. Ὅταν ὅμως ἔφθασε στὸν Ὑφαση ποταμὸ οἱ ἄνδρες του ἐξαντλημένοι ἀπὸ τὴ μακριὰ ἐκστρατεία ποῦ δὲν ἐτελείωνε, γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ τους ἀρνοῦνται νὰ προχωρήσουν πιά. Ὁ Ἀλέξανδρος κατέβαλε βέβαια μεγάλες προσπάθειες νὰ τοὺς μεταπέσει κι ὅταν εἶδε πῶς δὲν τὸ κατάρθωνε ἀναγκάσθηκε νὰ γυρίσῃ πίσω. Στὸ μέρος ἐκεῖνο ποῦ ἦταν τὸ τελευταῖο ὄριο τῶν ἐκστρατειῶν του ἔκτισε τότε 12 βωμοὺς ὕψους 22 μέτρων καὶ τοὺς ἀφιέρωσε στοὺς δώδεκα θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου. Σὲ κάθε βωμὸ ἐγράφηκε ἡ ἐπιγραφή : « Στὸν πατέρα μου Ἄμμωνα, στὸν ἀδελφὸ μου τὸν Ἡρακλῆ, στὴν Ἀθηναίαν τὴν πρόμαχο, στὸν Ὀλύμπιο Δία καὶ στὸν ἀδελφὸ μου Ἀπόλλωνα ». Στὸ κέντρο τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἡρακλῆ ὕψωσαν κατόπιν μιὰ χάλκινη στήλη μ' αὐτὴν τὴν ἐπιγραφή : Ἐδῶ ἔφθασε ὁ Ἀλέξανδρος». Ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν καταλυπημένος ποῦ δὲν μπόρεσε νὰ κατακτήσῃ ὅλον τὸν κόσμον.

Ἄφοῦ λοιπὸν στὸ μέρος ἐκεῖνο ἔκαμε θυσίες κι ἔγιναν γιορτές, γύρισαν πάλι στὸν Ὑδάσπη. Ἐκεῖ ὁ Ἀλέξανδρος ἀφοῦ ἔφτιαξε ἀρκετὸ στόλο, κατέβηκε στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἰνδοῦ κι ἔφτασε στὴν πόλη Πάταλα. Σ' αὐτὴν ἔφτιασαν ναυπηγεῖα καὶ λιμένες κι ἔγινε σπουδαῖο ἐμπορικὸ κέντρο.

7. Ἐπιστροφή τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴ Βαβυλῶνα καὶ θάνατος αὐτοῦ

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔστειλε μὲ στόλο τὸ ναύαρχο Νέαρχο νὰ ἐξερευνησῇ τὰ παράλια μέχρι τοῦ περσικοῦ κόλπου κι αὐτὸς μὲ

τὸ στρατό του γύρισε ἀπὸ τὴν ξηρά. Προχωρώντας ἀναγκάστηκε νὰ περάσῃ τὸ νότιο μέρος τῆς ἐρήμου Γεδρωσίας. Ἡ πορεία ἦταν δύσκολη ἀπὸ τὴν ἄμμο καὶ ὑπέφεραν ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα. Δέντρα δὲν ὑπῆρχαν ν' ἀναπαύεται ὁ στρατὸς κάτω ἀπὸ τὴ σκιά τους. Ἀπὸ τὴν πολλὴ ζέστη οἱ πορεῖες συνήθως ἐγίνονταν τὴ νύχτα. Γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἠθικὸ τοῦ στρατοῦ του ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέφερε κι αὐτὸς τὶς ἴδιες στερήσεις μ' αὐτόν. Κάποια μέρα βρῆκαν λίγο νερὸ καὶ τὸ πῆγαν μέσα στὸ κράνος νὰ σβῆσῃ τὴ δίψα ὁ βασιλιάς τους. Ἐκεῖνος ὁμως δὲν τὸ δέχτηκε γιὰ νὰ δείξῃ πὼς πρέπει νὰ ὑποφέρῃ κι αὐτὸς μὲ τὸ στρατό του. Ὅσῳσσο κάπου - κάπου εὔρισκαν κανένα ποταμάκι κι ἐκεῖ ἀνεπαύετο ὁ στρατὸς.

Τέλος ὕστερα ἀπὸ πορεία ἕξι μηνῶν κι ἀφοῦ ἔχασε τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ τὶς κακουχίες, γύρισε στὴν Περσέπολη κι ἀπὸ κεῖ στὰ Σοῦσα τὸ Μάρτη τοῦ 324.

Ἐκεῖ πῆρε καὶ δεύτερη σύζυγο τὴν κόρη τοῦ Δαρείου Βαρσίνης. Θέλοντας νὰ ἐνώσῃ τοὺς Ἑλληνας μὲ τοὺς Πέρσες, ἔπεισε πολλοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιῶτες (ὡς 10.000) καὶ παντρεύτηκαν γυναῖκες Περσίδες. Σ' ὄλους αὐτοὺς ἔδωκε πλοῦσια δῶρα. Μάλιστα γιὰ νὰ δώσῃ μεγαλύτερη σημασία στοὺς μικτοὺς γάμους, διέταξε νὰ γίνωνται μεγάλες γιορτές.

Ἀλλὰ οἱ ἐπιτυχίες πού εἶχε ὡς τώρα ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ ἄφθονος πλοῦτος κι ἡ μεγάλη δόξα, τὸν ἔκαμαν ὑπερήφανο καὶ ματαιόδοξο. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ ντύνεται σὰν Πέρσης βασιλιάς, νὰ μὴν ἐκτιμᾷ τοὺς συμπολεμιστὲς του Μακεδόνες καὶ τὸ χειρότερο, εἶχε τὴν ἀπαίτηση νὰ τὸν προσκυνοῦν σὰ θεό. Ὅλα αὐτά, ὅπως ἦταν φυσικό, δυσαρέστησαν πολὺ τοὺς Μακεδόνες καὶ τὸν κατάκριναν. Ὁ Ἀλέξανδρος θύμωσε μ' ὅσα ἔλεγαν εἰς βῆρος του καὶ φάνηκε στοὺς συμπολεμιστὲς του πολὺ σκληρός. Ἔτσι σκότωσε τοὺς καλύτερους στρατηγούς του, ὡς κι αὐτὸν ἀκόμη τὸν Κλεῖτο, πού τοῦ ἔσωσε τὴ ζωὴ στὴ μάχη τοῦ Γρανικοῦ.

Ἐπειτα ὁ Ἀλέξανδρος πῆγε στὴ Βαβυλῶνα. Ἐκεῖ παρουσιάστηκαν ἀντιπρόσωποι ἀπ' ὄλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις, τὴν Αἰθιοπία, Λιβύη, Ἰταλία, Γαλατία, Ἰσπανία νὰ τὸν συγχαροῦν γιὰ τὶς νίκες του καὶ νὰ τοῦ δηλώσουν φιλία. Ἄρχισε τότε νὰ νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ νέα ἐκστρατεία στὴν Ἀραβία. Ἀλλὰ οἱ συννεχεῖς κόποι, ἡ μεγάλη λύπη γιὰ τὸ θάνατο τοῦ φίλου του Ἡ-

φαισιώνα κι οί πολλές καταχρήσεις πού ἔκανε τελευταία, τὸν ἐξάντλησαν κι ἔξαφνα ἔπεσε ἄρρωστος ἀπὸ ἐλονοσία. Στὴν ἀρχὴ παρὰ τὸν ὑψηλὸ πυρετὸ δὲν ἔδωσε σημασία, οὔτε ἄλλωστε μπορούσαν νὰ καταπολεμήσουν τότε τὴν ἐλονοσία γιατί τὸ φάρμακο δὲν εἶχε βρεθῆ. Τὴν 1 Ἰουνίου τοῦ 323 ἐπιθεώρησε ὅλα τὰ στρατεύματά του καὶ στὶς 10 ἐδέχθη τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς ἔδωσε τὶς τελευταῖες ὁδηγίες. Κατ' ἐπιθυμία του οἱ ἀξιωματικοὶ τότε συγκέντρωσαν τὸ στρατὸ του νὰ τὸν ἴδῃ γιὰ τελευταία φορὰ γιατί κατάλαβε πὼς θὰ πεθάνῃ. "Ὅταν παρατάχθηκε ὁ στρατὸς ἔξω ἀπὸ τὸ παλάτι, ἄνοιξαν τὴν πόρτα κι ἓνας - ἓνας περνοῦσε ἀπὸ τὸ κρεβάτι του. Αὐτὸς τότε στηριγμένος στὸν ἀγκῶνα χαιρετοῦσε μὲ μικρὴ κίνηση τοῦ χεριοῦ, γιατί δὲ μπορούσε νὰ μιλήσῃ.

Τέλος στὶς 13 Ἰουνίου τοῦ 323 π. Χ. ὁ Ἀλέξανδρος πέθανε σὲ ἡλικία 33 χρονῶν, ἀφοῦ ἐβασίλευσε 12 ἔτη καὶ 8 μῆνες. Τὸ σῶμα του ἀφοῦ τὸ ταρίχευσαν καὶ τὸ ἔβαλαν σὲ χρυσοῦ λάρνακα, τὸ πῆγαν στὴν Ἀλεξάνδρεια κι ἐκεῖ τὸ ἔθαψαν μὲ μεγάλες τιμές.

8. Ἐκπολιτιστικὸ ἔργο Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἐξελληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς

"Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Πέλλα γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ ἐκπολιτιστικὴ ἐκστρατεία, δὲν πῆγε στὶς χῶρες πού κυρίεψε, σὰν συγγνὸς καὶ ὤμῶς κατακτητῆς. Πῆγε νὰ μεταφέρῃ ἐκεῖ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς λαοὺς ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῶν Περσῶν, πού αἰῶνες τώρα ἀκοῦσαν μεγάλη ἐπιβολὴ στὶς χῶρες τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Γι' αὐτὸ παντοῦ τὸν ὑποδέχτηκαν σὰν ἐλευθερωτῆ, τοῦ ἔστηναν ἀψίδες καὶ τὸν λάτρευαν.

Κι ἀφοῦ εἶδε τὸ μεγάλο σχέδιό του νὰ πετυχαίῃ, θέλησε νὰ κάμῃ κάτι πιὸ εὐγενέστερο : Νὰ ἐξομοιώσῃ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ ζοῦν πιά ἐνωμένοι σὰν ἓνας λαός. Πολὺ ὠφέλησε σ' αὐτὸ οἱ γάμοι πού ἔκαναν οἱ Ἕλληνες μὲ γυναῖκες Περσίδες. Μὲ τὴ στενὴ αὐτὴ ἐπικοινωνία, σιγά-σιγά μεταδόθηκε παντοῦ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ἡ γλῶσσα, οἱ τέχνες κι οἱ ἑλληνικὲς συνήθειες. Τὸ δὲ ἀθάνατο ἑλληνικὸ πνεῦμα περὶ ἐλευθερίας τῶν λαῶν ζύπνησε τοὺς λαοὺς αὐτοὺς

ἀπό τὸ λήθαργο τῆς περσικῆς δουλείας. Ἄρχισαν λοιπὸν νὰ θεωροῦν τὸν ἑαυτὸ τους ἐλεύθερο, νὰ πιστεύουν πῶς κι αὐτοὶ ἔχουν δικαιώματα στὴ ζωὴ, ν' ἀλλάσουν τρόπο ζωῆς καὶ γενικὰ νὰ ἐκπολιτίζωνται.

Οἱ 70 πόλεις ποὺ χτίστηκαν στὸ διάστημα τῆς ἐκστρατείας, κατοικήθηκαν ὅλες ἀπὸ Ἑλληνες καὶ σὰν φωτεινὸς φάρος ἔχουν γύρω τὸ λαμπρὸ φῶς τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅλες αὐτὲς τίς ἔνωσε μὲ δρόμους, ἔκανε καλὰ λιμάνια καὶ ὅσες χτίστηκαν σὲ καλὴ θέση, ὅπως ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἀκόμη εἶναι μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα καὶ μᾶς θυμίζοιμν τὴ δόξα ἐκείνου. Ἐνῶ λοιπὸν οἱ Φαραῶ ἔχτιζαν τεράστιες πυραμίδες γιὰ νὰ δοξάζωνται στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ὁ Ἀλέξανδρος ἔκανε κάτι εὐγενέστερο καὶ πολυτιμώτερο: Ἐχτιζε πόλεις κι ἔδινε σ' αὐτὲς τὸ ὄνομά του, νὰ τὸ κρατοῦν στὴν αἰωνιότητα.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε μαζί του πολλοὺς σοφοὺς καὶ τεχνίτες καὶ μελετοῦσαν τίς νέες χώρες ἀπ' ὅλες τίς μεριές, Πάντα βρισκόταν σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ δάσκαλό του Ἀριστοτέλη, δεχόταν τίς σοφὲς συμβουλές του καὶ τοῦ ἔστελνε τὰ σπάνια ζῶα καὶ φυτὰ ποὺ εὗρισκε. Μὲ τὴν ἔρευνα αὐτὴ προώδεψε ἡ ἐπιστῆμη καὶ πλουτίστηκαν ἡ Ἱστορία, ἡ Γεωγραφία, κι ἡ Φυσικὴ.

Ἡ κυριαρχία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ σ' ὅλη τὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Μεσόγειο, προπαρασκεύασε τὸ ἔδαφος γιὰ νὰ νικήσῃ ἀργότερα ὁ Χριστιανισμός. Ἐπομένως ὁ κοσμοκράτορας Μακεδῶν, ὁ Ἀλέξανδρος ποὺ πέρασε στὴν αἰωνιότητα μὲ τὸ μῦθο καὶ ποὺ γι αὐτὸν μιλοῦν μὲ θαυμασμὸ οἱ μυθολογίες ὄλων τῶν λαῶν, ἔγινε σὰν νὰ λέμε πρωτοπόρος καὶ πρωτεργάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Αὐτὸ ἦταν τὸ ἔργο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ποὺ ἄλλαξε τὴν ὄψη ὄλου τοῦ κόσμου. Θὰ εἶχε δὲ ἀσφαλῶς μεγαλύτερα ἀποτελέσματα καὶ θὰ ἦταν ἴσως ὁ κόσμος πρὸ διαφοροκόσ, ἂν δὲν πέθαινε πολὺ νέος. Καὶ πράγματι: Ἄν ὁ τελειότερος αὐτὸς ἐκπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ὁ Ἀλέξανδρος ζοῦσε ἀρκετὰ χρόνια νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ ὑπέροχο ἔργο του—νὰ ἐπεκτείνῃ δηλαδὴ τὴν αὐτοκρατορία του μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ καὶ νὰ μεταβάλλῃ τὴ Μεσόγειο σὲ λίμνη ἑλληνικὴ—οἱ Ρωμαῖοι δὲν θὰ κατῶρθωναν νὰ ἐπικρατήσουν στὸν κόσμον οὔτε θὰ ἱδρυόταν κατόπιν ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Ἀντίθετα ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ἐπικρατοῦσε παντοῦ καὶ ὁ κόσμος θὰ ἐξελληνίζεταν.

Γιὰ τὸ εὐγενικὸ καὶ ἐκπολιτιστικὸ τοῦ ἔργο καὶ γενικὰ γιὰ τὸ εὐρύτερο ἀνθρωπιστικὸ τοῦ πνεύμα ὁ Ἀλέξανδρος — ὁ ἥρωας αὐτὸς ὄλων τῶν ἡρώων τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας — κατέχει καὶ θὰ κατέχη, ὅσο περνοῦν οἱ αἰῶνες, τὴν πρώτη θέση στὴν ἱστορία τῶν λαῶν. Γι' αὐτὸ πολὺ δίκαια ἡ Ἱστορία μας τὸν ὠνόμασε : **Μεγάλο Ἀλέξανδρο.**

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : Στάγειρα καὶ Ἀριστοτέλης (πληροφ.). Τόλμη τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ δαμάσῃ τὸ Βουκεφάλα (δίδαγμα). Περισσότερα γιὰ τὴ μάχη τοῦ Γρανικοῦ. Ἡ ἐμπιστοσύνη στὸ γιατρὸ Φίλιππο (κρίσεις). Δείξατε στὸ χάρτη τὴν πορεία τοῦ Ἀλεξάνδρου μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. Πληροφορίες γιὰ τὸ Μαντεῖο τοῦ Ἀμμωνα Δία. Ἀναπτύξτε τὸ εὐρύτερο πνεῦμα τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἄλλες πληροφορίες κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

(323 - 301 π. Χ.)

1. Τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου

Πρὶν πεθάνῃ ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἄφησε κανένα διάδοχο τοῦ θρόνου του, οὔτε ὥρισε μὲ διαθήκη πῶς θὰ κυβερνηθῇ τὸ ἀπέραντο κράτος του.

Αὐτὸ ὅμως ἀνησύχησε τοὺς στρατηγούς καὶ τὸν ρώτησαν σὲ ποιὸν ἀφήνει τὸ βασίλειο. Ἐκεῖνος εἶπε : «στὸν ἄριστο» καὶ παρέδωκε τὸ δακτυλίδι του, ποῦ εἶχε ἐπάνω τὴ μεγάλη σφραγίδα τοῦ κράτους, στὸν Περδίκκα. Ἔτσι ὁ Περδίκκας ἀναγνωρίστηκε ἀπ' ὄλους ἀρχηγὸς καὶ διώρισε τοὺς στρατηγούς σατράπες σὲ διάφορα τμήματα τοῦ κράτους. Ὑστερα ἀπὸ τρεῖς μῆνες γέννησε ἡ Ρωξάνη ἀγόρι καὶ τ' ὠνόμασαν Ἀλέξανδρο. Αὐτὸ ὠρίστηκε τότε διάδοχος κι ἔτσι φαινόταν πῶς θὰ διατηρηθῇ ἡ ἐνότης τοῦ κράτους.

Δυστυχῶς ὅμως τὸ κράτος γρήγορα ἀναστατώθηκε ἀπὸ τίς ἐπαναστάσεις. Καθένας ἀπὸ τοὺς στρατηγούς θεωροῦσε τὸν ἑαυτοῦ διάδοχο τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ προσπαθοῦσε νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλιάς. Ἀρχισαν λοιπὸν νὰ πολεμοῦν μεταξύ τους κι οἱ πόλεμοι κράτησαν 20 χρόνια. Τέλος μετὰ τὴν μάχη στὴν Ἴψο, τὸ 301, τὸ κράτος χωρίστηκε σὲ μικρότερα κράτη. Κυριώτερο ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου.

Αὐτὸ τὸ ἴδρυσε ὁ Πτολεμαῖος καὶ γι' αὐτὸ λέγεται καὶ βασίλειο τῶν Πτολεμαίων. Ὁ Πτολεμαῖος ἐργάστηκε πολὺ νὰ δι-

αδόση στο κράτος του τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες. Ἐχτισε στὴν Ἀλεξάνδρεια, πού ἔγινε πρωτεύουσα, ἕνα ἀπέραντο οἰκοδόμημα μὲ ὠραίους κήπους καὶ τὸ ἔκαμε μουσεῖο. Συνέχεια σ' αὐτὸ ἔχτισε τὴν περίφημη Ἀλεξανδρινὴ βιβλιοθήκη καὶ τὴν πλούτισε μὲ 500.000 τόμους χειρόγραφα, ἑλληνικὰ καὶ ξένα. Ἐκεῖ ἔμεναν σοφοὶ Ἕλληνες καὶ ξένοι, μελετοῦσαν καὶ μετέφραζαν ὄλα τὰ συγγράμματα στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἡ βιβλιοθήκη αὐτὴ κήκε στὰ 50 π. Χ. καὶ τότε χάθηκαν ὄλα τὰ χειρόγραφα.

Τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου διατηρήθηκε 293 χρόνια, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 323 ὠς τὸ 30 π. Χ. πού ὑποτάχθηκε στοὺς Ρωμαίους.

2. Τὰ ἄλλα βασίλεια τῶν διαδόχων

Ἄλλα βασίλεια τῶν διαδόχων, ἐκτός ἀπὸ τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου ἦσαν :

Α'. Τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν. Αὐτὸ τὸ ἴδρυσε ἕνας ἄλλος στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Σέλευκος καὶ ἦταν ἀπέραντο. Ἀρχίζε ἀπὸ τὴ Μεσόγειο κι ἔφτανε ὠς τὸν Ἰνδὸ ποταμό. Ὁ Σέλευκος καὶ οἱ διάδοχοί του ἔχτισαν πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἔκαμαν βιβλιοθήκες καὶ προστάτεψαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἀργότερα χωρίστηκαν ἀπ' αὐτὸ πολλὰ τμήματα κι ἔγιναν χωριστὰ βασίλεια. Ἐτσι τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν περιωρίστηκε ὠς τὸν Τίγρη καὶ μετέφερε τὴν πρωτεύουσα ἀπὸ τὴ Βαβυλῶνα στὴν Ἀντιόχεια. Διατηρήθηκε ὠς τὰ 64 π. Χ. ὁπότε ἔγινε Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία.

Τὰ μικρὰ βασίλεια πού χωρίστηκαν ἀπὸ τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν ἦσαν τῆς Περγᾶμου, τοῦ Πόντου, τῆς Βιθυνίας, τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς Βακτριανῆς. Σπουδαιότερο ἀπ' αὐτὰ ἦταν τῆς Περγᾶμου πού τὸ ἴδρυσε ὁ Φιλέταιρος κι ἦταν καθαρὰ ἑλληνικὸ, ἐφάμιλλο τοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν. Τὸ Φιλέταιρο διαδέχθηκε ὁ Εὐμένης ὁ Α' κι αὐτὸν ὁ Ἄτταλος πού στὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας του τὸ κράτος τῆς Περγᾶμου ἔγινε τὸ ἰσχυρότερο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Ἄτταλος προήγαγε ἀκόμη τὴν πρακτικὴ ναυτικὴ, τὶς τέχνες, τὶς ἐπιστῆμες—Μαθηματικά. Ἀστρονομία, Φιλοσοφία—κι ἔτσι ἡ Πέργαμος ἔγινε τότε μεγάλο πνευματικὸ κέντρο. Περὶφημες ἦταν ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Περγᾶμου πού—καθὼς λένε—περιλάμβανε 200.000 περίπου τόμους καὶ ἡ Ἀκρόπολη τῆς Περγᾶμου. Ἐρεῖπια τῆς τελευταίας σώζονται ὠς τὰ σήμερα.

Β'. Τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας. Ἄμα πέθανε ὁ Ἀλέξανδρος ὅλες οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ἐνώθησαν κι ἐπαναστάτησαν κατὰ τῆς Μακεδονίας. Ὁ Ἀντίπατρος κατέβηκε τότε μὲ στρατὸ στὴν Ἑλλάδα, νίκησε τοὺς Ἕλληνας καὶ τιμώρησε αὐστηρὰ τοὺς Ἀθηναίους. Κατόπιν γύρισε στὴν Πέλλα καὶ κήρυξε τὸν ἑαυτοῦ βασιλιά τῆς Μακεδονίας. Τὸν Ἀντίπατρο μετὰ τὸ θάνατό του διαδέχθηκε ὁ γιός του Κάσσανδρος ὁ ὁποῖος ἐπῆρε γυναῖκα τὴν ἀδελφή τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θεσσαλονίκη κι ἔδωσε τὸ ὄνομά της στὴ σημερινὴ πόλη, ποὺ ὡς τότε λεγόταν Θέρμαι. Τὸν Κάσσανδρο ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε ἀπὸ τὸ 319 ὡς τὸ 297, διαδέχθηκε ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητῆς γιατί τὰ δυὸ παιδιά τοῦ Κάσσανδρου εἶχαν πεθάνει. Θέλοντας ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητῆς νὰ συνεχίση τὸ ἔργον τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατέλαβε δὲ καὶ τὴ Ρόδο τὸ 304 π. Χ. ἔπειτα ἀπὸ γενναία ἀντίσταση τῶν κατοίκων της ποὺ κράτησε ἓνα χρόνο. Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως ποὺ ἀπουσίαζεν ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητῆς ἀπὸ τὴ Μακεδονία, ἡ χώρα του κινδύνευσε νὰ καταληφθῆ ἀπὸ τὸ βασιλιά τῆς Ἡπείρου καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Θράκης Λυσίμαχο. Μετὰ τὸν Δημήτριο Πολιορκητὴ ἔγινε βασιλιάς τῆς Μακεδονίας ὁ γιός του Ἀντίγονος ὁ Β' ποὺ ἔμεινε γνωστός μὲ τὸ ὄνομα Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς καὶ ἐκυβέρνησε τὸ κράτος ἀπὸ τὸ 278 ὡς τὸ 240 π. Χ. Ὁ Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς, ἐκυβέρνησε τὸ κράτος μὲ σύνεση ἑσπερώσε τὸ θρόνο τῆς Μακεδονίας κι ἦταν ἀπὸ τοὺς καλύτερους διαδόχους τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, μολονότι πολεμοῦσαν μεταξύ τους ἀπὸ φιλοδοξία, δὲν ξεχνοῦσαν πῶς ἦσαν Ἕλληνες κι ἐργάστηκαν ὅλοι γιὰ τὴ διάδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : Φιλοδοξία τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου (κρίσεις). Πτολεμαῖος καὶ Ἀλεξάνδρεια (πληροφ.). Πῶς οἱ Πτολεμαῖοι συνέλεξαν νὰ ἐξαπλωθῆ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στὴν Ἀνατολή; Φέρετε πληροφορίες γιὰ τὶς βιβλιοθηκῆς Περγάμου καὶ Ἀλεξανδρείας. Ἄλλες πληροφορίες, ἐλεύθερες ἐργασίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

(306 - 146 π. Χ.)

1. Τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος

Λίγο πρὶν μέσα ἀπὸ τὴν ἐκβολὴ τοῦ Τίβερη ποταμοῦ, κοντὰ στὴν ἀρχαία πόλη Λάτιο, χτίστηκε κατὰ τὸ 753 π. Χ. ἡ Ρώμη. Κατὰ τὴν παράδοσιν τὴ Ρώμη τὴν ἔχτισαν δυὸ ἀδελφία, ὁ Ρωμύλος κι ὁ Ρῶμος.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν χωρισμένοι σὲ δυὸ τάξεις : τοὺς πατρικίους καὶ τοὺς πληβείους. Ὅλοι ὁμως ἀγαποῦσαν τὴν πατρίδα τους καὶ ἦσαν καλοὶ πολεμιστὲς. Ἔτσι σιγά-σιγά μεγάλωσαν τὸ κράτος τους κι ὕστερα ἀπὸ μακρυνοὺς πολέμους ποὺ κράτησαν 300 χρόνια, ὑπέταξαν ὅλη τὴν Ἰταλικὴ χερσόνησο. Ἐπειτα θέλησαν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὴ Σικελία ποὺ γιὰ στρατηγικοὺς λόγους τὴν ἐξουσίαζε ἡ Καρχηδόνα. Ἡ Καρχηδόνα ἦταν μιὰ πλοῦσια πόλη ἀπέναντι στὴν Ἀφρική, ἐκεῖ ποὺ εἶναι σήμερα ἡ Τύνιδα κι εἶχε ἰσχυρὸ στρατὸ καὶ πολλὰ πλοῖα. Μεταξὺ τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Καρχηδόνας ἔγιναν φοβεροὶ πόλεμοι, ποὺ ὠνομάσθησαν **Καρχηδονικοὶ** καὶ κράτησαν ἐπάνω ἀπὸ 100 χρόνια. Τέλος νικῆθηκε ἡ Καρχηδόνα καὶ καταστράφηκε.

Στὸ μεταξὺ οἱ Ῥωμαῖοι εἶχαν καταλάβει τὴν Κέρκυρα. Βλέποντας λοιπὸν ὁ Φίλιππος Ε΄ τῆς Μακεδονίας πὼς κινδύνευε ἡ χώρα του, βοήθησε τοὺς Καρχηδονίους. Οἱ Ῥωμαῖοι ἔστειλαν τότε στρατὸ στὴ Μακεδονία, νίκησαν τὸ Φίλιππο καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνη μὲ βαρεῖς ὄρους. Κατόπιν κατέβηκαν στὴν Κόρινθο καὶ κήρυξαν τὴν Ἑλλάδα ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴ Μακεδονία.

2. Οἱ Ῥωμαῖοι ὑποδουλώνουν τὴν Ἑλλάδα

Τὸ Φίλιππο διαδέχθηκε ὁ γιὸς του Περσέας. Αὐτὸς μισοῦσε πολὺ τοὺς Ῥωμαίους κι ἐτοίμαζε στρατὸ νὰ τοὺς πολεμήσῃ. Μόλις ὁμως ἔμαθαν αὐτὸ οἱ Ῥωμαῖοι ἔστειλαν στρατὸ στὴ Θεσσαλία ἀλλ' ὁ Περσέας εἶχε καλὸ στρατὸ καὶ ἐπὶ τρία χρόνια δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ περάσουν τὰ στενὰ τοῦ Ὀλύμπου. Τότε ἡ Σύγκλητος τῆς Ῥώμης ἔστειλε νέο στρατηγὸ, τὸν Παῦλο Αἰμίλιο. Αὐτὸς κατῶρθωσε νὰ μπῆ στὴ Μακεδονία, κατέστρεψε τὴν Πύδνα, τὸ 168, τὸ Μακεδονικὸ στρατὸ κι ἔπιασε τὸν Περσέα αἰχμάλωτο. Ἀπὸ τότε ἡ Μακεδονία ἔγινε Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία κι ἔχωρ στηκε σὲ τέσσερα τμήματα ποὺ κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸ σύστημα ἐλέγονταν ἐπαρχίες. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὰ οἱ Ῥωμαῖοι ἐχρησιμοποίησαν τὴ Μακεδονία ὡς στρατιωτικὴ βάση νὰ κατακτήσουν τὴ Νότιο Ἑλλάδα καὶ νὰ στραφοῦν κατόπιν κατὰ τῆς Ἀνατολῆς.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχον δύο συμπολιτεῖες: Ἡ **Αἰτωλική**, ποὺ περιλάμβανε τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἡ **Ἀχαϊκὴ** τὴν Πελοπόννησο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Ὅλες οἱ πόλεις τῶν δύο αὐτῶν συμπολιτειῶν εἶχαν τὰ ἴδια δικαιώματα. Ἔτσι ἡ Αἰτωλικὴ κι ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεῖες δὲν εἶχαν τὸν χαρακτῆρα τῆς Βοιωτικῆς συμπολιτείας ποὺ τὴν ἡγεμονία εἶχε

μιά πόλη, ἡ Θήβα, οὔτε τῶν συμπολιτειῶν Ἀθήνας καὶ Σπάρτης ποὺ τὴν ἡγεμονία εἶχαν οἱ δυὸ αὐτὲς πόλεις.

Ὡς τώρα ἡ Αἰτωλικὴ καὶ ἡ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεῖες, ἀπομονωμένες στὴν ἄκρη τοῦ Κορινθιακοῦ δὲν ἔλαβαν μέρος στοὺς περσικοὺς πολέμους οὔτε στοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Ἑλλήνων, οὔτε τέλος στὸν πόλεμο τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Φιλίππου. Μόνον τελευταῖα συνεμάχησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Ἀντιπάτρου. Ἄμα ὅμως εἶδαν ὅτι ὑπῆρχε φόβος νὰ υποτάξουν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὴν κάτω τοῦ Ὀλύμπου Ἑλλάδα, ἄφησαν τὴν παθητικὴ στάση καὶ ἐνώθησαν μ' ὄλους τοὺς ἄλλους Ἕλληνες ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν κοινὸ ἐχθρό. Στὸ μεταξὺ οἱ Ῥωμαῖοι μὲ ἀρχηγὸ τὸ στρατηγὸ Μέτελλο, πέρασαν τὸν Ὀλυμπο, κατόπιν τῆ Θεσσαλίας καὶ συνάντησαν τοὺς Ἕλληνες στὴ Σκάρφη τῆς Λοκρίδας. Στὴ μάχη μολονότι οἱ Ἕλληνες πολέμησαν γενναῖα, νικήθηκαν κι ὕστερα οἱ Ῥωμαῖοι κατέβηκαν στὴν Ἀττικὴ.

Τὴν ἄλλη χρονιά ἡ Σύγκλητος ἔστειλε νέο στρατηγὸ πῖο σκληρό, τὸ Λεύκιο Μόμμιο, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τερματίσῃ τὸν πόλεμο καὶ νὰ υποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Μόμμιος συνάντησε τὸν ἐνωμένο ἐλληνικὸ στρατὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸ τῶν Ἀχαιῶν Δίαιο, κοντὰ στὴ Λευκόπετρα τοῦ Ἴσθμου καὶ τὸν συνέτριψε. Κατόπιν μπήκε στὴν Κόρινθο καὶ τὴν ἔκαψε ὀλόκληρη. Ὅλοι οἱ ἄνδρες σφάγηκαν κι οἱ γυναῖκες μὲ τὰ παιδιά πούληθηκαν ὡς δοῦλοι.

Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κορίνθου ὅλη ἡ Ἑλλάδα ὑποτάχθηκε στοὺς Ῥωμαίους (146 π. Χ.) κι ἔγινε Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία μὲ τὸ ὄνομα «Ἀχαΐα».

ΕΡΓΑΣΙΕΣ: Ῥώμη, Καρχηδών, Τύνις (πληροφορίες, γεωγραφικὲς—ἱστορικὲς). Περισσότερα γιὰ τὴν Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαϊκὴ συμπολιτεῖες. Κάνετε μιὰ γενικὴ ἀνασκόπηση τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ποὺ μάθατε ἐφέτος στὸ βιβλίό τοῦτο καὶ νὰ βρῆτε τοὺς κυριωτέρους ἱστορικοὺς σταθμούς. Ἄλλες πληροφορίες, ἐντυπώσεις, ἀπορίες, εἰκόνας. Ἐλεῦθερες ἐργασίες.

Γενικὴ ἐπανάληψη τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου.

I. K.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος	Σελ.	3
Οἱ Ἑλληγες κατεβαίνουν στὴν Ἑλλάδα	»	3
Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων	»	5
Τὰ κράτη τῶν Ἑλλήνων	»	6
Τὰ Μαντεῖα	»	6
Οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες	»	8
Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες	»	8
Οἱ ἑλληνικὲς ἀποικίαι	»	11
Οἱ κάτοικοι τῆς Σπάρτης	»	12
Ὁ Λυκούργος	»	13
Οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου	»	14
Πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος	»	17
Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος	»	18
Ἡ φιλοπατρία τοῦ Κόδρου	»	19
Τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν	»	20
Ὁ Σόλωνας	»	21
Οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνα	»	22
Κροῖσος καὶ Σόλωνας	»	24

II. Περσικοὶ πόλεμοι

Ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάσταση	»	26
Οἱ πρῶτες ἐκστρατεῖαι τῶν Περσῶν	»	27
Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα	»	28
Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς	»	30
Ὁ Ξέρξης ἐκστρατεύει στὴν Ἑλλάδα	»	32
Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν	»	33
Ναυμαχία στὸ Ἄρτεμισιο. Ὁ Ξέρξης στὴν Ἀθήνα	»	34
Ναυμαχία στὴ Σαλαμίνα	»	35
Μάχη τῶν Πλαταιῶν	»	37
Οἱ Ἑλληγες κυριεῦουν τὸ Βυζάντιο. Ὁ θάνατος τοῦ Παυσανία	»	39
Θάνατος Θεμιστοκλῆ καὶ Ἀριστείδη	»	40
Ὁ Κίμωνας καὶ τὰ κατορθώματά του	»	40
Ἐξορία καὶ θάνατος τοῦ Κίμωνα	»	42

III. Ἀκμὴ τῶν Ἀθηνῶν

Οἱ Ἀθηναῖοι ἡγεμόνες τῶν συμμάχων	»	43
Περικλῆς. Χρυσοὺς αἰῶνας τοῦ Περικλῆ	»	44

IV. Πελοποννησιακός πόλεμος

Τὰ αἷτια καὶ ἡ ἀφορμὴ του	Σελ.	47
Τὸ πρῶτο μέρος τοῦ πολέμου	»	48
Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ πολέμου	»	49
Ὁ Λύσανδρος καὶ ἡ πτώση τῶν Ἀθηνῶν	»	51

V. Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης

Οἱ τριάκοντα τύραννοι	»	53
Κάθοδος τῶν Μυρίων	»	54
Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγγησιλάου. Κορινθιακός πόλεμος	»	55

VI. Ἡγεμονία τῶν Θηβῶν

Κατάληψη τῶν Θηβῶν. Πελοπίδας	»	57
Ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ἡ μάχη στὰ Λεῦκτρα	»	58
Ἡ μάχη στὴ Μαντινεία	»	59

VII. Μακεδονία

Ὁ Φίλιππος	»	62
Ὁ Ἰερὸς πόλεμος	»	64
Ἡ μάχη στὴ Χαιρώνεια	»	65

VIII. Μέγας Ἀλέξανδρος

Ἡ ἀνατροφή τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	»	66
Ὁ Ἀλέξανδρος βασιλεὺς	»	68
Ἐκστρατεία στὴν Ἀσία	»	69
Ἡ μάχη στὴν Ἴσσο (333 π.Χ.)	»	70
Κατάλυση τοῦ Περσικοῦ κράτους	»	71
Ἐκστρατεία στὶς Ἰνδίες	»	73
Ἐπιστροφή τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴ Βαβυλώνα καὶ θάνατος αὐτοῦ	»	73
Ἐκπολιτιστικὸ ἔργο τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου. Ἐξελληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς	»	75

IX. Διάδοχοι τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου

Τὸ βασίλειο τῆς Αἰγύπτου	»	76
Τὰ ἄλλα βασίλεια τῶν διαδόχων	»	77

X. Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος στοὺς Ῥωμαίους

Τὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος	»	79
Οἱ Ῥωμαῖοι ὑποδουλώνουν τὴν Ἑλλάδα	»	79

ΠΛΗΡΗΣ ΣΕΙΡΑ ΒΟΗΘΗΤ. ΒΙΒΛΙΩΝ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Υπό Ίωάννου Καμπανᾶ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

- ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ :**
1. Παλαιά Διαθήκη Γ'. τάξεως
 2. Καινή > Δ'. >
 3. Έκκλ. Ίστορία Ε'. > (Έγκριμένη)
 4. Λειτ. Κατήχησις ΣΤ'. >
 5. Εὐαγγ. Περικοπαί Ε'.ΣΤ'. (Έγκρισις Ύπ. Παιδείας 1954)

- ΙΣΤΟΡΙΚΑ :**
6. Ήρωες Αρχ. Έλλήνων Γ'. τάξεως
 7. Ίστορία Αρχ. Ελλάδος Δ'. >
 8. Έλλην. Ίστορία Γ'.Δ'. (1ον Έτος)
 9. Έλλην. Ίστορία Γ'.Δ'. (2ον Έτος)
 10. Βυζ. Ίστορία Ε'. τάξεως (Έγκριμένη)
 11. Νέα Ελλάδα ΣΤ' >

- ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ :**
12. Μεθοδ. Αριθμητική Γ'. τάξεως (Συστημένη)
 13. > > Δ'. >
 14. > > Ε'. και ΣΤ'. > (Έγκριμένη)
 15. Γεωμετρία Ε'. και ΣΤ'. > (Έγκριμένη)

- ΓΛΩΣΣΙΚΑ :**
16. Γραμματική και Όρθογραφία Δημοτικής δι' δ'ας τὰς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ (Έκδοσις νεωτάτη)
 17. Γραμ. και Όρθογραφία Καθαρευούσης Ε'ΣΤ' τάξ.

- ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ :**
18. Νέα Γεωγρ. Ελλάδος Γ', και Δ'. (με χάρτας)
 19. > > Ήπειρος Ε'. (Έγκριμένη)
 20. > > Εὐρώπης ΣΤ'. >

- ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ**
21. Φυσική Πειραματική και Χημεία Ε'. (Έγκριμένη)
 22. > > > > ΣΤ'. >
 23. > > > > Ε' ΣΤ' (1ον Έτος Συνδ)λίας)
 24. > > > > Ε' ΣΤ' (2ον > >)
 25. Φυσική Ίστορία Γ'. τάξεως (Κυκλοφορεί έλευθέρως)
 26. > > Δ'. >
 27. > > Ε'. >
 28. > > ΣΤ'. >
 29. Φυτολογία-Όρυκτολογία Ε' ΣΤ' τάξ. >
 30. Ζωολογία-Άνθρωπολογία Ε' ΣΤ' >

- ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ Σ :**
31. Δελτίον Άτομικότητος. (Και δια τὰ 6 Έτη φοιτήσεως τοῦ μαθητοῦ εις τὸ σχολεῖον).

- ΤΕΧΝΙΚΑ :**
1. Ίχνογραφία Νο 1—6
 2. Καλλιγραφία Νο 1—5
 3. Χαρτοκολλητική

Άντ. Σούκου: Παλ. Διαθήκη Γ' Δημοτικοῦ

“Απαγτα κατά τὸ ἰσχύον Ε. Α. Π. Ύπ. Παιδείας. Καλαίσθητα, ἐπιχειρησμένα μεθοδικῶς, εὐκολονόητα. Κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν τοῦ Έκπαιδευτικοῦ κῶσμον εἶναι τὰ τελειότερα βοηθητικὰ γιὰ τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα.